

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Sexuální zneužívání dětí

Sexual abuse of children

Vedoucí práce:
PhDr. Anna Arnoldová

Autor:
Petra Dvořáková

2012

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Anně Arnoldové za odborné vedení, za spolupráci a cenné rady při zpracování mé diplomové práce.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci s názvem Sexuální zneužívání dětí napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, odbornou literaturou a dalších odborných zdrojů.“

V Praze, dne 21. června 2012

Petra Dvořáková

Anotace

Tato diplomová práce je zaměřena na problematiku sexuálního zneužívání dětí. V prvních kapitolách se zaměřuji na popis sexuálního násilí na dětech v minulosti až po současnost, vysvětlení pojmu sexuální zneužívání, incest a na popis forem sexuálního zneužívání. Další kapitoly jsou věnovány popisu oběti sexuálního zneužívání. Dále práce obsahuje popis metod práce se sexuálně zneužitým dítětem, jeho vyšetření a výsledky. Další kapitoly popisují pomoc sexuálně zneužitému dítěti, popis pachatele sexuálního zneužívání, příčiny a prevenci sexuálního zneužívání. V závěru teoretické části práce popisují právní úpravu týkající se sexuálního zneužívání dětí. Praktická část diplomové obsahuje kvalitativní výzkum o pěti případových studiích, pojednávající o sexuálně zneužitých dětech.

Klíčová slova

Sexuálně zneužitá dítě

Pachatel

Rodina

Důsledky sexuálního zneužívání

Incest

Formy sexuálního zneužívání

Annotation

This thesis is focused on sexual abuse of children. In the first chapters focus on describing sexual violence against children in the past to the present, explain the concept of sexual abuse, incest and describe forms of sexual abuse. Other chapters are devoted to the description of victims of sexual abuse. The work includes a description of the methods with sexually abused children, investigation and interrogation. Other chapters describe support of sexually abused of children, a description of the perpetrator of sexual abuse, causes and prevention of sexual abuse. At the end of its theoretical part describes the legislation relating to sexual abuse of children. The practical part includes qualitative research on five case studies dealing with sexually abused children.

Key words

Sexually abused children

Offender

Family

The consequences of sexual abuse

Incest

Forms of sexual abuse

Obsah

Úvod	7
1 Rodina s přítomností násilí	9
1.1 Sexuální zneužívání dětí v minulosti	10
2 Pojem sexuální zneužívání	14
2.1 Incest	15
2.2 Formy sexuálního zneužívání dětí	16
3 Oběť	21
3.1 Varovné známky svědčící o sexuálním zneužití:	23
3.2 Dopady a psychické následky sexuálního zneužívání	27
3.3 Posttraumatická stresová porucha	31
3.4 Syndrom dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužití	32
4 Metody práce se sexuálně zneužitým dítětem	34
4.1 Vyšetření sexuálně zneužitých dětí	35
4.2 Výslech sexuálně zneužitého dítěte	38
5 Kde hledat pomoc	40
5.1 Oznamovací povinnost dětského lékaře	40
5.2 Popis vybraného sociálního zařízení	41
6 Kriminologické aspekty sexuálního zneužívání dětí	43
6.1 Kdo může zneužívat	43
6.2 Pachatel z trestně právního hlediska	44
6.3 Pachatel sexuálního zneužívání dětí	45
6.4 Pedofilní pachatelé	47
6.5 Pachatelé incestu	48
7 Příčiny sexuálního zneužívání dětí	50
7.1 Proč se lidé dopouštějí zneužívání	50
7.2 Příčiny zneužívání dítěte v rodině	51
7.3 Rizikové faktory sexuálního zneužívání	52
8 Právní úprava	54
8.1 Světové právní dokumenty týkající se dětí	54
8.2 Trestné činy proti rodině a dětem ustanovující Trestní zákoník	56
9 Prevence	58
9.1 Primární prevence	58
9.2 Sekundární prevence	61
9.3 Terciální prevence	62
9.4 Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008-2018	62
Praktická část	65

Případová studie č. 1 Veronika	67
Případová studie č. 2 Daniela.....	71
Případová studie č. 3 Jana.....	76
Případová studie č. 4 Michal.....	79
Případová studie č. 5 Jitka	82
Vyhodnocení případových studií	85
Závěr.....	89
Seznam použité literatury	90
Přílohy	92
Příloha č. 1 Kde hledat pomoc	92
Příloha č. 2 Přehled právních předpisů, doporučení a mezinárodních dokumentů vztahujících se k sociálně-právní ochraně dětí	95
Příloha č. 3 monitoring ohrožených dětí rok 2011.....	97
Summary.....	100

Úvod

Téma této diplomové práce je sexuální zneužívání dětí. Tato práce je zaměřena na danou problematiku, jelikož je stále jedním z nejzávažnějších problémů naší vyspělé společnosti. V roli oběti se ocitá bezbranné dítě, a jelikož správná výchova a péče milující rodiny je jedním z nejpodstatnějších aspektů v životě každého jedince, mělo by být největší snahou celé společnosti dané problematice předcházet. Rodiče jsou povinni se o své děti starat do té doby, dokud nejsou schopny se sami živit a zabezpečit. V současnosti se často setkáváme s tím, že rodič si je vědom své povinnosti vůči svým dětem, ale přesto ji neplní. Naopak se odkrývá stále více případů, kdy rodič tuto zákonnou povinnost neplní a ve smyslu sexuálního zneužívání porušuje základní ustavení o právech dítěte. I přes to, že je naší legislativou stanovena v případech sexuálního zneužívání ohlašovací povinnost, lidé si velmi často myslí, že do rodinných záležitostí ostatních se nemají vměšovat. Je třeba však neustále opakovat, že následky sexuálního zneužívání mají devastující účinky a rány na duši dítěte nelze plně vyléčit. Tak, jak společnost zachází s dítětem, tak vypadá obraz její lidskosti.

Diplomová práce obsahuje teoretickou a praktickou část. Teoretická část je rozdělena do devíti základních kapitol. Jednotlivé kapitoly přináší především základní seznámení s danou problematikou. První kapitoly se zabývají vysvětlením pojmu sexuální zneužívání, dále jeho vývojem v historii až po současnost. Další kapitoly se zabývají problematikou oběti, metodami práce se sexuálně zneužitými dětmi a formami sexuálního zneužívání na dětech. Následující kapitola je zaměřená na varovné známky a důsledky sexuálního zneužívání. Především varovné známky můžeme považovat za důležité pro odkrývání jevu a zabránění dalšímu násilí vůči dítěti. Je potřeba, aby byli lidé všímaví a jakékoliv podezření ohlásili na policii České republiky či OSPOD. V závěru práce se kapitoly zabývají problematikou pachatele, právní úpravou a prevencí sexuálního zneužívání. Daná problematika je celosvětový problém, který je třeba řešit, nejlépe mu zcela předcházet. Proto poslední kapitola s názvem Prvence obsahuje popis Národní strategie prevence násilí na dětech v souladu s doporučením Světové zprávy o násilí na dětech, jež má za cíl odstranit neucelenost primárně preventivních programů a přispět tak ke zvýšení jejich efektivity.

Praktická část diplomové práce obsahuje kvalitativní výzkum, který se skládá z pěti případových studií. Tyto případové studie byly vytvořeny na základě metody spisové analýzy textové dokumentace dětí ve FOD Klokánek a OSPOD, kde jsem vykonávala svou školní praxi. Cílem praktické části je popis jednotlivých případů sexuálního zneužívání, následně

vyhodnocení, srovnání výsledů a vytyčení společných znaků, jež se objevují v případových studiích a zároveň v teoretické části mé práce.

Snahou celé práce je popsat danou problematiku od jejích počátků, přes její formy a následky, až po prevenci a právní úpravu. Hlavním cílem této práce je utvořit ucelený pohled na danou problematiku, především se zaměřením na sexuální zneužívání v rodině. Každá ze zmíněných oblastí, by jistě zasloužila detailnější rozpracování, než je tomu v mé práci. Tato práce má však za cíl reprezentovat danou problematiku, jako celkový problém s mnoha vzájemnými souvislostmi.

1 Rodina s přítomností násilí

Rodina má zcela jistě zásadní vliv na utváření osobnosti dítěte. Dítě se přirozeně rodí a vyrůstá v rodině, která je primární sociální skupinou se kterou přichází dítě do kontaktu jako první. Každý člen v ní má své místo a zastupuje určitou roli. Rodič by měl svému potomkovi zajistit vědomí bezpečí a jistotu rodičovské lásky. Dítě má v normálně fungující rodině nalézt útočiště, ochranu, pomoc a pochopení. Právě nedostatek lásky, pocitu bezpečí a jistoty, kterou poskytuje v útlém dětství především matka, zanechává na dítěti trvalé stopy. Vztah rodiče a dítěte výrazně ovlivňuje základní vztah důvěry, který dítě vytváří k okolnímu světu. Děti, které vyrůstají ve šťastných a spořádaných rodinách, mají mnohem větší šanci na vlastní šťastný život, než děti z rodin rozvrácených a nešťastných. P. Pöthe ve své knize *Dítě v ohrožení* uvádí fakt, že dlouhodobé zkoumání dětí vyrůstajících bez rodičovské lásky prokázalo, že tyto děti trpí v dospělém věku častějšími duševními poruchami – chronickou úzkostí a častějšími konflikty se společenskými normami a zákony. (Pöthe, 1996, s. 17).

Rodina je na počátku lidských dějin pojímána jako ochranné společenství, které chrání před vnějším nebezpečím. Po tisíce let sloužila rovněž jako prostředek k předávání základních duchovních, materiálních hodnot a základních sociálních zkušeností. Ze společenského hlediska lze rodinné společenství popsat jako společné místo radostných a tragických událostí. Rodina byla rovněž místem k získání pracovní přípravy pro budoucí povolání, které se zpravidla předávalo z generace na generaci. Fungovala jako uzavřené sociální a ekonomické společenství. Postupem času rodina prochází mnohými změnami, stát vstupuje do soukromí rodiny, přebírá péči o nemocné, řeší rodinné problémy, avšak její ústřední roli zůstává ochrana a výchova dětí. Rodina má své nepostradatelné funkce, které nemůže zcela nahradit žádná jiná instituce, proto má fungující rodina pro zdravý psychický vývoj dítěte význam zásadní.

Dítě se narodí do svého života poměrně chudě vybaveno vrozenými vzorci chování, o to více je schopno adaptovat se na podmínky, v nichž po narození žije a učit se všemu, co pro svůj život potřebuje. Schopnost člověka adaptace a učení je proti jiným živočišným druhům nesmírná. Přirozeným místem pro toto učení je rodina. To čemu se dítě naučí je v podstatě určováno působením rodiny. Rodina uspokojuje biologické potřeby dítěte, poskytuje však také uspokojení jeho základních psychických potřeb, především potřebu bezpečí a trvalého citového vztahu. Rodina rovněž poskytuje výkladové vzorce pro poznání světa a působí na vytváření představy dítěte o sobě samém, na jeho sebepojetí a sebehodnocení. Tím se rodina stává podstatným činitelem při socializaci dítěte. Dítě je na své rodiče ve všem odkázáno.

Proto je kvalita i kvantita rodinné péče o dítě rozhodujícím činitelem v jeho vývoji i při utváření jeho osobnosti. V obecné představě je rodina prostředkem, kde je dítě milováno a přijímáno, postavy rodičů především matky jsou vždy chápány jako milující. Přesto se v realitě bohužel často setkáváme s rodinami, kde dítě nejen že není milováno, ale kde trpí či je dokonce týráno a zneužíváno (Vaničková, 1995, s. 24).

Bentovim ve své knize *Týraní a sexuální zneužívání v rodinách* uvádí, že pro rodiny, v nichž dochází k násilí, charakteristická vysoká míra stresu. Čím více tráví rodina spolu, tím větší je riziko konfliktů a násilí. Tyto členové rodiny čelí stresu spíše zlostně, než vhodným pozitivním chováním. Při řešení konfliktů dochází k vynucování a vnímané prohřešky jsou trestány. Moderní rodina je soukromou institucí, schovanou před ušima a očima a často i pravidly společnosti. S narůstající mírou soukromí zákonitě klesá společenská kontrola.

Špatné životní prostředí, nízký příjem, chudoba, nezaměstnanost, nedostatečné vzdělání, sociální izolace, to vše jsou předpoklady pro vznik násilí v rodině. Pro rodiče se sklony k násilí a zneužívání je typické extrémně deformované vnímání okamžiku, kdy je vhodné dítě potrestat. V rodinách, kde dochází k násilí a zneužívání, musí jejich členové počítat s tím, že se ocitnou v osobní, společenské, materiální i právní pasti. V okamžiku, kdy dojde ke konfliktu, není možné zbavit se členství v rodině. S rodinou je její člen pevně svázan a nelze z ní vystoupit dle potřeby jako z jedoucího vlaku (Bentovim, 1998, s. 9).

K násilí v rodině nedochází pouze u sociálně slabších rodin, nýbrž i u rodin s vyšším sociálním statutem, různé věkové kategorie, různého povolání nebo národnosti. Agresorem může být vzdělaný, bohatý a na první pohled slušný a spořádaný člověk, v němž bychom pachatele nehledali. Neexistuje žádné pravidlo, že násilí se děje jen v sociálně slabších rodinách. Agresor se může skrývat i v osobě, do které bychom to v životě neřekli. Násilí se může dít v rodině, která působí na první dojem šťastně a bezproblémově.

1.1 Sexuální zneužívání dětí v minulosti

Postavení dítěte ve společnosti se dnes, podobně jako v minulosti, odvozuje od vztahu mezi dítětem a dospělým. Tento vztah byl a vždy bude vztahem nerovným, založený na uplatňování moci dospělého. Nerovným proto, že v případě zneužití této moci se dítě nemůže účinně bránit. Politika státu vůči dítěti vychází z kulturních náboženských tradic, ideologie, v případě demokratických států z respektování vůle občanů. Nezanedbatelný význam má i ekonomický potenciál státu.

Během minulých staletí se rovněž široce uznávalo právo otce nakládat se svým dítětem podle svých potřeb. Dítě, které bylo považováno za jeho majetek, mohl například beztrestně

potrestat nebo zabít. Tomuto právu se říkalo „potestas patris“ a vycházelo hlavně z přesvědčení o zásluze muže na zplození nového lidského jedince.

Klasifikaci zabití dítěte jako vraždy zakotvil římský zákon z r. 374. Stalo se tak s přijetím křesťanství jako oficiálního náboženství (Pöthe, 1996, s. 21).

Incest není problém pouze současnosti či několika minulých let, nýbrž provází celou historii lidstva. Když se podíváme do minulosti, incest byl v ranných kulturách dovolen a v panských rodech přímo povinností. Například v Byzanci mohli uzavírat v královských rodech manželství pouze sourozenci. V Egyptě se faraonka mohla provdat jen za svého bratra a s ním plodit děti. V období antického Řecka byl kladen důraz na kalokaghatiu, tedy spojení dobrého a krásného, ideál tělesné a duševní krásy člověka podle Aristotela. Idolem krásy byl jinoch a homosexuální styk nebo anální styk se ženou. Sexualita byla velmi otevřená různým možnostem a tak ani incest nebyl ničím výjimečným. Antiku později vystřídal období rozvoje křesťanství. Sexualita se stala tabuizovaná a byla často ztotožňována s církevní ortodoxností.

Od šestnáctého století dochází k proměně rodiny a pojetí dětství. Přibylo obyvatelstva, zlepšilo se jeho hmotné zajištění, rodiče měli více času zabývat se dětmi a viděli v dětech roztomilé naivní bytosti. Současně s tím však vstoupila do obecného povědomí i představa, že dítě potřebuje také jistou dávku disciplíny, morální zakotvení a určité vědomosti. Prostředkem k tomu se stává škola. Jan Ámos Komenský v 17. století vytváří systém výchovy a vzdělání od kolébky až po univerzitu, jak pro chlapce a dívky, tak pro bohaté a chudé (Dunovský, 1995, s. 33).

I navzdory tomu se stále ještě můžeme setkat s kulturami, ve kterých panuje odlišná sexuální morálka než ve zbytku vyspělejší a zbožnější civilizaci. Například Polynéska kultura ještě v 18. století uváděla do sexuální praxe děti i mladistvé, kterým dospělý povětšinou případů rodiče či jiné blízké osoby předváděli různé formy pohlavního uspokojování. Protože tato kultura ohrožovala morální a etické hlediska ostatních kultur, byla zničena. Postupně od 19. století narůstá citlivost vůči násilí na dětech a násilí obecně. Především pak vůči sexuálnímu násilí.

Na přelomu 18. a 19. století, tedy po nástupu osvícenství, se začíná dále více zdůrazňovat svébytnost období dětství s potřebou láskyplného přístupu v rodině. Nepřehlédnutelný podíl na tomto vývoji mají myšlenky J. J. Rousseaua o dětech, jejichž rodiče zemřeli ve válce. V našich geografických podmínkách se tento vývoj projevil ve snahách o vytvoření systémů sociální a zdravotní péče. Na druhé straně tradice dětských obětí pokračuje dál v podobě krutého využívání dětské práce v nově vybudovaných továrnách. Skutečnost, že děti mají

stejná práva jako dospělí a že jejich práva je potřeba chránit speciálními zákony, byla zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z r. 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté Spojenými národy r. 1959, ve které se říká: „*Dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm.*“ (Pöthe, 1996, s. 21). Jedním z nejdůležitějších dnů v historii vztahu dítěte a společnosti byl 20. listopad 1989, kdy byla v OSN přijata Úmluva o právech dítěte a poté ratifikována Federálním shromážděním tehdejší Československé federativní republiky v r. 1991. Na to se v Praze se konala v r. 1991 III. Evropská konference o zneužívání a týraném dítěti, která již identifikovala syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte - child abuse and neglect.

Pojetí definice sexuálního zneužívání se transkulturně i historicky liší. Například je známo, že u některých dynastií starého Egypta byl po generace povolován sňatek faraona pouze s jeho vlastní sestrou. U některých národů v Pacifiku je za incest považován styk dcery s bratrem matky, ale ne už s vlastním otcem.

Transkulturně se liší i zákonem určený věk, v němž jsou dospívající a děti chráněni před předčasnou sexualizací. S výjimkou Anglie, Walesu a některých městských států v severní Itálii, nebyla minimální věková hranice zavedena dříve než na přelomu osmnáctého a devatenáctého století. Tyto hranice byly stanoveny velmi nízké, zpravidla mezi desátým a dvanáctým rokem věku. V Jihoafrické republice se věková hranice pro sexuální vztahy mezi dívkami a chlapci zvýšila ze sedmi na šestnáct let teprve v roce 1988. Ve světě se kromě odlišného pojetí věkové hranice dále liší i definice sexuálního zneužívání.

V 90. letech se i u nás začíná věnovat stále větší pozornost fenoménu sexuálního zneužívání v dětství. Navazuje tím na trend zahájený v západních zemích především začátkem osmdesátých let, kdy se v souvislosti s rozvojem moderního feministického a emancipačního hnutí žen začalo otevřeně mluvit (nejdříve v USA, posléze i v zemích západní Evropy) o existenci a rozsahu sexuálního zneužívání a incestu ve společnosti.

Za objevení klinického významu incestu vděčíme zakladateli psychoanalýzy S. Freudovi. Otevření tohoto problému pomohly roku 1953 knižně publikované výpovědi žen „obětí incestu“ amerického sexuologa Alfréda Kynseye, po nichž vždy následovala v psychiatrických a psychologických ambulancích přímo epidemie pacientek s podobnou zkušeností. Takto byly poprvé zveřejněny informace o sexuálním zneužívání žen v dětství. Následovalo studium diagnostiky sexuálně zneužívaných dětí, byly popsány příznaky sexuálního zneužívání, syndrom přizpůsobení se sexuálnímu zneužití, posttraumatická stresová porucha a transgenerační přenos vzorců chování (Vaníčková, 1997, s. 10).

Jak bylo již řečeno, násilí bylo dříve tolerováno a bráno jako přirozená součást života. Postupem času, až do dnešní doby se práva dětí a zacházení s nimi měnilo. Postavení dítěte dnes je přibližně rovnocenné postavení dospělého. I přes tuto skutečnost násilí na dětech existuje a zřejmě existovat bude. Naším úkolem je zajištění kvalitnějšího života každého dítěte, ať už žije kdekoliv.

2 Pojem sexuální zneužívání

Sexuálně zneužitě dítě je vždy konkrétní dítě, žijící v určité rodině. To, jaké je, je ovlivněno působením rodiny na něj v průběhu socializace. Důležitou roli hraje celkové emocionální a výchovné klima rodiny, její funkčnost i vztah k dítěti. V rodině a v rodinné výchově mají svůj zdroj rysy osobnosti dítěte, které mohou zvýšit potencionální riziko sexuálního zneužití. Z výzkumu vyplývá, že ohroženější jsou děti nemilované, odmítané rodinou, někdy i z důvodu určitého handicapu, děti s nízkou sebedůvěrou, případně děti, které jsou bez dozoru a ponechány samy sobě. To znamená, že to, v jaké rodině dítě žije, se do určité míry podílí na tom, je-li vystaveno vyššímu riziku sexuálního zneužití. K sexuálnímu zneužití může samozřejmě dojít i u dětí, žijících v optimálním rodinném prostředí.

Důležitou roli v případech sexuálního zneužívání hraje společnost, která svými postoji a kulturními tradicemi umožňuje, nezabraňuje či v některých případech naopak povzbuzuje sexuální zaměření na dítě. Sexuální násilí se neodehrává ve vzduchoprázdnu, ale je závislé na sociálním prostředí, které sice nepřímě, ale přece jen podobné chování umožňuje. Na druhou stranu pozorujeme zvláště v západní společnosti významné zvýšení obecné informovanosti o sexuálním zneužívání dětí, které jsou výsledkem působení odborníků v této oblasti. Zneužívané dítě se často obrací s pomocí na své učitele, častěji však učitelky, které jsou na podobné situace zpravidla jen velmi málo vyzbrojeny. Stažení obvinění ze strany dítěte je pak pro ně úlevou, protože se nemusí případem dále zabývat. Lidé, kteří se ve své práci dostávají do kontaktu s dětmi a jejich rodinami, musí být odborně dostatečně vybaveni.

To, jakým způsobem společnost zachází s dětmi, je měřítkem její lidskosti. Sexuální násilí na dětech se neděje pouze výjimečně, ale setkáváme se s ním bohužel až velmi často. Protože pachatelem je většinou osoba dítěti blízká, dopady na dítě jsou obzvláště bolestné. Sexuální násilí na dítěti nelze chápat pouze jako tělesné ublížení, ale úzce s tím souvisí i sexuální vykořisťování a neoddělitelně také psychický nátlak a ponižování dítěte. Mnoho zneužitých dětí působí na první pohled nenápadným dojmem, neboť cítí strach, stáhnou se do sebe a jsou apatické. Sexuální násilí může mít různou podobu, ale jeho cílem je vždy snaha dospělé osoby dosáhnout svého uspokojení nebo zneužití dítěte ve smyslu prostituce a pornografie. V obou případech jde o zneužití dítěte, které se neumí nebo nemůže bránit. V prvním případě jde o pachatelovo uspokojení se sexuálním vzrušením, orgasmem při styku s dítětem a ve druhém případě jde o uspokojení jeho finančních potřeb (Vaničková, 1999, s. 7-8).

Definice sexuálního zneužívání

Sexuální zneužívání dětí obecně označováno v anglosaské literatuře jako Child Sexual Abuse, bylo vymezeno definicí zdravotnické komise Rady Evropy v roce 1992. Definice je poměrně široká a uvádí, že:

„za sexuální zneužití dítěte je považováno jakékoli nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoli sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoli, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoli, kdo se s dítětem dostal do nějakého kontaktu. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba. Pohlavní zneužívání se dělí na dotykové a bezdotykové. Bezdotykové zneužití zahrnuje setkání s exhibicionisty a účast na sexuálních aktivitách, kde nedochází k žádnému tělesnému kontaktu např. vystavení dítěte pornografickým videozáznamům. Kontaktní zneužití je takové, kde dochází k pohlavnímu kontaktu, včetně laskání prsou a pohlavních orgánů dítěte, pohlavnímu styku, orálnímu či análnímu sexu“ (Vaničková, 1999, s. 8).

Komerční sexuální zneužívání dětí (Commercial Sexual Abuse of Children) znamená sexuální vykořisťování dítěte s cílem ekonomického obohacování třetích osob. Může mít podobu bezdotykového nebo dotykového sexuálního zneužití. Mezi komerční sexuální zneužívání dětí zahrnujeme: dětskou prostituci, prodej dětí, dětskou pornografii a snuff movies (sexuální vražda, která je současně filmována, je součástí produkce pornofilmu, ale obětí bývá osoba, která netuší, za jakým účelem je scéna filmována). Na základě komerčního sexuálního zneužití vyrostl lukrativní pornoprůmysl, daří se sexuálnímu turismu a prodej dětí je zvýhodněn rychlostí a dostupností na internetu.

Sexuální násilí na dětech je také v méně případech součástí rituálních obřadů některých sekt. Rituální násilí je chápáno takové zacházení s dětmi, které má náboženskou, magickou či nadpřirozenou charakteristiku a jsou součástí nějakého organizovaného společenství. Tolik definice Tinkelborna podle La Fontainové z roku 1993, kterou doplnil McFadyen v tom smyslu, že ne vždy se musí jednat pouze o skupinový jev (Vaničková, 1999, s. 8, 25-28).

2.1 Incest

Z různých výzkumů jak u nás tak v zahraničí, především v USA, vyplývá, že nečastěji je dítě sexuálně zneužíváno ve své rodině, tedy intrafamiliárně. Ve většině zemí je incest trestně stíhán a společensky odsuzován. Přesto však sexuální zneužívání dětí probíhá nejčastěji v rodině, nebo v nejbližším rodinném prostředí. Nejčastější je výskyt incestu typu otec – dcera, který tvoří až 80 % všech případů intrafamiliárních sexuálních styků. Naopak incest mezi matkou a dcerou je spíše výjimečný (viz. příloha č. 3). Incest probíhá mezi

pokrevně příbuznými nebo také nepřímo, což znamená zneužití nevlastního dítěte nevlastním otcem nebo přítelem matky. V případě zneužití dívky vlastním otcem je situace odlišná. Jsou zde silnější zábrany pachatele a u oběti dochází k hlubšímu psychickému utrpení. Incest se ale vyskytuje i mezi sourozenci, kdy jde nejčastěji o sexuální aktivity mezi sourozenci opačného pohlaví, častěji se stává pachatelem nevlastní bratr. Homosexuální zneužívání mezi otcem a synem je méně časté a vyskytuje se spíše výjimečně (Hanušová, 2006, s. 8).

Z etymologického hlediska je slovo incest odvozeno z latinského slova *incestare* – poskvřnit. Incest definuje Eva Vaníčková ve své knize *Sexuální zneužívání dětí II.* takto: „*Incest je definován jako sexuální styk mezi bezprostředně příbuznými osobami – rodiči a dětmi, prarodiči a vnuky, případně sourozenci*“ (Vaníčková, 1990, s. 41.).

Eva Vaníčková ve své knize *Sexuální zneužívání dětí II.* dále uvádí Greenovu analýzu incestní rodiny (Green 1988). Green charakterizuje rodinu, ve které dochází k sexuálnímu zneužívání dítěte jako rodinu, kde nejsou respektovány, nebo vůbec vymezeny hranice mezi soukromým a společným, hranice mezi generacemi. Další charakteristikou je rigidní patriarchální hierarchie. Překročení těchto hranic a narušení norem ohrožuje celkové fungování rodiny. Dívka, která je zneužívána svým otcem se v podstatě dostává do podobné role jako její matka. Takovéto zmatení rolí je pro incestní rodinu typické. Další Greenovou charakteristikou je, že incestní rodina se uzavírá do sebe a před okolním světem se uzamyká, což vede k obtížnému odhalování a následné pomoci rodině.

2. 2 Formy sexuálního zneužívání dětí

Sexuální zneužívání dětí dělíme na bezdotykové a dotykové:

Některé bezdotykové formy sexuálního zneužívání mohou být v laické společnosti považovány spíše za „nemravné“ chování než za sexuální zneužití. Přesto se jedná o velmi nebezpečné chování se závažnými důsledky pro další vývoj dítěte.

Bezdotykové sexuální zneužívání – pachatel je zde pozorovatelem, dítě je pod hrozbou nuceno k sexuálním aktivitám samo na sobě, s jinou osobou, věcí či zvířetem. Bezdotykové sexuální zneužívání dále zahrnuje:

- Obnažování se či masturbace před dítětem, kdy chce být pachatel dítětem pozorován.
- Pachatelovo pozorování nahého dítěte za účelem vlastního sexuálního vzrušení, uspokojení.
- Vystavení dítěte sledování porno časopisů, pornofilmů.
- Přinucení dítěte sledovat soulož.

- Verbální sexuální návrhy.
- Exhibilicionismus – bezdotyková forma sexuálního zneužívání, kdy dospělí ukazuje své genitálie, často přednostně dítěti.

Kontaktní (dotykové) sexuální zneužívání – zde dochází k přímému kontaktu a to doteku mezi pachatelem a dítětem, za účelem pachatelova uspokojení. Mezi dotykové sexuální zneužívání zahrnujeme tyto činnosti:

- Osahávání, či líbání dítěte na intimních místech, laskání prsou, genitálií.
- Nucení dítěte, aby manipulovalo pohlavními orgány svými či zneuživatele.
- Orální, anální sex.
- Sexuální styk (včetně znásilnění).
- **Sexuální útok** – dotyková forma sexuálního kontaktu dospělého s dítětem, když se dospělí, za užití síly a často při obraně oběti dotýká erotogenních zón dětského těla.
- **Znásilnění** – dotyková forma sexuálního zneužívání, která označuje vynucené vniknutí do vagíny, konečníku či úst dítěte penisem.
- **Incest** – dotyková forma sexuální aktivity mezi dvěma osobami, jimž je zákonem zakázáno uzavřít sňatek. Jedná se o sexuální styk mezi dítětem a pokrevním rodičem nebo dítětem a příbuzným, včetně nevlastního rodiče a mezi sourozenci.
- **Pedofilní obtěžování** – dotyková forma sexuálního obtěžování prepubertálního dítěte dospělou osobou.
- **Sexuální turistika, skupinové zneužívání** – jedná se o dotykovou formu sexuálního zneužívání, která zahrnuje dětskou pornografii a dětskou prostituci.
- **Sexuální útok s následkem smrti** – jedná se o útok sexuálního devianta, který dítě usmrtí.
- **Obtěžování** – dotyková forma sexuálního zneužívání. Jde o sexuální útok, při kterém je dítě dospělým obtěžováno, líbáno, osaháváno na erotogenních zónách (prsa, genitálie apod.), velmi často provázeno slovním obtěžováním - vulgární slova, gesta apod. (Dunovský, 1995, s. 74-77).

Kontaktní zneužívání má tři stupně intenzity:

1. Stupeň zahrnuje polibky, doteky, objímání, poplácávání, osahávání apod.

2. Stupeň zahrnuje pronikání jazykem do úst, laskání prsou, manipulace s pohlavními orgány.
3. Stupeň zahrnuje všechny formy pohlavního styku (Vaníčková, Interpersonální násilí na dětech, 2009).

Samozřejmě čím vyšší stupeň intenzity, tím větší trauma pro dítě. Tento popis však nemá charakterizovat typický postup pachatelova jednání. Někdy zneužívající zůstane u prvního stupně a dále se díky svým morálním výčitkám nedostane. Někdy naopak zneužívající rovnou dítě pohlavně zneužije. Není tedy mou snahou přeložit jakýsi standardní postup pachatelova jednání.

Další formy sexuálního zneužívání:

Komerční sexuální zneužívání

- Zneužití dítěte k dětské pornografii
- Zneužití dítěte k dětské prostituci

Harassment

- Forma obtěžování, která je obecně vymezena jako znepokojování, zneklidňování. Dospělý zneklidňuje dítě například slovními výpady, poplácáváním po zadku, tisknutím k sobě apod. Veškeré toto chování má sexuální podtext, přestože dospělý tento motiv popírá.

Fetišismus

- Nucení dítěte aby se oblékalo do vyzývavého a přilehlého oblečení neúměrnému jeho věku. Může být spojeno s osaháváním a svlékáním dítěte, a následně s uspokojováním se pachatele nad oblečením dítěte.

Zoofilie

- Nucení dítěte k sexuálním aktivitám se zvířaty. Tyto sexuální aktivity se často objevují v pornografických filmech s dětmi.

Sadomasochistické aktivity

- Jedná se o sexuální úchylku, kdy jedince sexuálně vzrušuje, ubližuje-li druhé osobě, dítěti. Nejčastěji jde o sadistické aktivity, kdy jsou děti bity, svazovány a různými způsoby mučeny. Někdy může dojít i k usmrcení dítěte, zde se může jednat o spojení sadismu s nekrofilii.

Forem sexuálního zneužívání dětí je mnohem více, bohužel variabilita sexuálního chování člověka je skoro nekonečná. Tento popis nevystihuje všechny specifické sexuální úchytky jedince, ale ukazuje, že všechny tyto popsané aktivity jsou zaměřené na dítě.

Sexuálním zneužíváním dítěte se rozumí využívání osoby mladší patnácti let k dosažení uspokojení či vzrušení dospělou osobou, zpravidla výrazně starší než je dítě. Je-li dítě na zneuživateli závislé, tedy na rodiči, osvojiteli či pěstounovi, prodlužuje se věková hranice, kdy hovoříme o sexuálním zneužívání až do osmnácti let věku dítěte. K sexuálnímu zneužití může však dojít i u osob již dospělých, jestliže byli zbaveni svéprávnosti. Násilnou sexuální aktivitu charakterizujeme jako znásilnění. Sexuální aktivitu mezi nejbližšími příbuznými označujeme jako incest.

Statistiky z USA se jeví, co do spolehlivosti a kvality získaných informací o výskytu týrání, zanedbávání a sexuálního zneužívání, jako nejvhodnější. Monitoringu ubližování dětem se věnují již více než tři desetiletí. Podle údajů organizace National Centre for Child Abuse and Neglect, bylo v roce 1976 státním úřadům nahlášeno 416 033 případů týrání, zanedbávání a sexuálního zneužívání dětí. V roce 1990 toto číslo narostlo na 1 700 000 dětí, což představuje 2 712 917 případů (jedno dítě mohlo trpět více formami ubližování). Přibližně polovina z těchto případů byla důkazně prokázána, u většiny ostatních případů chyběla výpověď dítěte. Zmapovat počet případů týrání nebo sexuálního zneužívání dětí v České republice se poprvé pokusil zakladatel české sociální pediatrie – profesor Jiří Dunovský.

V letech 1997 až 1998 byla provedena první rozsáhlá celonárodní studie o sexuálním zneužívání dětí v ČR. *„Retrospektivní studie sexuálního zneužívání v dětství u dospělé populace ČR“* vznikla v Krizovém centru Linky bezpečí za podpory ministerstva zdravotnictví. Výzkumný projekt měl zmapovat výskyt obětí sexuálního zneužití v dětství a jeho okolnosti v období minulých třiceti let. Vzorek, který reprezentuje dospělou českou populaci od 18 – 45 let, tvořil soubor 1112 osob.

Výsledky studie: 25,7 respondentů uvedlo, že se v dětství setkali s některou z forem sexuálního zneužití. S vlastní zkušeností se sexuálním zneužitím v dětství se svěřilo celkem 33 % žen a 17 % mužů. Nejčastější formou sexuálního zneužití u obou pohlaví bylo úmyslné odhalování pohlavního orgánu před dítětem, které zažilo 12,0 % dotazovaných. Dotýkání, hlazení, či líbání pohlavních orgánů v dětství zažilo 8,4 %, objímání či líbání se sexuálním podtextem 6,4 %, pokus o pohlavní styk 3,7 %, přiměnění k dotýkání a hlazení pohlavních orgánů jiné osoby 3,7 % respondentů a přinucení k pohlavnímu styku 1,3 % respondentů.

Průměrné trvání u všech forem zneužití bylo 2,3 roku. Zneužívání začalo v průměru v 11,4 a skončilo v 13,7 roku života dítěte.

Z výpovědí respondentů rovněž vyplynulo, že v 81,7 % případů byl původcem zneužití muž, v 14,4 % žena a u 3,9 % respondentů bylo dítě zneužito mužem i ženou. V 55,9 % byli respondenti zneužiti osobou, kterou znali. Dále z výzkumu vyplynulo, že v době zneužívání se až 56,7 % zneužívaných dětí nikomu nesaržilo. Přibližně u 20 % případů zneužívání skončilo buď tím, že se oběť pachateli vyhýbala, nebo tím, že pachatel se zneužíváním přestal sám. V 15 % se dítěti podařilo zneužívání zastavit tím, že se pachateli vzepřelo, v 9 % se pachatel zaměřil na jiné dítě a u 8 % zneužívání pokračovalo i po 15. roce života dítěte. Pouze v 1,4 % případů bylo zneužívání zastaveno tím, že bylo nahlášeno na policii a jen v 0,4 případů bylo zneužívání zastaveno po nahlášení odboru sociální péče (Pöthe, 1999, s. 79-84). Statistika Ministerstva práce a sociálních věcí mapující sexuální zneužívání dětí (viz příloha č. 3).

Odbor sociální politiky Ministerstva práce a sociálních věcí ve spolupráci s odborníky zavádějícími se pomocí týraným, zanedbávaným a sexuálně zneužívaným dětem vypracoval Metodické doporučení k monitoringu těchto ohrožených dětí. Například - Metodické doporučení MPSV č. 1/2011 k některým otázkám spojeným s provozem a financováním zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Více na www.mpsv.cz.

3 Oběť

Pro oběť sexuálního zneužití je typické, že se obávají vyhledat jakoukoliv pomoc a komukoliv se s tím co se stalo svěřit. Hruzný čin uchovávají v sobě, neventilují žádné pocity ani touhy, nemají odvahu čin nahlásit. Pomoc vyhledává přímo po aktu sexuálního zneužití pouze malá část dětí. Eva Vaníčková uvádí, že tento počet dětí kolísá dle různých zdrojů mezi 10-42 %. Dále uvádí, že většímu riziku jsou vystaveny děti s tělesným postižením, mentální retardací či s kombinovanými postiženími. Stejně tak jsou ve větším riziku děti zanedbávané, děti, jejichž matka není přítomna doma (dlouhodobá hospitalizace, rozvod, úmrtí), nebo děti, které jsou svěřené do péče cizí osoby - dětské tábory, hlídání dětí (Vaníčková, a, 1999, s. 34). Sigmund Freud na počátku našeho století studoval psychologické aspekty vývoje lidské sexuality, ze kterých vyvodil, že psychologie a sexuologie spolu nerozlučně souvisejí. Tvrdil, že motivace lidského jednání je závislá a ovlivněná sexuálním pudem (libidem). Jako první se začal zabývat dětskou sexualitou a tvrdil, že i dítě má své sexuální pocity, což bylo do té doby nemyslitelné. Tyto sexuální pocity dítěte jsou dle Freuda však na jiné úrovni než u dospělého. Freud tvrdil, že když si chlapec začne všimát svého těla a začne si svými genitáliemi působit příjemné pocity, začíná tím i pociťovat nevědomou touhu svést svoji matku a odstranit otce. Tento jev nazval Oidipův komplex. Opačně je tomu u děvčat, které nevědomě milují svého otce, tento komplex nazval Elektrín (Dunovský, 1995, s. 25).

Dítě, jako oběť sexuálního zneužití, je zasaženo samozřejmě fyzicky – v závislosti na způsobu, jímž bylo zneužito. Přestože je toto fyzické poškození velmi závažné, ještě závažnější jsou důsledky psychické, které přetrvávají někdy celá léta a negativně ovlivňují celý následný vývoj dítěte. I pokud nedojde k somatickému poškození dítěte brutálním znásilněním, jde v každém případě o vyvolávání nepřiměřených pocitů sexuálním drážděním, na které dítě ještě není vývojově připraveno (Vaníčková, 2004, s. 26).

Zneužití dítěte je ve většině případů přesvědčeno o své špatnosti, o skvrnách na těle, které nelze ničím smýt. Součástí sexuálního zneužití je zneužití přirozené důvěry dítěte k blízké osobě s následným pocitem zrady. Opakovaní zrazení dítěte osobou, které bezvýhradně věřilo, způsobí, že oběť zneužití přestane věřit dalším dospělým autoritám. Ztráta základní důvěry poznamená oběti často na celý život.

Arnon Bentovim upozorňuje na to, že následky sexuálního zneužití v dětství závisí i na pohlaví oběti. Sexuálně zneužití chlapci mají sklon hledat někoho, kdo převezme jejich traumatizované „já“. Je to někdo, kdo připomíná jejich vlastní bezmocnost, obvykle někdo mladší a bezmocnější než oni sami. Stejně jako rodič používá svoje sexuální aktivity za

účelem získání moci a kontroly nad ostatními členy rodiny, oběť překonává svůj pocit bezmoci zneužíváním dalších obětí (Weiss, 2000, s. 116).

Zneužívané dítě je nuceno zneužívajícím rodičem, aby vše udrželo v tajemství, někdy i pod pohrůžkou násilí. V případě incestního zneužívání dcery otcem může dívka chránit dodržením tajemství matku před utrpením, to znamená, že tím, že zneužívání snáší a tají, stojí spíše na straně matky, kterou by odhalení zranilo. Chránit může také ostatní sourozence. Často totiž dochází k odhalení zneužívání až tehdy, kdy si zneužívané dítě uvědomí, že otec přenáší svůj zájem na mladší sestru či bratra a odhalením se mu v tom snaží zabránit a uchránit tak svého sourozence. Zde oběti dochází, že už nenese odpovědnost jen za sebe, ale i za svou například mladší sestru. To většinou vede k odhalení činu.

Zpracování incestního zneužití je obtížnější než v případě zneužití neincestního, protože nejde pouze o fakt sexuálního zneužití, ale o narušení celého systému rodinných vztahů a rolí. Incest narušuje vžité normy chování v rodině, mění roli, která byla do té doby dítěti vlastní a mění i vzájemné vztahy mezi dívkou a jejími rodiči. Incestně zneužitá dívka zpracovává to, co se jí přihodilo prostřednictvím atribucí, které jí umožňují najít vysvětlení toho, co se stalo. Protože však tyto atribuce jsou většinou negativní, mají za následek závažné problémy v osobnostním vývoji a dalším emocionálním životě.

Zneužitá dívka si klade, často i po léta, otázky, které by jí pomohly tuto událost pochopit. Mohananová uvádí příklady těchto otázek: *Proč se to stalo? Proč jsem neřekla ne? Proč moje matka nic neudělala? Proč to můj otec udělal?*

Pokud je v rodině další dívka, která zneužita nebyla, zneužívaná dívka musí najít vysvětlení, proč byla vybrána právě ona, čím se liší od své sestry. Atribuce, které si v tomto případě dívka vytváří, jsou velmi nelichotivé: něco s ní nebylo v pořádku, byla zlá, možná příliš bázlivá. Pokud se sestra zneužité dívky dokázala ubránit, vztahy mezi nimi se komplikují tím více, čím více zneužívaná dívka chápe incest jako důsledek své vlastní špatnosti. Nezneužívaná sestra je vnímána jako jiná, lepší, vztah mezi sestrami je konfliktní, ambivalentní, zneužívaná sestra pociťuje vůči nezneužívané sestře žárlivost. Pokud jsou zneužívány obě, zpravidla si o sobě navzájem vytvářejí stejně negativní obraz.

Nezneužívané sestry z incestních rodin mají zpravidla vyšší sebevědomí, jsou asertivní a často starší než zneužívaná dívka. O své zneužívané sestře si myslí, že byla příliš tichá nebo naopak flirtující, že se podobné chování ze strany otce zasloužila. Zároveň však často prožívají pocit viny proto, že své sestře nepomohly. Je zřejmé, že i ty dívky, které samy zneužívány nejsou, prožívají otřes, který incest pro rodinu znamená. I ony jsou sekundárními

oběťmi incestu, nacházíme u nich podobné důsledky jako u dívek zneužitých, především nedůvěru k mužům a lidem obecně (Vaničková, b, 1999, s.46-47).

Nejčastěji jsou oběťmi sexuálního zneužívání dívky už v předškolním věku nebo mladším školním věku (jako průměrný rok se udává osmý rok života), takže zcela jistě můžeme vyloučit fakt, že by se na sexuálním aktu účastnili dobrovolně. Vaničková na základě dat získaných z retrospektivní výpovědi starších dívek a chlapců (14-16-18 let) vytvořila modely sexuálního zneužívání dětí v ČR.

Modely sexuálního zneužívání

Dívky

- každá třetí dívka je sexuálně zneužita,
- každého druhého zneužití se dopustí člen rodiny, osoba blízká,
- každá druhá dívka je sexuálně zneužita doma,
- dívky jsou častěji než chlapci sexuálně zneužívány opakovaně a po delší dobu,
- osahávání je typickou formou zneužívání dívek,
- dívky se častěji než chlapci svěří a vyhledají pomoc.

Chlapci

- každý pátý chlapec je sexuálně zneužit,
- dvě třetiny zneužití má na svědomí cizí osoba,
- dvě třetiny chlapců jsou sexuálně zneužity kdekoliv při náhodném kontaktu,
- pro chlapce je typické, že jsou sexuálně zneužiti většinou jen jednou,
- osahávání je u chlapců méně častou formou zneužívání - ani jeden chlapec nevedl, že by byl osaháván,
- chlapci mají mnohem menší ochotu se svěřit.

3. 1 Varovné známky svědčící o sexuálním zneužití:

Je třeba si všimnout těchto níže uvedených varovných známek, podle nichž lze usuzovat, že se může jednat o sexuální zneužívání. Znalost varovných známek je důležitá zejména pro rodiče, ale i pro ostatní dospělé osoby, které přicházejí s dítětem do kontaktu. Tyto osoby mohou

včas rozpoznat ohrožení dítěte a zajistit mu pomoc. Můžeme rozlišit specifické a nespecifické varovné známky, které lze identifikovat na sexuálně zneužitých dětech.

Mezi specifické varovné známky patří:

- oděrky, trhliny, hematomy na různých místech těla,
- poranění vagíny, anusu, poranění hymenu (panenské blány),
- otoky pohlavních orgánů a anusu,
- záněty poševního vchodu a pochvy,
- zhmoždění prsou,
- nestřídmá masturbace, předčasně zahájený sexuální život a promiskuita,
- nepřiměřené znalosti o sexu.

Mezi nespecifické varovné známky patří:

- strach, úzkost, plačtivost,
- sebepoškozování,
- noční pomočování, noční děsy, poruchy spánku,
- cumláni prstů, stereotypní pohyby hlavou či tělem před usnutím,
- bolesti břicha bez organické příčiny,
- opakované záněty močového měchýře,
- štitivost,
- odmítání si svlékat na noc šaty,
- regrese chování, ztráta kamarádů, ztráta koníčků, sociální izolace,
- zhoršení školního prospěchu, záškoláctví, útěky z domova,
- lži, podvody, krádeže,
- nedůvěra k dospělým, panický strach být o samotě s dospělými,
- užívání drog, poruchy příjmu potravy,
- změny chování, emoční zploštělost, smutek, deprese, agrese, sebevražedné chování (Vaničková, 2004, s. 53-54).

Znaky a symptomy u sexuálně zneužívaných dětí do pěti let věku:

- Ztrácejí pocit jistoty a s nápadným strachem ulpívají na rodičích, v přítomnosti jisté konkrétní osoby projevují mimořádně silný strach.
- Hystericky křičí při přebalování, při svlékání, zvláště pak spodního prádla, se stávají hysterickými.
- V okolí genitálií lze pozorovat některé fyzické znaky, včetně zápachu semene atd., mívají bolestivé nebo zánětlivé změny v krční, anální nebo genitální oblasti
- Projevují regresi k formám chování odpovídajícím mladšímu věku, ztrácejí zájem o zábavné aktivity, nechťejí číst pohádky ani si hrát s jinými dětmi.
- V sexuální oblasti je chování neúměrné vzhledem k jejich věku, kreslí pohlavní orgány, při hraní s panenkami nebo jinými dětmi příliš zasvěceně napodobují sexuální chování, opakují neslušná slova nebo fráze, které se dítě naučilo od osoby, jíž je zneužíváno.
- Mívají nepřítomný pohled, nešťastný výraz, smutnou náladu, bývají rozpačité, stahují se do sebe, přestávají jíst, chronicky se budí zlými sny, začínají se opět pomočovat.
- Objevuje se změna šťastného a aktivního vystupování v projevy bázně a nezúčastněnosti nebo agresivity a podrážděnosti.

Děti od pěti do dvanácti let

- Naznačují, že znají určitá tajemství, která však nemohou nikomu prozradit, ptají se, zda byste nikomu neprozradili tajemství, s nímž by se vám eventuálně svěřily. Mluví o jakémsi problému svého kamaráda.
- Začínají lhát, krást či hrubě mluvit, s cílem upoutat na sebe pozornost, mají u sebe peníze nevysvětlitelného důvodu.
- Mívají děsivé sny, začínají se opět pomočovat, vykazují náhlé změny v chování, stávají se buď agresivnějšími, nebo naopak nezúčastněnými, přestávají se radovat z dříve oblíbených činností, např. sport, hudba, aj.
- Náhle bez přirozeně vysvětlitelného důvodu se začínají bát dospělých osob.
- Před hodinou tělocviku se neochotně svlékají, vymýšlejí si celé stovky výmluv, jen aby nemusely jít ze školy rovnou domů, soustavně utíkají z domova.

- Trpí infekcemi močových cest, krvácením nebo zvýšenou citlivostí v genitální nebo anální oblasti, trpí bolestivostí nebo krvácením v krku, trpí chronickými indispozicemi, jako např. bolestmi hlavy, břicha, dále trpí zažívacími potížemi, propadají těžkým depresím, dokonce se mohou pokusit o sebevraždu.
- Projevují tendence k přejímání rodičovské úlohy v domácnosti, svým chováním vzbuzují dojem, že jsou starší než ve skutečnosti.
- Vykazují sexuální aktivitu nepřiměřenou svému věku, kreslí sexuálně inspirované obrázky zpodobňující nějaký akt sexuálního zneužití, opakují neslušná slova a fráze, pokoušejí se sexuálně zneužívat jiné děti, hovoří nebo píšou o sexuálních otázkách.
- Počínají si příliš opatrnicky, jsou neustále ve střehu, říkají si, že stejně za nic nestojí, připouštějí si svou zkaženost, mají o sobě špatné mínění, projevují sklony k sebetřýznění, vykazují regresi k typům chování menších dětí.

Děti a mládež od třinácti let výše

- Trpí chronickou depresí, jeví sklony k sebevražednosti, trpí ztrátou paměti.
- Užívají drogy nebo nadměrně pijí alkohol, soustavně utíkají z domova.
- Trpí zažívacími problémy, bolestmi či krvácením v genitální či anální oblasti nebo krku.
- Projevují nevhodné, sexuálně vyzývavé chování, předstírají, že mají zakázáno chodit ven, jak na schůzky, tak i s kamarády z okolí, hledají výmluvy proč raději nechodit domů.
- Přejímají rodičovskou úlohu v domácnosti do té míry, že nenadále se začínají doma starat o veškeré vaření a úklidové práce, převezmou péči o mladší sourozence, zkrátka pečují o každého, jen ne samy o sebe.
- Jsou neschopné soustředit se, jakoby se nacházeli někde mimo, ve svém vlastním světě snů, většinou mají nějaké „známé s jistými problémy“, o kterých pak vyprávějí, jak je někdo zneužil.
- Vykazují náhlou změnu pracovních či studijních návyků, jsou nezúčastněné, izolují se od ostatních, trpí zbytečnými obavami.

Zneužívání a dospívající

Některé děti a mladí lidé, kteří se stali oběťmi sexuálního zneužití, zacházejí v utajování toho, co se s nimi děje, tak daleko, že se jim daří skrývat nebo v sobě potlačovat i chování, které se obvykle v takových případech vyskytuje jako průvodní jev (Elliottová, 1994, s. 50-56).

Obětí zneužívání se může stát dítě jakéhokoliv věku, ale u teenagerů, kteří jsou zneužíváni je přeci jen průběh trochu odlišný. Přibližně polovina dospívajících, kteří jsou zneužíváni, byla zneužívána již v dětství. Ačkoli tito dospívající vyrůstali v podmínkách zneužívání, už nejsou těmi bezmocnými dětmi, kterými byli dřív. Jsou silnější a mají víc znalostí, a co je důležitější, mají k dispozici víc možností nalézt pomoc mimo svůj domov. Na rozdíl od předškolních dětí si týrání a zneužívání teenageri pravděpodobně uvědomují. Většina z nich si uvědomuje, že v každé rodině ke zneužívání nedochází. Ne každý dospělý nebo teenager je vinen zneužitím. Teenager je teď sice blíže dospělosti, ale přece jen úplně nedospěl. Ve většině případů si teenageri nedokážou vydělat dost peněz na to, aby se dokázali sami uživit mimo domov. Nemají stejný právní status jako dospělí a jsou často považováni za méně důvěryhodné. Teenageři ještě stále podléhají ve většině oblastí svého života autoritě dospělých. Proto dospívající nemusí mít dostatek možností, aby ukončil sexuální zneužívání vlastními silami, i když je lépe než předtím vybaven k tomu, aby se takovému jednání bránil.

V některých případech se teenagerům podaří skončit fyzické týrání nebo sexuální zneužívání vlastními silami. Fyzicky silný dospívající může být schopen zabránit rodiči, aby ho bil. Dospívající, který pohrozí sexuálně zneužívajícímu člověku, že „to poví“, někdy dokáže zneužívání zabránit. Někdy ale teenageri stále potřebují najít nějakého dospělého, který jim v této situaci pomůže.

Jsou známé případy, kdy dospělí, kteří se dopouštějí sexuálního zneužívání nebo fyzického týrání, s tím skončí sami od sebe, když jejich oběť dosáhne adolescence. Někdy si pak vyberou jako oběť zneužívání jiné, mladší dítě (Mufsonová, 1996, s. 49-50).

3.2 Dopady a psychické následky sexuálního zneužívání

Způsob reagování dětí na zneužívání je velmi rozmanitý podle toho, jak mysl dítěte takové zneužití akceptuje – jako něco bolestného, hrozného či alarmujícího, jako trápení, nebo jako příjemný pocit atd. Dále závisí na věku dítěte, poměru dítěte k pachateli, druhu zneužití, míry a doby trvání zneužívání, reakce lidí z okolí, pomoci, která se dítěti a rodině po takové události dostane.

Děti reagují velmi různě, počínaje uzavřeností, zlobou nebo zatrpklostí, až po zmatené jednání, agresivitu, pocity viny a úzkosti. Mohou se však i ovládnout a vzbuzovat zdání nezaujatého postoje (Elliottová, 1995, s. 75).

Podstatu zneužívání si dítě začne uvědomovat kolem 10 roku věku, kdy začíná chápat koncept lidské sexuality. Po tomto uvědomění nastávají u dítěte silné psychické pocity studu, sebeobviňování, nenávisti, a mnohem více, jak je již výše v kapitole příznaky sexuálního zneužívání uvedeno. V některých případech, kdy se dítě svěří matce, která ho odmítne a obviní ze lži, je pro dítě větší trauma odmítnutí matky než samotné sexuální zneužívání. Takto se může stát v případech, kdy chce matka uchránit manžela, či partnera nebo rozpad rodiny a rozhodne se proto obětovat samotné dítě tím, že mu nepomůže, i když o zneužívání ví. Je třeba ale uvést i opačný případ, kdy je matka zjištěním o zneužívání svého dítěte natolik traumatizována, že neunesse své selhání, psychicky se zhroutí a stává se obětí zneužívání podobně jako její dítě (Pöthe, 1999, s. 23).

Psychické důsledky zneužívání dítěte

Způsob reagování dětí na sexuální zneužívání je rozmanitý, záleží na mnoha faktorech:

- Jak mysl dítěte zneužívání akceptuje – tedy jako něco hrozného, bolestného, alarmujícího, jako trápení, nebo nechápe co se děje a snáší to jako něco normálního co se asi má stát.
- Věk dítěte.
- Poměr dítěte k pachateli.
- Druhu zneužití.
- Míry a doby trvání zneužívání.
- Reakcí lidí z okolí.
- Pomoci, které se dítěti a rodině po takové události dostane (Elliottová, 1995, s. 75).

Krátkodobými důsledky jsou okamžité, aktuální reakce na zážitek sexuálního zneužití. Dlouhodobé důsledky se projevují jako určité změny v dospívání a dospělosti. Mladší děti reagují spíše regresivně, nebo volí formu úniku, ve které se převtěluje do jiné osobnosti, do hračky, do zvířete. To co se děje s jeho tělem, pozoruje jakoby z povzdálí, netýká se ho to, protože v tom momentu není ve svém těle, ale je medvídkem nebo jinou hračkou, věcí či zvířetem. Dítě si navykne v krizových situacích na takové rozštěpování osobnosti, které je do jisté míry chrání. Starší děti volí spíše formu útěku z domova (Hanušová, 2006, s. 20).

Vaničková uvádí důsledky sexuálního zneužití dítěte a jeho další vývoj dle Greena, a to následovně:

1. **Akutní úzkost** - Traumatická reakce dítěte, která je většinou charakterizována akutní úzkostí. Někdy se může objevit až fobické vyhýbání se zvláště osobám stejného pohlaví jako pachatel. U dítěte se může hned po činu objevit psychosomatické obtíže.
2. **Identifikace s pachatelem** – Tato identifikace se může někdy u dítěte objevit jako hlavní obranný mechanismus.
3. **Změněný vztah k sexualitě** – Patří mezi specifické následky sexuálního zneužívání v dětství. U dítěte se může objevit reakce v podobě hypersexuality. Dále se může objevit kompulsivní masturbace, promiskuita, která může vést až k prostituci.
4. **Znovu obětí v dospělosti** – Dítě není schopné rozlišit vřelé emocionální vztahy od sexuálních a tím se v dospělosti může snadno stávat obětí dalšího sexuálního zneužívání či násilí.
5. **Odmítání a sexuální inhibice** – Fobické reakce a ustrašenost, dlouhodobě má pak následky v sexuálních dysfunkcích v dospělosti (Vaničková, 1995. s. 14 - 15).

Dlouhodobé následky sexuálního zneužití

Dlouhodobé důsledky představuje především vliv na vývoj osobnosti dítěte. Dítě, které je sexuálně zneužíváno získává zkušenosti, které se zpravidla projevují až v dospělosti. Dítě dále získává prostřednictvím podobného negativního chování obraz sebe sama, který je rovněž negativní. Dítě se podceňuje, je úzkostné a ustrašené, jeho představa o normách a hodnotách společnosti je nutně pokřivená. Pocity provinění, které dítě aktuálně v důsledku zneužívání má, se velmi často stávají trvalou součástí jeho prožívání. Nejvýrazněji zneužívání zasahuje oblast sebepojetí a sebehodnocení dítěte. Jak je již výše zmíněno vztah, důvěry ke světu se vytváří v prvních letech vývoje dítěte a agresivním chováním rodičů je podstatně narušen. Na druhou stranu ovšem pocity křivdy, které zvyšují emocionální napětí dítěte, spolu se vzorci chování, které mu rodiče svým zneužíváním někdy i agresivním chováním předávají, mohou vést k deformaci vývoje opačného směru – dítě se stává agresivním a objevují se u něho poruchy chování. V tomto směru je zneužívání dítěte nebezpečné ve svých dlouhodobých důsledcích i v tom, že podobný typ chování se přenáší na další generace. Děti, které v dětství trpěly psychickou deprivací, mají v dospělosti velmi často potíže s navazováním citových vztahů, často vykazují závažné poruchy chování, asociální chování, často je nacházíme mezi drogově závislými jedinci, osobami bez přístřeší, gamblery, alkoholiky. I zde působí

transgenerační přenos ve smyslu, že tyto děti v dospělosti, jako rodiče, jen velmi obtížně utvářejí pozitivní citový vztah ke svým partnerům i ke svým vlastním dětem, a tím může dojít k tomu, že deprimována bude další generace (Vaníčková, 1997, s. 33-34).

U sexuálně zneužívaných dětí přetrvávají v dospělosti jisté obtíže. Nejčastěji to jsou obtíže s důvěrou. Dále sem patří obtíže se sebehodnocením. Lidé v dětství sexuálně zneužití, trpí pocity méněcennosti, což vede k utváření jejich životního postoje. Někteří se naučí sebe považovat za natolik špatného, že všichni musí být zákonitě lepší a začnou se díky tomu to tvrzení i tak chovat, což jim jistě nepřinese oblibu ve svém okolí. V jiném případě se stávají agresivními nebo omezují kontakty s vnějším světem.

Patří sem také obtíže při získávání úspěchu a uspokojení při dosahování cílů, které vycházejí z jejich automatických myšlenek, že když byli špatní v dětství, nemohou úspěchu dosáhnout ani teď a vlastně se sami ani nepokouší o úspěch. Jiní mohou naopak cítit nutnost každého překonat a to je žene stále vpřed.

Obtíže ve společenském styku jsou dány tvrdou zkušeností se zradou, a proto se většinou lidé sexuálně zneužití uzavírají sami do sebe a sociální izolace se stává jejich životním stylem. Samozřejmě existuje i opak, kdy se člověk připoutá k někomu, koho zájem je jen částečný a je hluboce zklamán, když jeho vztah není opětván.

Obtíže v intimním životě jsou dány bolestnou zkušeností. Některé děti sexuálně zneužití se naučily oddělovat tělesnou stránku od citové. Hlavním problémem zůstává ta skutečnost, že tyto děti se nenaučily reagovat na dotyky, které neubližují nebo neobtěžují. Proto, když se jich nyní chce dotknout jejich milenec, mohou se zaleknout, stáhnout a nemohou se uvolnit, což sebou nese obtížné prožívání sexuálních aktivit.

Dlouhodobé následky sexuálního zneužívání v dětství se však projevují i v tělesné a psychické stránce zdraví. Přetrvává tenze, labilita a zvýšená úzkost, smutek, deprese, sebevražedné chování, sebepoškozující a sebedestruktivní chování, užívání drog, poruchy příjmu potravy, promiskuita a prostituce (Vaníčková, 1999, s. 54-53).

Důsledky sexuálního zneužívání u chlapců

Situace sexuálně zneužívaných chlapců je poněkud odlišnější než u dívek, protože role oběti je pro ně společensky méně přijatelná. Jak již jsem zmiňovala u chlapců je častějším pachatelem sexuálního zneužívání cizí osoba, například trenér, učitel, vychovatel. U mužů může zneužití vést ke znejistění ve své mužské roli, v pohlavní identitě či sexuální orientaci. Chlapci mají často velmi negativní vztah k sexu, nebo mají sadistické sklony či se uchylují k různým sexuálním úchylkám. Dále se v dospělosti u chlapců objevuje alkoholismus,

homosexuální prostituční chování. Jelikož jsou chlapci od dětství vedeni více než dívky ke kontrole situace, sexuální zneužití pro ně představuje extrémní selhání této kontroly, což u nich vede k pocitu ztráty mužnosti. To se může v dospělosti projevovat jako agresivní, v některých případech i kriminální chování. Samozřejmě i u chlapců funguje transgenerační přenos chování a u mnohých sexuálních delikventů bylo zjištěno, že byli v dětství sami obětí sexuálního zneužití. (Petr Weiss, <http://www.rodina.cz/clanek801.htm>)

V ostatních případech mají sexuálně zneužívaní chlapci v dospělosti stejně jako dívky problémy v navazování citových vztahů, v důvěřování ostatním, obtíže v sebehodnocení, potíže s nadměrnou konzumací alkoholu či drog a další problémy jak jsem již výše uvedla.

3.3 Posttraumatická stresová porucha

Přesáhne-li trauma schopnost jedince adekvátně je zpracovat a vyrovnat se s ním, vytváří se posttraumatická stresová porucha (post-traumatic stress disorder), dále jen PTSP.

Podle Mezinárodní klasifikace nemocí je PTSP řazena mezi psychiatrické diagnózy. PTSP vzniká jako zpožděná reakce na traumatickou událost neobvykle hrozivého či katastrofálního rázu, či po extrémně dlouhém stresu. Příznaky se projevují po určitém období, může to být několik týdnů až několik měsíců. Mnohé sexuálně zneužité děti mají příznaky této poruchy. Postižený opakovaně prožívá událost v myšlenkách, snech a fantaziích a vyhýbá se místům a situacím, ve kterých k události došlo. Porucha se často projevuje poruchami spánku, soustředění nebo úlekovými reakcemi. Současně s touto poruchou se může vyskytovat i deprese, generalizovaná úzkostná porucha (porucha charakteristická nadměrnými nekontrolovatelnými obavami a úzkostí, které se týkají běžných denních záležitostí), agorafobie (strach s otevřených veřejných prostranství, kde není rychlá dostupná pomoc), depersonalizace (zdání neskutečnosti sebe sama, popření vlastní existence) nebo různé závislosti. Dále se může objevit stálý pocit necitlivosti a emočního otupění, sluchové halucinace, zvýšená citlivost na nepatrné podněty, zvýšená dráždivost, subjektivní tělesné vjemy, psychogenní amnézie, ztráta zájmu o cokoli, nereagování na okolí, špatná koncentrace až sebevražedné myšlenky. Přítěžujícím činitelem může být užívání nadměrného množství alkoholu či užívání drog. Průběh PTSD je kolísavý, ale ve většině případů můžeme očekávat uzdravení. Pouze u malé části pacientů může nastat chronický průběh poruchy, trvající mnoho let s následnou trvalou změnou osobnosti. Léčba spočívá v dlouhodobé psychoterapii, cílené na odreagování příčiny.

Rozvinutí PTSP u dítěte ovlivňuje také osoba, která se násilí vůči dítěti dopouští (nejdůležitější místo má matka, otec, popř. další osoba, ke které má dítě vytvořené pevné

emocionální pouto). Výrazně vyšší předpoklad pro rozvinutí PTSP u dítěte je tehdy, je-li útočící či zraňující osoba některá z výše uvedených (Vaničková, 1999, s. 56).

3.4 Syndrom dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužití

Syndrom zahrnuje pět kategorií:

Utajování: dítě je zcela závislé na dospělém, jakou realitu je přiměje prožívat. Sexuálně obtěžující dospělí většinou nevysvětlují, ale přimějí dítě k sexuálním aktivitám s tím, že se mu to bude líbit. V zápětí dítě instruuje, že to nesmí nikomu říct, že je to jejich společné tajemství. Současně je dítě zastrašováno výhrůzkami typu: „nebudu tě mít rád“, „mamku to zabije“, „rozbiješ naši rodinu a skončíš v pasťáku“ apod. Utajování je zdrojem strachu, ale také příslibem bezpečí. Všechny pokusy dítěte velice opatrně sdělit tajemství, se setkávají jen s mlčením nebo nevírou typu: „co si to vymýšlíš, otec tě má tak rád“, „takové sprostárny už nikdy neříkej“ apod. A tak sexuálně zneužité děti mlčí. Mlčí, protože se obávají toho, že jim bude přičtena viny, toho, že je rodič neochrání před agresorem nebo toho, že budou trestány.

Bezmocnost: Na dětech je přísně vyžadováno, aby ty, kteří se o ně starají, měly rády a aby vůči nim byly poslušné a důvěřivé. Dítě je tedy ve své závislosti na agresorovi naprosto bezmocné.

Svedení a přizpůsobení se: Pro dítě ve vztahu závislosti není většinou sexuální obtěžování jednorázovou událostí. Normální, zdravé, emocionálně odolné dítě se naučí přizpůsobit se realitě pokračujícího sexuálního násilí, přizpůsobí se dokonce vzrůstajícím sexuálním požadavkům, ale současně si uvědomí, že bylo tímto člověkem zrazeno. Zde je i možné že se dítě naučí využívat svého sexuálního agresora a požívat pak jisté výhody.

Opožděné, konfliktní a nepřesvědčivé odhalení: V první řadě musím zmínit, že většina případů sexuálního zneužití není nikdy odhalena. K opožděnému odhalení dochází tehdy, je-li přítomen nějaký spouštěcí signál např. rodinný konflikt, rozvod, zneužívání mladšího sourozence, apod. Dítě, které podvědomě vysílá signály o pomoc svým bizarním chováním, si jen vyslouží přívlastky prolhaného, neposlušného a zlého dítěte. Jestliže takové dítě přichází a svěřuje se, okamžitě následuje eskapáda otázek typu: „proč si to neřekla hned“, „nelžeš zase“, „určitě si vymýšlíš“ a dítě se setkává s výraznou nedůvěrou. Vše se obrací proti němu, je na něho útočeno i citově opět tak, „že díky němu se rodina rozpadne“, „že táta půjde do vězení“, apod.

Odvolání výpovědi: To co jsem uvedla výše je důvodem toho, že dítě pravděpodobně vezme své oznámení o sexuálním zneužití zpět a mnohdy se ještě setkává, jak s jistým odlehčením jeho okolí, které může konstatovat: „neříkali jsme to, vymýšlela si“, „věděli jsme, že lže“,

apod. Tím se uzavírá bludný kruh, protože dítě poznává, že utajování mělo svůj smysl. Paradoxně dítě doplatilo na to, že se chtělo svěřit, že vypovědělo pravdu a ta se obrátila proti němu. Tak se dítě opakovaně přesvědčuje o tom, že „špatnou“ volbou je říci pravdu a „dobrou“ volbou je opět v zájmu rodiny obnovit lež (Vaníčková, 1999, s. 51).

4 Metody práce se sexuálně zneužitým dítětem

Legislativou v ČR je stanoveno, že každý kdo se setká se sexuálním násilím na dítěti jakéhokoliv typu či formy, je povinen tuto skutečnost bez prodlení nahlásit příslušnému orgánu (více v kap. č. 4). V první řadě je tedy nutné zamezit dalšímu zneužívání a zajistit dítěti bezpečí, tedy přerušit kontakt se zneužívajícím.

Poté co je dítě v bezpečí umístěno v některém ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, či u jiných rodinných příslušníků, je možné přejít k podrobnému sociálnímu, kriminologickému, psychologickému a medicínskému vyšetření dítěte. Je nutné o průběhu vyšetřování informovat rodiče, pokud sami s dítětem nepřišli. Sociální pracovnice má na starosti případ od počátku, tedy od oznámení až do konce, nejlépe tedy až k sanaci rodiny. Poté se na případu podílejí lékaři – soudní znalci, pediatři, kriminalisté, psychologové, psychiatři, sociální pedagogové a další odborníci, jejichž pomoci je třeba k ukončení celého šetření. Vidíme, že je potřebná spolupráce více odborníků, tedy multidisciplinárního přístupu. O svých postupech a výsledcích musí odpovídající lékař informovat kriminalisty, to samé sociální pracovník či psycholog.

U dítěte je nejprve nutné důkladné pediatrické a gynekologické vyšetření, dále dle potřeby vyšetření neurologické a psychologické. Důkladná sociální anamnéza je nezbytnou součástí vyšetřování, stejně tak i zjištění všech potřebných informací u všech zúčastněných na celém případě. V první řadě se jedná o vyšetření rodiny dítěte, jehož součástí je šetření bytových podmínek v nich dítě se rodinou žilo. Dále jsou zapotřebí jednotlivé výslechy rodinných příslušníků a samozřejmě psychologické a psychiatrické vyšetření a výslech pachatele. Je potřebné zjistit, ke komu má dítě dobrý vztah a komu důvěřuje - matka, teta, babička, jiný rodinný příslušník nebo opatrovník (pokud jsou rodiče podezřelí ze zneužívání svého dítěte, soud na žádost sociálního pracovníka vydá předběžné opatření, jímž je dítě svěřeno do péče opatrovníka - OSPOD), jež bude dítě doprovázet na různá vyšetření a bude mu po tu dobu oporou. Tato osoba by měla ve spolupráci se sociálním pracovníkem informovat dítě o skutečnostech, které se kolem něj dějí a dít budou. Měla by se snažit mu tyto informace předat co nejšetrnějším avšak ne lživým či zavádějícím způsobem tak, aby dítě v průběhu celého procesu co nejméně trpělo nebo bylo sekundárně viktimizováno. Je důležité dítěti vysvětlit, že na jeho názoru a přání záleží a že se jej nesmí bát říci.

Přístup k dětem postiženým CAN lze rozdělit do 3 kategorií:

1. **Emergentní pomoc a podpora** dítěte, jež bylo právě zneužito. To spočívá v poskytnutí první pomoci a odvrácení důsledků útoku. Je potřeba pomoci dítěte zvládnout akutní posttraumatický šok, tím že dítě odvedeme do bezpečí, z dohledu a dosahu pachatele. Při závažných tělesných poraněních či psychických traumat je nutné dítě hospitalizovat. Po umístění dítěte do bezpečí (viz. Kap. č. 4) jsou odborníky zajišťovány a hodnoceny známky a důkazy pro potvrzení diagnózy CAN a zároveň rozhodují o dalším postupu a osudu dítěte.
2. **Střednědobá terapie.** Tato intervence obsahuje stanovení diagnózy v rámci interdisciplinární spolupráce, stanovení léčebného plánu a dohodu s rodiči či opatrovníkem o jeho plnění. Závažné je posouzení dalšího umístění dítěte v případě, že jeho vlastní rodina nepřichází v úvahu. Nejprve se hledá možnost umístění dítěte do jemu přirozeného prostředí, tedy v oblasti širší rodiny, kde bude dítěti poskytnuta veškerá potřebná péče. V závažnějších případech je dítě umístěno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, či při závažném psychickém traumatu umístění na dětské psychiatrické oddělení. Pokud se jedná o dítě školou povinné, je nutná spolupráce s učiteli, kteří musí být informováni a poučeni o správném přístupu tak, aby dítě z kolektivu nebylo vyčleňováno a zároveň mu byla v případech potřeby poskytnuta náležitá péče.
3. **Dlouhodobá rovina léčby a rehabilitace** zneužitého dítěte je aplikována především tam, kde dosavadní snahy nebyli zcela úspěšné. To se většinou týká psychické oblasti, ale hrají zde roli též tělesné poruchy a vady, jež potřebují trvalou rehabilitaci. O délce a intenzitě psychoterapie rozhoduje psycholog, případně psychiatr, stávají-li se následné poruchy trvalými.

4.1 Vyšetření sexuálně zneužitých dětí

Při podezření na sexuální zneužití dítěte je hlavním úkolem odborníka především šetrné vyšetření (fyzikální, psychologické). Dále je nutná podrobná osobní, rodinná anamnéza a detailní popis oznámení skutečnosti. Stanovení konečné diagnózy bývá velmi obtížné a vyžaduje již zmíněnou velice důležitou spolupráci všech odborníků. Řešení situace v oblasti diagnostiky sexuálního zneužívání dětí, by mělo být soustředěno v několika specializovaných pracovištích – krizových centrech, kde pracuje interdisciplinární tým, složený minimálně z lékaře, psychologa a sociální pracovnice. Diagnostický rozhovor, který by měl být zdrojem

dalšího šetření, musí vycházet z hluboké znalosti vývojových stadií dítěte a z dlouhodobé zkušenosti z vyšetření těchto dětí.

Navázání kontaktu

V prvních chvílích je nejdůležitější ujistit dítě o tom, že mu důvěřujeme a že s námi může mluvit otevřeně. Nedůvěra bývá především problémem u dětí s handicapem. Tyto děti je nutné vyšetřovat zvláště citlivě a být velmi trpělivý. Během vyšetření je nutné přihlížet k psychomotorickému vývoji dítěte a podle toho také klást otázky a hodnotit odpovědi. V první fázi je nutné při osobním setkání navázat kontakt a vzbudit důvěru, a to i v případě telefonické krizové intervence.

Při osobním setkání je nutné budovat vzájemný vztah mezi pracovníkem a klientem. Při rozhovoru je důležité sledovat celkový stav klienta – vyjadřovací schopnosti, nonverbální složky (dýchání, změny v barvě kůže, pocení, neklid, mimiku, oční kontakt) i způsob vyjadřování emocí. Je nutné si uvědomit, že pro mnoho lidí je obtížné hovořit o sexu. Ne všechny děti jsou poučeny o základních oblastech lidské sexuality. Děti nemusejí umět pojmenovat některé části těla nebo různé úkony z důvodu nízkého věku nebo malé slovní zásoby. V tomto případě je třeba je povzbudit, nabídnout jim anatomické panenky. Anatomické panenky představují čtyři postavy – chlapce, dívku, ženu a muže, které mají sekundární pohlavní orgány. S pomocí těchto panenek může i malé nebo nezralé dítě ukázat pro něj velmi nepříjemnou situaci. Dítě, které neprožilo trauma, reaguje na panenku jinak než dítě, které bylo zneužito. Zneužitá dívka reaguje agresivně na mužskou postavu a s panenkami si nehraje. Nezneužitá dítě si panenku prohlíží, bez emocí jí svlékne a oblékne.

Velmi důležitá je včasná práce s rodinou. První rozhovor se může odvíjet na úrovni spíše podpůrně pro dítě i matku (otce, babičku, jiného rodinného příslušníka, který má dítě v péči). Po zklidnění a schopnosti koncentrace je možné začít se zabírat současným problémem. Terapeut může pomoci rodině, aby se naučila, jak s dítětem komunikovat, jak se k němu chovat a dále by měl nabídnout další podporu nebo terapii dítěti a rodině. Při rozhovoru by se terapeut měl vyvarovat posuzování či komentování vztahů v rodině a jakýmkoliv hodnotícím soudům.

Základní vyšetření

Ke komplexnímu vyšetření patří též zjištění fyzických vlastností dítěte, jako je: hmotnost, výška, obvod paže, hlavy, hrudníku – tedy celkové vyšetření. Výsledky jsou pak posouzeny se standardními křivkami a tím lze zjistit nepoměr a případné opoždění ve vývoji dítěte. I tyto údaje mohou přispět k diagnostice sexuálního zneužívání. Dále je u dítěte důležité kontrolovat tlak krve, pulz, reakci zornic, všimnout si oblečení, čistoty a sociálních dovedností. Též je

potřeba sledovat zevní poranění (některá jsou typická pro sexuální zneužití – kousnutí, stopy po přivazování na zápěstí nebo kotnících, poranění v oblasti genitálií, krvácení a výtoky z pochvy, hematomy – hlavně na prsou u dívek a poranění v okolí konečníku dítěte. Pokud se zjistí zevní poranění, je nutný podrobný popis, místo, rozsah a zabarvení hematomu. U dívek je třeba provést i těhotenský test. V případě tělesného vyšetření zneužitých chlapců se provádí vyšetření penisu, varlat, stavu předkožky. Pro takováto vyšetření je třeba zkušeného pediatra či specialisty, aby mohl vyloučit, že poranění genitálu si dítě způsobilo samo. Dále je oběti prováděn test na pohlavní nemoci a různá infekční onemocnění. V případě sexuálního zneužívání nemusejí být tělesné příznaky přítomné. Častější bývají psychosomatické obtíže, které mohou být jedinou známkou, jak dítě upozorňuje na své sexuální zneužívání.

Vedení vyšetření

Rozhovor s dítětem je vždy nahráván na videozáznam. Zabraňuje se tak sekundární viktimizaci dítěte opakovanými výslechy. Dítěti je důležité vysvětlit proč je nahráváno na kameru – aby o tom znovu nemuselo už před nikým mluvit nebo aby tu nemusel být někdo třetí, kdo vše zapisuje. Odborník, který dítě vyslýchá má pak možnost konzultace s ostatními odborníky. Rozhovor s dítětem je možné vést i za pomoci různých figurek, loutek, anatomických panenek, modelovací hmoty, plyšových zvířátek nebo kreslení obrázků. Rozhovor má probíhat v klidném, útulném a přátelském prostředí, za přítomnosti jednoho vyšetřujícího. Většina zneužitých dívek dává přednost ženě. K nezúčastněné přítomnosti dalších odborníků lze využít jednocestného zrcadlo.

Anamnestické vyšetření

Anamnestické vyšetření zahrnuje důkladnou osobní a rodinnou anamnézu z pohledu zdravotního i sociálního. Cílem je zjistit, zda se někdo z rodiny léčí, či léčil, pro psychiatrické onemocnění nebo na sexuologii, či objevuje-li se v rodině závislost na alkoholu nebo drogách. U dívek se zjišťuje počátek a pravidelnost menstruace, užívání antikoncepčních prostředků. U chlapců se zajímáme o poluci, masturbaci nebo erotickou náplň jejich snů.

U dysfunkční rodiny se zjišťuje počet partnerů matky, počet vlastních i nevlastních sourozenců, jaká je situace ohledně styků dítěte s biologickým rodičem. U rodičů s nimiž dítě žije, zjišťujeme jejich výchovný přístup k dítěti. Dále se zajímáme o chování dítěte v kolektivu, v mateřské škole, základní škole a zajímáme se o mimoškolní aktivity. Podstatný je vztah dítěte k pachateli. V incestních rodinách dochází k poruše interpersonálních vztahů a tím je znemožněna komunikace. V některých případech se stává, že po odhalení sexuálního zneužívání se matka postaví na stranu muže-pachatele. Jako důvod tohoto obrácení je

většinou obava matky ze samoty, ze ztráty společenského postavení či zhoršení ekonomické situace (Weiss, 2000, s. 53).

Ke včasné detekci ve velké míře přispívá znalost varovných známek sexuálního zneužití, vnímavost a ochota se angažovat u lidí, kteří přicházejí s dítětem pravidelně do styku.

V procesu vyšetřování a léčby nesmíme připustit sekundární viktimizaci, jako je např. necitlivé, opakované vyslýchání a vyšetřování dítěte, neposkytování mu informací o tom co bude následovat, apod. U léčby sexuálně zneužitých dětí platí, že nestačí léčit oběť, ale že je třeba pracovat i s agresorem a také pracovat s celou rodinou, kde je třeba vytěsnit negativní vztahy a pomoc nahradit je jejich pozitivní alternativou.

O efektu terapie rozhoduje rychlost, s jakou se zahájí, osobnost terapeuta a respektování etických norem v průběhu celé psychoterapie. V prvním stádiu se terapeut v rámci individuální terapie dítěte zaměřuje na podporu jeho sebehodnocení, získání jistého stupně nezávislosti a vysvětlení významu sexuality, samozřejmě adekvátně jeho věku. Tím se začíná rodinná terapie, která se snaží zlepšit rodinou komunikaci, učí znát rodinu pravidla sexuálního soužití (Vaničková, b, 1999, s. 57).

4.2 Výslech sexuálně zneužitého dítěte

Postup při oznámení sexuálního zneužívání na Policii ČR

- podání oznámení o trestné činnosti je povinen přijmout jakýkoliv útvar Policie ČR, toto oznámení je povinno přijmout jakékoliv státní zastupitelství,
- oznámení může být osobní, písemné, telefonické a také anonymní,
- policejní útvar zpravidla posoudí místní příslušnost spáchaného trestného činu,
- policejní útvar shromažďuje veškeré podklady, jako jsou např. odborná vyjádření, znalecké posudky, videozáznamy, data z mobilních telefonů apod. a v neposlední řadě provádí výslechy zúčastněných osob i svědků
- vzhledem k tomu, že se jedná o mladistvého nebo o nezletilé dítě je policejní orgán povinen vyzoomět příslušný OSPOD.

Vyšetřování trestného činu policejními orgány

- Trestní řád zná tzv. neodkladné a neopakovatelné úkony, kdy policejní orgán vyslýchá poškozené dítě pouze jednou, aby se předešlo sekundární viktimizaci. K těmto výslechům mají policejní orgány uzpůsobené speciální výslechové místnosti, kde jsou skryté kamery a mikrofony.

- Při výslechu jsou ve vedlejší místnosti člen OSPOD, psycholog popřípadě advokát podezřelého.
- Dále se vyslýchají členové rodiny, kdy se policejní orgán snaží co nejvíce informací o rodinné situaci a fungování rodiny. Konkrétně – finanční poměry obou rodičů, zázemí dítěte, zájmy a koníčky dítěte, prostředí kde se dítě vyskytuje (škola, vrstevnické skupiny).
- Dále se zjišťuje, zda v minulosti v dané rodině nebyly problémy podobného typu.
- Pokud policejní orgán posoudí, že podezřelý skutečně mohl spáchat daný trestný čin, rozhodne, že se podezřelý podrobí psychiatrickému vyšetření zaměřené na sexuální orientaci a fyziologické vyšetření. Toto vyšetření je podezřelý povinen podstoupit.
- O podezřelém jsou dále shromažďovány informace, týkající se jeho charakterových vlastností, zájmů, vztahů s lidmi. Tyto informace jsou získávány od sousedů, přátel, zaměstnavatele a dřívějších zaměstnavatelů, a jiných osob.
- Vzhledem k tomu, že v určitých případech dochází k tomu, že poškozené dítě si vše vymyslí a pokud i policejní orgán dojde k takovému zjištění, nařídí rodičům dítěte, aby s dítětem navštívili soudního psychiatra a psychologa. Tito soudní znalci rovněž shromažďují o dítěti různé informace, na jejichž základně vyhodnotí, zda má či nemá dítě sklon k lhaní a jak je tento sklon silný.
- Dítě je dále podrobeno zdravotní prohlídce (viz. Kap. č. 3).
- Pokud má policejní orgán dostatečně odůvodněn závěr, že daný trestný čin mohla spáchat určitá osoba, předá státnímu zástupci podnět návrhu na vzetí obviněného do vazby, zejména, aby dále nepáchal na dítěti trestnou činnost nebo, aby dítě či ostatní svědky neovlivňoval.
- Pokud policejní orgán shromáždí veškeré potřebné podklady, které odůvodňují závěr, že trestný čin mohla spáchat určitá osoba, předloží státnímu zástupci návrh na podání obžaloby. Po podání obžaloby si od policejního orgánu trestní spis převezme státní zástupce a následuje líčení před soudem.
- V průběhu hlavního líčení se státní zástupce může kdykoliv obrátit na policejní orgán, aby dodatečně provedl potřebné šetření (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, trestní řád, ve znění pozdějších předpisů).

5 Kde hledat pomoc

Každý kdo má podezření, či je dokonce přesvědčen o sexuálním zneužívání dítěte je ze zákona podle § 167 a 168 trestního zákona povinen tuto skutečnost ohlásit (více v kap. č. 5). Většina lidí se ale ptá „*kam se obrátit?*“ Obrátit se lze přímo na policii ČR či OSPOD. V případě, že si nejsme jisti, zda k sexuálnímu zneužívání dochází, nebo si nevíme rady s dalším postupem, je dobré kontaktovat zařízení typu – Dětské krizové centrum, Linku bezpečí, Riaps, a další (příloha č. 1), na které bez problémů nalezneme kontakt na internetu. Tyto organizace poskytují odbornou konzultační činnost a poradí jak postupovat a kam se obrátit.

Samotné dítě může taktéž podle výše uvedeného zákona požádat na svou vlastní žádost o ochranu. Má právo obrátit se na OSPOD, policii, školu a školská zařízení, zdravotnická zařízení a jakoukoliv fyzickou či právnickou osobu, které jsou povinny mu poskytnout pomoc. Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů.

5.1 Oznamovací povinnost dětského lékaře

Dle výzkumu DKC a MPSV z roku 1994 jsou nejčastějšími iniciátory ohlášení případu týrání a sexuálního zneužívání lékaři zdravotnických zařízení. V rámci vyšetření musí lékař posoudit mechanismus vzniku poranění, a zvážit i možnost tzv. neúrazového mechanismu vzniku poranění – záměr dítěti ublížit (sexuální zneužívání, týrání). Rozhodnutí, zda k úrazu dítěte došlo náhodně, úrazem či zda šlo o neúrazový mechanismus, je v některých případech velmi obtížné. Stanovení zda jde o sexuální zneužívání je velmi obtížné, vyžaduje čas, zkušenost a vynaložení energie, zvláště pokud mechanismus poranění není jednoznačně vysvětlitelný. Lékař by měl spisovou dokumentaci doplnit o fotografie způsobeného poranění, neboť například při výskytu hematomů je důležité posoudit, na jakém místě na těle dítěte se nacházejí, jelikož některá místa jsou typická pro úmyslné způsobení. Později tuto fotodokumentaci lze využít např. pro potřeby znalce při zpracování znaleckého posudku při soudním řízení.

Základní povinností pracovníků ve zdravotnictví je zachovávat povinnou mlčenlivost ve smyslu ustanovení zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů. Této povinnosti může být lékař zbaven jen v případě, kdy skutečnosti sděluje se souhlasem ošetřované osoby, nebo kdyby byl této povinnosti zproštěn nadřízeným orgánem v důležitém státním zájmu. Ve vztahu ke zneužívaným dětem je důležitý průlom do povinné mlčenlivosti zdravotníků, který je dán na základě ustanovení § 53 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o

sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Na základě novely č. 272/2001 Sb. tohoto zákona, jsou na výzvu orgánů sociálně právní ochrany dětí (dále jen SPO) zdravotnická zařízení povinna sdělit bezplatně údaje o zdravotním stavu dítěte. Povinnosti zachovávat mlčenlivost se nelze dovolávat, jestliže mají být sděleny údaje o podezření z týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj (Špeciánová, 2003, s. 91).

Obecně závazné právní předpisy upravují řadu případů, kdy je možno prolomit zákonem uloženou povinnou mlčenlivost. Obecně lze tyto případy charakterizovat tak, že se jedná o situace, kdy je ohrožen nějaký zákonem chráněný zájem a tento zájem chráněný zákonem je natolik závažný, že je možno kvůli němu zasáhnout do pacientova soukromí a prolomit povinnost mlčenlivosti. Tímto zájmem může být např. zájem na zabránění a odhalování trestné činnosti, zájem na ochraně zdraví dalších osob, zájem na ochraně práv dětí apod. Důležité je, že prolomit mlčenlivost je možné jen na základě zákona a za zákonem stanovených podmínek. Za porušení povinné mlčenlivosti, se mimo jiné, dle nového zákona o zdravotních službách, nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení způsobem stanoveným právními předpisy upravujícími trestní řízení, za porušení povinné mlčenlivosti se rovněž nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností při plnění zákonem uložené povinnosti překazit nebo oznámit spáchání trestného činu.

Neoznámení trestného činu – na rozdíl od nepřekažení trestného činu se týká skutků, které se již staly. Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal trestný čin, např.: těžkého ublížení na zdraví a takový trestný čin neoznámí bez odkladu policejnímu orgánu, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

5.2 Popis vybraného sociálního zařízení

Občanské sdružení - Dětské krizové centrum (dále jen DKC)

DKC bylo založeno roku 1992 prof. MUDr. Jiřím Dunovským, DrSc. jako první zařízení v České republice, jehož hlavním zaměřením je problematika syndromu CAN a to v oblasti prevence, diagnostiky a terapie. Pracovní tým je složen z psychologů, psychoterapeutů a sociálních pracovníků. Dále DKC spolupracuje s pediatry, dětskými psychiatry, gynekology, sexuology, OSPOD, kriminalisty, soudci a dalšími. Podstatou činnosti sociálního pracovníka v DKC je hlavně individuální (případová-case work) metoda sociální práce. Sociální pracovníci musí být schopni poskytnout klientům, dětem, rodičům i prarodičům, pomoc v rámci jednorázové intervence a třeba i telefonicky. Sociální pracovnice zprostředkovává první kontakt s klientem, zodpovídá jeho dotazy, poskytuje mu odborné poradenství, případně si klienta pozve na své pracoviště či ho odkáže, dle povahy jeho problému, na jiné odborné

pracoviště. Dále je úkolem sociálního pracovníka ve spolupráci s dalšími odborníky stanovit diagnózu a v případě potřeby je zahájena terapie, především sociotereapie prováděná přímo v rodině dítěte. Důležitou složkou je terénní práce v přirozeném rodinném prostředí.

Rozsah činnosti DKC pověřené Ministerstvem práce a sociálních věcí z 31. srpna 2000:

- vyhledávání dětí, které potřebují sociálně právní ochranu,
- pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě,
- poskytování či zprostředkování poradenství rodičům při výchově a vzdělávání dítěte,
- pořádání přednášek a kurzů zaměřených na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě,
- činnost zaměřující se na ochranu dětí před škodlivými vlivy a předcházení jejich vznik
- zřizování a provoz zařízení odborného poradenství pro péči o děti a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc,
- poskytování právního poradenství.

Pracovníci DKC spolupracují s dalšími odbornými pracovišti, na jejichž žádost, například vypracovávají odborná stanoviska či se vyjadřují k návrhům nových zákonů, či novelizací stávajících platných právních předpisů, např. zákonu o rodině a o sociálně právní ochraně dětí (www.dkc.cz). Více o odborných zařízeních v příloze č. 1.

6 Kriminologické aspekty sexuálního zneužívání dětí

6.1 Kdo může zneužívat

Jaroslav Zvěřina uvádí v knize Petra Weisse *Sexuální zneužívání, pachatelé a oběti* definici sexuálního zneužívání dle § 242 trestního zákona následovně:

„Ten, kdo vykoná soulož s osobou mladší než 15 let nebo takovou osobu jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden až osm let.“ Podle § 243 trestního zákona *„kdo zneužívají závislosti osoby mladší než 18 let nebo osoby svěřené do jeho dozoru, přiměje ji k mimomanželské souloži, nebo kdo takovou osobu, zneužívaje její závislosti, jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.“* (Weiss, 2000, s. 138).

Nelze určit typické vlastnosti, které jsou charakteristické u všech osob, dopouštějících se sexuálního zneužívání dětí. Je však možné u zneužívajících osob vysledovat určité charakterové rysy, které například zvyšují riziko, že by se zneuživateli mohli tito lidé stát. Dále můžeme určit spouštěče a různé rizikové situace, které dopomáhají k rozvoji páchaní sexuálního zneužívání u osob, jejichž charakterové vlastnosti vypovídají o sklonu ke zneužívání.

Ve většině případů, obzvláště v případech opakovaného kontaktního zneužívání, je pachatel dítěti znám. Podle britské studie z roku 1995 bylo zneužití s tělesným kontaktem ve 33 % spácháno příbuzným, ve 30 % sousedem nebo přítelem rodiny. Až čtvrtina obětí byla zneužita otcem, nevlastním otcem, dědou, strýcem nebo bratrem. U dvou třetin obětí se zneužití s tělesným kontaktem odehrálo v domácnosti pachatele nebo dítěte.

Zdaleka ne všichni lidé, kteří využívají děti a dospívající ke svému sexuálnímu uspokojení, trpí vývojovou úchylkou nebo psychiatrickou nemocí. Ze zkušeností vyplývá, že většina otců, kteří zneužívají svoje dcery, konají zcela vědomě a chladnokrevně. Dospívající dcera pro ně může představovat snadno dostupné sexuální uspokojení a v některých případech může zastupovat (nedobrovolně samozřejmě) roli matky v době její nepřítomnosti. Zneužívající si všeobecně uvědomují a rozpoznávají nevhodnost svého chování vůči dítěti a jsou schopni své chování plně ovládat. Uznávají morální pravidla společnosti, pouze určitá oblast sociální přijatelnosti agresivního či citově labilního chování je u nich nedostatečně strukturovaná. Tito lidé jsou zpravidla nezdrženliví, výbušní, nezodpovědní, labilní, vyznačující se citovým chladem, infantilními s projevy chování, méněcennosti či naopak pocity autoritářskými. Pouze u 1% bývá prokázána přítomnost duševního onemocnění nebo sexuální poruchy (Špeciánová, 2003, s. 65).

Zneužívající musí dlouhodobě překonávat řadu vnějších, ale i vnitřních zábran, které ve zneužití dítěte brání. Chvilé, kdy se rozhoduje, zda má realizovat svoje fantazie a utajená přání, je chvílí, kdy se dá ještě všechno zvrátit a pomocí odborníků, sexuologů tyto sklony potlačit, zastavit a následně úchylku léčit. Zneužívající neboli anglickým slovem „abuser“, musí počítat i s překonáním odporu dítěte. Proto si zneužívající volí nejčastěji děti citově či tělesně zanedbané, které nebudou dělat takové problémy zneužívajícímu. Ve větším nebezpečí se může ocitnout dítě, které je doma vedeno ke slepé poslušnosti a podrobenosti vůči dospělým autoritám. Takové dítě má z odmítnutí přání dospělého strach. Neznalost, slepá poslušnost i touha po pohlazení a milém slovu jsou hlavními nástroji, které zneužívajícímu pomohou překonat i tu poslední překážku před zneužitím své oběti (Pöthe, 1996, s. 53-55).

6.2 Pachatel z trestně právního hlediska

Ve slově pachatel je naprosto jednoznačný kořen slova, a sice páchat. Vycházíme-li ze slova pachatel, mluvíme o osobě, která svým jednáním spáchala přestupek nebo jiný správní delikt, přečin nebo trestný čin Význam slova pachatel upravuje zákon č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších novel (dále jen trestní zákoník). V trestním zákoníku je upravena definice pachatele v ust. § 22 odst. 1, kdy se o pachateli hovoří jako o osobě, která svým jednáním naplnila znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.

V médiích se často označuje osoba za pachatele ještě před vynesemím rozsudku příslušným soudem. Toto označení je dle trestního zákoníku a trestního řádu nepřípustné, jelikož český právní systém jako jednu ze zásad uznává presumpci nevinny. Tudíž pachatelem se stává člověk až poté, co ho soud uzná vinným. Do této doby je osoba označována dle toho v jaké fázi trestního řízení se nachází. Dle těchto fází (přípravná fáze, předběžné projednání obžaloby, opravné řízení, vykonávací řízení) se postupně jedná o osobu: podezřelou, obviněnou, obžalovanou, odsouzená.

Skutková podstata trestného činu je souhrn typových, znaků, které určují jednotlivé druhy trestných činů a odlišují je navzájem. Základní rozdělení skutkové podstaty trestné činu je objekt a objektivní stránka a subjekt a subjektivní stránka. Velice zjednodušeně lze říci, že objekt a objektivní stránka jsou společenské zájmy a hodnoty, na které pachatel svým jednáním útočí nebo je poškozují či jinak omezuje. Například při trestném činu Pohlavní zneužití dle ust. § 187 odst. 1 tr. zákoníku zjednodušeně řečeno pachatel svým vlivem negativně působí na práva a zákonem chráněné zájmy a hodnoty dítěte mladšího 15ti let. Subjekt a subjektivní stránka trestného

činu jsou aspekty týkající se samotného pachatele. Aby byl pachatel trestně odpovědný za své protiprávní jednání, musí splňovat tři podmínky. Musí se jednat o fyzickou osobu (nikoli o právnickou), musí to být osoba starší 15 ti let a musí se jednat o osobu přičetnou.

V právním pojetí existují formy trestné součinnosti. Jedná se o případy, kdy se na trestném činu nepodílí pachatel pouze sám, ale ještě s dalšími osobami, kdy každá z nich má v daném protiprávním jednání svou úlohu. Formy trestné součinnosti jsou Spolupachatel, Organizátor, Návodce, Pomocník. Na všechny tyto formy trestné součinnosti trestní zákoník pamatuje a přesně je definuje. Dále trestní zákoník rozlišuje tzv. vývojová stádia trestného činu. Jedná se o to, do jaké míry pachatel své jednání naplnil. Vývojová stádia jsou rovněž upravena trestním zákoníkem a pevně stanoveny jejich hranice. Jedná se o přípravu (pouze u zvlášť závažných trestných činů a pouze je-li u příslušného ustanovení uvedeno, že příprava je trestná), dále pokus a dokonáný trestný čin (§ 22, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

6.3 Pachatel sexuálního zneužívání dětí

V roli zneužívajícího se většinou ocitá muž - otec. Pachatelé svůj čin páchají z různých příčin. Někdy to může být dlouhá sexuální abstinence v důsledku partnerských konfliktů, nemoci, častého pobývání mimo domov v nemocnici, láních, služebních cestách, na nočních směnách apod. a neschopnosti nalézt si vhodný protějšek pro sexuální uspokojení. Jindy sexuální agresor vede tzv. normální sexuální život, ale cítí se nespokojen, touží po změně a dítě ho začne sexuálně přitahovat. Může tento čin provést jednou a již nikdy své chování neopakuje, protože si uvědomí, že jeho chování vybočuje z etických norem. V tomto případě může pachatel svého jednorázového činu natolik litovat, že neunese tíživý pocit z toho, co provedl a spáchá suicidium či o něm přemýšlí a je nucen vyhledat psychologickou a psychiatrickou pomoc. Jiný typ pachatele najde ve svém činu zalíbení a nechce přestat. Jeho oběť je jím většinou psychicky zstrašována, je jí zdůrazňovaná nutnost udržení společného tajemství, je neustále držena v nejistotě, co by se strašného stalo, kdyby tuto dohodu nedodrželo. Při odtajnění činu je pak velmi časté, že pachatel obviňuje dítě, tvrdí, že ho dítě provokovalo svým chováním, že si o sex vlastně řeklo samo. Další z mnoha možných příčin, proč dospělí sexuálně zneužijí dítě, jsou jeho sexuální deviace, čili sexuální úchytky, jejichž příčiny jsou v duševní oblasti. Mezi nejčastější sexuální deviace řadíme pedofilii homosexuální, heterosexuální nebo bisexuální, sadismus, masochismus, exhibicionismus, voyeurismus a transvestitismus (Dunovský, 1999, s. 77-78).

Pachatelem je většinou osoba, kterou dítě zná a která se delší dobu chovala k dítěti naprosto normálně a přirozeně. Existuje několik skupin pachatelů:

- Náhodní známí.
- Lidé, se kterými má pravidelný kontakt (učitel, soused, strýc atd.).
- Blízcí přátelé, kamarádi nebo známí.
- Otcové nebo muži žijící s dítětem v bytě.
- Neznámí pachatelé.

Nejčastějším pachatelem jsou vlastní rodiče nebo jejich partneři. Pachateli jsou hlavně muži, většinou starší třiceti let. Pachatelé sexuálního zneužívání nebývají nemocní nebo postižení lidé, ale jsou to zcela normální muži ze všech společenských a sociálních vrstev.

V chování pachatelů nacházíme samostatně i kombinovaně čtyři základní faktory:

- Potenciální pachatel má vždy určitý silný vnitřní motiv pro sexuální zneužívání dítěte.
- Potenciální pachatel překonává vnitřní napětí, které stojí proti jeho sexuálnímu motivu.
- Potenciální pachatel musí překonávat vnější poměry, okolnosti, aby mohl svůj čin provést.
- Potenciální pachatel musí podřývat nebo překonat odpor dítěte, které má v úmyslu sexuálně zneužít.

Je tedy evidentní, že pachatel musí překonat vnitřní odpor proti svému činu (morálku), vnější nebezpečí (matka, okolí, strach z prozrazení) a samozřejmě nějakým způsobem musí překonat i očekávaný odpor dítěte. Jde o velmi obtížný strategický uvědomělý myšlenkový a emocionální proces.

Pachatele sexuálního zneužití lze popsat mnoha způsoby. Jedním ze zahraničních odborníků na jednání s těmito delikventy je Nicholas Groth (americký klinický psycholog). Ten rozdělil pachatele sexuálního zneužívání dětí do dvou kategorií:

1. Osoby regresivního typu

- Osoby, jež obtěžují děti v důsledku své infantilní regrese, obvykle žijí v partnerském vztahu nebo v manželství. Mohou mít své vlastní děti, nebo žijí ve společné domácnosti s dětmi nevlastními, a právě tyto děti se v první řadě stávají jejich obětmi.
- Většina těchto osob provozuje pohlavní styk s jinou dospělou osobou. Dostane-li se však takovýto člověk do stresu, přestane jej tento styk uspokojovat a obrací se svými žádostmi k dětem, u nichž vyvolává ničím nepodmíněnou lásku, snaží se je

vychovávat a nakonec i sexuálně zneužívat. Lze říci, že pachatel má dítě v moci po všech stránkách jeho život a je velmi nesnadné z této pasti uniknout.

- Oběťmi těchto regresivně postižených osob se stávají většinou dívky. Pachatel se o ně nepřestává zajímat ani v pubertálním věku. Pachatel těchto vlastností hledá ve skutečnosti náhradu za svou nepřítomnou manželku, a proto nemá důvod zanechávat pohlavního zneužívání, které v mnohých případech začalo, když byla dívka ještě malým dítětem, ani v době jejího dospívání.

2. Pedofilně zaměřené osoby

- Lidé, kteří odjakživa pociťují sexuální náklonnost k dětem a o dospělé osoby se sexuálně nezajímají, se souhrnně nazývají pedofilové. Jejich zájem o děti se v nich často začíná probouzet už v nejranějším období dospívání. Ten pak vyústí v chování, jež je nepředstavitelně obtížné změnit. Mnozí pedofilové tvrdí, jak děti milují a že by jim nikdy neublížili.
- Pedofilie není přechodná porucha, ale má povahu celoživotního zaměření. Pedofilové se velmi šikovně vtírají do světa dětí, s dítětem napřed seznámili a vlastní akt „svedení“ pečlivě a dlouho dobu před tím připravují. Avšak řekne-li jim dítě ne, často se zaměřují na jiné dítě. Začne-li dítě projevovat první známky fyzické dospělosti, ztrácivají o ně zpravidla zájem. Proto bývají pedofilové sami dětinští, vlastně ani nechtějí dospělosti dosáhnout (Elliottová, 1995, s. 58-59).

Diagnóza sexuální deviace není snadná, jelikož pachatelé sexuálních deliktů patří k málo sdílným a často negativistickým vyšetřovaným. Pro sexuálního devianta je obtížné, někdy dokonce nemožné připustit, že trpí sexuální deviací. Je pravděpodobné, že většina pedofilních mužů nikdy nevyhledá pomoc.

Míra nebezpečnosti je vyšší tam, kde se pedofilie kombinuje s prvky sexuálně agresivními, nebo dokonce sadistickými, naštěstí tento výskyt není častý. Deviantní pachatel zneužívá oběť většinou bez přítomnosti agresivity. Sexuální jednání s objektem mívá zpravidla povahu nekoitální. Jedná se široké sexuální praktiky, např. prohlížení genitálu dětí, nekoitální pohlavní styk, vynucování masturbace aj. (Weiss, 2000, s. 138).

6.4 Pedofilní pachatelé

Pedofilní pachatele můžeme rozdělit do 3 skupin:

1) Mladí retardovaní pachatelé bez vazeb (mladiství 14 – 17 let, dospívající 18 – 20 let, mladí lidé 21 – 25 let). Tito pachatelé bývají nápadní svojí nejistotou, egocentrismem, nedisciplinovaností a chybějící schopností empatie. Mohou být vůči oběti hrubí a násilničtí.

2) Pedofilové středního věku, u nichž je úchylka vrozená, jsou fixovaní na děti jakožto na své sexuální objekty. Společenská tabu nebo nebezpečí trestu žene často tyto pedofily homosexuálně i heterosexuálně orientované do pedagogických povolání. Tito pedofilové málokdy používají násilí, jsou romantičtí, bývají inteligentní a mohou mít neurotické poruchy.

3) Starší pedofilní pachatelé bývají nenápadní. Nemívají narušený sexuální život. Důvodem pozdní sexuální delikvence bývá duševní labilita, selhávání potence při zachování touhy, ztráta erotické jistoty, potřeba minimálního odporu oběti. Podobně na tom bývají i drogově závislí jedinci. Chybí jim vitalita. Hlavním problémem těchto pachatelů je podle odborníků biologická porucha vývoje a zralosti.

Pedofilní pachatelé přivedou dítě k pohlavnímu styku asi ve 20 %. Nejčastěji dochází k manipulaci s genitáliemi dítěte, k orálním nebo análním praktikám. Děti obvykle nepřepadají. Něžnosti navazují velmi nespécificky, hrají si, jsou k dětem pozorní a něžní. Dívčím mohou být velmi sympatičtí a 40 % dívek jim neklade žádný odpor, dokonce jim vycházejí vstříc.

Pachatelé, kteří netrpí pedofilií, nedevariantní pachatelé, nejčastěji útočí proti prepubertálním dětem jako na náhradní sexuální objekt. S dítětem jednájí jako s dospělým, což zvyšuje ohrožení dítěte na tělesném i duševním zdraví. Jejich chování je vedeno nejčastěji ke koitu. Zde se také nejčastěji objevuje brutalita, agresivita, někdy i násilí spojené se smrtí oběti. Může se jednat o pachatele psychopatického, pod vlivem alkoholu nebo o pachatele s mentálním defektem.

6.5 Pachatelé incestu

Otec jako pachatel

Asi 25 % zneužívaných dětí je zneužíváno vlastními otci. Chování pachatelů-otců ke svým dětem-obětem bývá velmi různé. Jsou známé případy, kdy se otec chová k dívce něžně až milenecky. V takových situacích probíhá sexuální zneužívání i bez většího odporu dítěte.

Pachatelé rádi vyhrocují vztah dívky a její matky. Konflikty matky a dcery jsou pro ně svým způsobem výhodné, protože otec dostává dceru na svou stranu. Oběť se díky utajovanému vztahu s otcem dostává do izolace, na které získává pachatel. Pokud má dívka konflikty s matkou nemusí se cítit jako oběť, může mít vůči matce i pocitu satisfakce.

Matka jako pachatelka

Typickým pachatelem sexuálního zneužití je muž a typickou obětí je dívka. Toto je stereotypní pojetí sexuálního zneužívání, které zjednodušuje psychologii pachatele. Zcela zvláštní světlo do osobnosti pachatele vnáší žena jako pachatelka sexuálního zneužívání a chlapci jako jejich oběti. Nejčastějšími pachatelkami jsou matky, nevlastní matky, tety, sestry a jiní blízcí příbuzní a učitelky.

Rozdílné chování ženských a mužských pachatelů

1) Velká část žen se dopouští sexuálního zneužívání společně s mužem, přičemž zneužívání inicioval muž. Žena při zneužívání hraje vedlejší roli, např.: dítě drží, dráždí muže při pohlavním styku s dítětem atd. Motivem takového jednání bývá touha udržet manželství, rodinu a vztah s mužem-pachatelem. Jedná pod nátlakem muže. Tyto ženy jsou závislé na svém muži. Jsou jimi psychicky i fyzicky týrané a často byly v dětství sexuálně zneužívané.

2) Ženy při zneužívání většinou nepoužívají násilí.

3) Ženy obvykle znají daleko lépe svoji oběť než muži a mají k ní nejčastěji opatrovnický vztah.

4) Ženy sami o sobě netvoří příliš velkou skupinu pachatelů v sexuálním zneužívání dětí. Následky sexuálního zneužívání chlapců matkou bývají zničující. U chlapců převládají pocity izolace (nesmí prozradit tajemství), hanby a pocity viny. Někdy může dojít i k psychicky podmíněné impotenci. Někteří chlapci mohou pociťovat nenávisť vůči ženám.

Odpoutání syna od matky, která ho sexuálně zneužívala je velmi složité a často se vůbec nepodaří. Manželství, která tito muži zakládají, bývají často neúspěšná. Ambivalence mezi pocitem viny a touhou, mezi náklonností a nenávisť k matce velmi komplikuje u synů rozvoj lásky a milostný vztah k jiné ženě v budoucích vztazích.

K sexuálnímu zneužívání dochází velmi často ve stísněných bytových poměrech, v nepříznivých rodinných podmínkách. Pachatelky bývají většinou ženy nehezké a nejisté. Nebezpečí incestu roste tam, kde matka sdílí se svým synem postel, společně se oblékají a společně se koupou. Důležitou podmínkou je i určitá nenasycenost matky v sexuálním, emocionálním nebo společenském životě (Täubner, 1996, s. 35).

Všechny případy sexuálního zneužití je pro dítě neskutečně bolestnou zkušeností. Její rozsah a možnost vzniku dlouhodobých následků jsou závislé na formě zneužití, zda bylo zneužití jednorázové nebo opakující se, zdali se jednalo o neznámého člověka nebo o blízkého příbuzného a v neposlední řadě na zralosti a schopnosti dítěte citově zpracovat zážitek.

7 Příčiny sexuálního zneužívání dětí

7.1 Proč se lidé dopouštějí zneužívání

Obzvláště někteří lidé dopouštějící se zneužívání, si ani neuvědomují, že by se mohli chovat jinak.

Rodiče, kteří byli v dětství zneužíváni, mohou zneužívat i vlastní děti proto, že si potřebují dokázat, že jejich rodiče jednali správně. Proto jednají se svými dětmi přesně tak, jak jejich rodiče jednali s nimi. Pro některé děti je snazší předstírat, že nesou nějakým způsobem za zneužívání odpovědnost, nebo že jejich rodiče jednají z lásky, než aby považovaly své rodiče za odpovědné za toto špatné chování. Když takové děti vyrostou, stále si nechtějí přiznat, že se jejich rodiče chovali špatně. Proto se chovají právě tak, jako oni a zdůvodňují si to tím, že jejich rodiče to přeci dělali z lásky. Může se stát, že tito rodiče usoudí, že si jejich děti „zaslouží“ být zneužívány, právě tak jako si to „zasloužili“ oni, když byli dětmi. Někdy se tito rodiče identifikují se svými vlastními rodiči.

Lidé, kteří byli jako děti zneužíváni, se navíc cítili během svého dospívání velice bezmocní. Dospělí, na kterých byli závislí, se totiž neprojevíli jako spolehliví lidé a namísto toho je zneužívali. Když tyto děti dospějí, mají stále ještě pocit bezmoci a připadají si, že jsou stále v situaci, kdy je zneužívá někdo mocný a rozzlobený.

Rodiče, dopouštějící se sexuálního zneužívání, byli sami v dětství deprivováni, a tak nevědomky odmítají představu, že by někdo mohl dostávat něco, co sami neměli. Také nemusí umět poskytovat emocionální podporu proto, že sami nikdy žádnou nedostali. Mohou se cítit natolik zbaveni lásky, že si nedokážou ani představit, že by mohli milovat své děti. Nebo třeba své děti milují, ale nejsou jim schopni poskytnout pocit bezpečí, respektovat jejich osobnost, nebo svým dětem dát něco jiného, co jim v dětství chybělo.

Lidé, kteří se dopouštějí sexuálního zneužívání, byli často sami jako děti zneužíváni. Tito lidé většinou trpí představou, že je nikdo nemá rád nebo že na nich nikomu nezáleží. Možná jim připadá, že jejich vrstevníci je nesnášejí, nebo je nemají dost rádi. Vztahy s jinými lidmi v nich mohou vyvolávat obavu, že nad těmito ostatními lidmi nemají kontrolu, že nemohou nijak zajistit, aby jim lidé, které milují, na oplátku také projevovali lásku způsobem, který by se jim líbil. Takoví lidé mohou mít pocit, že v sexuálním vztahu s dítětem konečně našli někoho, kdo je miluje a koho mají zároveň pod kontrolou. Protože dítě je tolik závislé na rodičích a protože toho méně ví a má méně moci než dospělý, je daleko snazší ovládat mladší lidi než někoho, kdo je stejného věku (Mufsonová, 1996, s. 55-59).

7.2 Příčiny zneužívání dítěte v rodině

Zneužívání dětí vlastními rodiči není obecně přijímaná norma chování, a proto je nutno zabývat se i příčinami, které k podobným odchylkám chování rodičů vedou. Zároveň je také důležité si uvědomit, že i když se budeme příčinami odchýlného chování zabývat zvlášť u rodičů a zvlášť u dětí, jedná se vztah, kterého se vždy zúčastňují obě strany, každé rozdělení je tedy umělé a přistupujeme k němu pouze z důvodů větší přehlednosti. U **rodičů** se může jednat o příčiny, které mají zdroj v jejich osobnosti, v jejich vlastním vývoji nebo v kulturních a sociálních podmínkách, v nichž rodina žije. Vliv má také partnerský vztah rodičů k sobě navzájem i okolnosti, za nichž došlo k narození dítěte. **Osobnost** jednoho či obou rodičů se podílí na jejich chování k dítěti. Ne pouze nějakou poruchou, pro kterou jsou neschopni vytvořit pozitivní vztah k dítěti. Příčinou negativního chování k dítěti může být charakterová či emocionální odchylka, která rodiči zabráňuje vytvořit si kladný vztah ke komukoliv, včetně vlastního dítěte. Jedinec, který je citově chladný, nemusí své dítě přímo týrat, ale velmi pravděpodobně ho bude citově zanedbávat. Může se jednat o jedince s duševní poruchou – neurotické či psychotické duševní, psychopatie. Může se jednat o osoby, které jsou deviantní jiným způsobem – alkoholici, narkomani, násilnické či kriminálnické osoby. **Vlastní zkušenosti z dětství** jednoho či obou rodičů jsou podstatným činitelem jejich chování k vlastnímu dítěti. Význam socializace se samozřejmě nevztahuje pouze na dítě, socializací prochází ve svém vývoji každý lidský jedinec. Zkušenosti z chování vlastních rodičů, vzorce chování, které se budoucí rodič naučil ve své rodině, způsoby řešení situací, které přejal nápodobou či identifikací se svými rodiči, ovlivňují podstatně jeho chování jako rodiče. Jeho vlastní rodiče mu slouží jako vzor rodičovského chování. Proto také u rodičů zneužívající své dítě nacházíme velmi často v jejich anamnéze zkušenosti se sexuálním zneužíváním v dětství. Z tohoto přenosu způsobu chování z generace na generaci také vyplývá dlouhodobá nebezpečnost zneužívání dětí.

Okolnosti, za nichž došlo k početí a narození dítěte velice podstatně ovlivňují vztah a tím i chování rodičů k němu. Fakt, že dítě bylo příčinou uzavření manželství, z něho může učinit terč nevraživosti ze strany jednoho z rodičů (zvláště toho, který byl k sňatku přinucen). Roli hraje též to, jestli narození dítěte bylo chtěné či naopak.

Dítě je také účastníkem vztahu, má v rodině svou funkci a lze i u dítěte najít rizikové faktory, pro které se stává objektem zneužívání. Často se dítě stává terčem zneužívání proto, že je bezmocné, závislé a slabší (Vaníčková, 1995, s. 28-32).

Zneužívání dětí a závislost na návykových látkách

V rodinách, kde dochází ke zneužívání dítěte, je často problémem i závislost na návykových látkách. Jeden nebo oba rodiče pijí nebo jsou závislí na drogách a v opileckém nebo zřetovaném stavu zneužívají své děti. Pokud člověk, závislý na nějaké návykové látce, sexuálně zneužívá dítě pouze pod vlivem alkoholu nebo drogy, může dítě věřit, že rodič nenese odpovědnost za své jednání, že z něj „jenom mluví alkohol“, nebo „s ním cloumá droga“. Může se stát, že pokud jeden z rodičů užívá a je závislý na návykových látkách, druhý rodič dítě nabádá, aby rodiče, který se dopouští zneužívání pod vlivem drog, omlouvalo nebo ho litovat a že má pokládat drogy nebo alkohol za omluvu pro zneužívání. Dítě je pod dvojitým tlakem: zlobí se na zneužívajícího rodiče, ale zároveň nenávidí svého druhého rodiče, jenž jej nabádá k mlčení. Je důležité uvědomit si, že rodič nezneužívá dítě proto, že je závislý na alkoholu nebo drogách, ale že tyto látky mohou dát pouze impuls k zneužívání dětí. To znamená, že tyto látky jen usnadňují dospělému takto jednat. I přes alkoholovou nebo drogovou závislost nesou rodiče odpovědnost za to, co dělají (Mufsonová, 1996, s. 64-66).

7. 3 Rizikové faktory sexuálního zneužívání

Nelze říci, že k sexuálnímu zneužívání dochází jen u sociálně slabších a nevzdělaných rodičů či jiných osob. Ke zneužívání může dojít v každém prostředí, v každé společenské vrstvě a ve všech lidských rasách.

Rizikové děti

U menších dětí pohlaví prakticky nerozhoduje. U dětí od předškolního věku a výše přicházejí v úvahu takřka výlučně dívky, přičemž zvýšenému riziku jsou vystaveny:

- Děti ve věku batolete a předškolním věku, s rostoucím věkem a tím i zrající osobností dítěte lze říci, že riziko klesá,
- dívky výrazně ženských tvarů, jemné, kypré,
- dívky koketní, mazlivé,
- dívky se „svádívě“ ženským chováním,
- děti mentálně retardované,
- nízké sebehodnocení dítěte,
- stresované dítě.

Riziková dospělí

- muži trpící sexuálními úchylkami (sexuální devianti),
- muži staršího věku, u nichž sexuální kontrola chování ochabuje, případy demence nebo jiných poruch či onemocnění omezují kontrolu pudového jednání,
- muži sexuálně hyperaktivní,
- alkoholici, toxikomani,
- zneužití pachatele v dětství.

Rizikové situace

- stísněný životní prostor rodiny (v dřívějších dobách např. časté spaní rodičů a dětí v jedné posteli), společnost tolerující sexuální násilí,
- „příležitosti“ – (např. dítě je nemocné, pečuje o ně otec nebo jiný muž v rodině, ošetřování vyžaduje intenzivní tělesný kontakt),
- alkoholová, drogová intoxikace,
- násilnické chování mezi rodiči, rodiče bez empatie, nedostatečné sociální dovednosti,
- celkově „uvolněná“ sexualita v rodině – hodnoty rodiny schvalující sexuální násilí,
- Matějček dále uvádí jako rizikové situace – milenecké a manželské hádky, rozvodové situace, porozvodové spory, v nichž se chce jeden rodič pomstít svému partnerovi a ublíží mu na dítěti, stresové situace, hmotná bída, stres při prožitku vlastní viny, stresové situace při somatickém onemocnění (Dunovský, 1995, s. 107-111).

8 Právní úprava

Práva a povinnosti dětí

S právy a povinnostmi rodičů souvisí práva a povinnosti dětí. V § 35 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů se píše, že každé dítě má právo na zabezpečení hmotných podmínek svými rodiči. Dále má právo na řádnou výchovu a přípravu na budoucí povolání, na jméno, zastoupení, správu svých věcí a také na zásah společnosti ve svůj prospěch, není-li výchova a péče řádně zabezpečena rodiči. Tyto, zdaleka ne všechny zmíněné práva dětí, jsou součástí světových právních dokumentů, které Česká republika přijala a zavázala se k jejich plnění.

8.1 Světové právní dokumenty týkající se dětí

Za nejvýznamnější mezinárodněprávní dokument v této oblasti lze považovat Úmluvu o právech dítěte. **Úmluva o právech dítěte** byla přijata Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989 a v platnost vstoupila na základě svého článku 49, odst. 1 dne 2. září 1990. Pro ČSFR vstoupila v platnost dne 6. února 1991 na základě souhlasu Federálního shromáždění a ratifikace prezidentem a tato platnost přešla dnem 1. ledna 1993 na oba nástupnické státy. Ratifikací se stát stává smluvní stranou Úmluvy a přebírá všechny závazky s ní spojené.

Této úpravě práv dítěte předcházela zejména „**Deklarace práv dítěte**“, přijatá Ligou Národů roku 1924, která kodifikovala rozvíjející se porozumění společnosti pro potřebu zvláštní ochrany dětí. Po druhé světové válce byla Liga národů nahrazena Organizací světových národů, která vyhlásila v roce 1946 „Všeobecnou chartu lidských práv“ a v roce 1959 „**Chartu práv dítěte**“.

Úmluva o právech dítěte věnuje velkou pozornost zejména ochraně dítěte před násilím. Dále odráží a deklaruje základní potřeby dítěte. Obsahuje vedle základních svobod i soubor lidských práv dítěte, zahrnuje práva občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní. **Článek 19 Úmluvy o právech dítěte** jednoznačně hovoří o ochraně před všemi formami násilí ze strany rodičů a ostatních lidí. Dále přímo uvádí, že státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbávání nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.

Úmluva o právech dítěte definuje dítě jako každou lidskou bytost mladší 18 let. Odraz Úmluvy o právech dítěte (104/1991 Sb.) jako celek je součástí našeho právního řádu a její ustanovení mají přednost před zákonem (Vaníčková, 2004, s. 50-51).

Související předpisy a mezinárodní dokumenty:

- Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924
- Všeobecná deklarace práv dítěte z roku 1948 a Deklarace práv dítěte z roku 1959
- Sdělení č. 34/1998 Sb., o Úmluvě občanskoprávních aspektů mezinárodních únosů dětí
- Úmluva o ochraně dětí a spolupráce při mezinárodním osvojení
- Zákon o rodině, občanský zákoník, OSŘ, zákon o sociálně-právní ochraně dětí, trestní zákoník, trestní řád, zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích.
- Doporučení rady Evropy 1286 o Evropské strategii pro děti
- Haagská úmluva o ochraně dětí a spolupráci v oblasti mezinárodní adopce 1996
- Světová deklarace o přežití, ochraně a rozvoji dětí z roku 1990
- Evropská úmluva o osvojení dětí z roku 1967
- Akční plán proti komerčně zaměřenému sexuálnímu zneužívání Stockholm 1996 atd., více v příloze č. 2 (Novotná, 2000, s. 17).

Povinnost státu chránit děti před jakýmkoliv formami násilí, zanedbávání a sexuálního zneužívání, chránit zdravý vývoj a zájmy dítěte vyplývá pro Českou republiku z řady norem ústavního a jak jsme již zmínili i mezinárodního charakteru.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, je součástí ústavního pořádku ČR. Základní lidská práva mající vztah k problematice ohrožených dětí jsou uvedena v hlavě druhé oddílu prvním, upravující základní lidská práva. Z výčtu základních lidských práv lze uvést především *„způsobilost každého mít práva, právo na život, nedotknutelnost osoby, právo nebýt podroben mučení ani krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu, právo nebýt podroben nuceným pracím nebo službám, právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a právo na ochranu jména“* (Špeciánová, 2003, s. 28).

Poskytování sociálně právní ochrany dětí lze nalézt zejména v **zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí**, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon soustřeďuje

sociálně právní ochranu dítěte do uceleného předpisu veřejnoprávní povahy. Tím máme namysli především z hlediska působnosti orgánů, které sociálně právní ochranu vykonávají. Sociálně právní ochrana dítěte je definována v ustanovení § 1 tohoto zákona a zahrnuje zejména „zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Z tohoto vymezení bezprostředně vyplývá ochrana dítěte před jakýmkoliv fyzickým nebo psychickým týráním, zneužíváním či zanedbáváním.“ (Špeciánová, 2003, s. 32).

Tento zákon dále ustanovuje způsob vedení evidence a spisové dokumentace orgány sociálně právní ochrany dětí (dále OSPOD) a výslovně stanovuje, že údaje ve spisovné dokumentaci týkající se dětí, je OSPOD povinen využívat pouze v zájmu dítěte při zajišťování jeho ochrany. Ve vztahu k pomoci ohroženým dětem má toto ustanovení návaznost na § 21 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, podle něj je policista oprávněn otevřít byt, vstoupit do něj a provést potřebné služební postupy a opatření k odvrácení bezprostředního nebezpečí, zjistí-li, že je důvodná obava o ohrožení života nebo zdraví dítěte.

Dále v § 5 ustanovuje základní princip sociálně právní ochrany dětí, který se stal předním a rozhodujícím hlediskem při činnosti všech orgánů sociálně právní ochrany dětí. Je jím zájem a blaho dítěte (Špeciánová, 2003, s. 30-33).

8.2 Trestné činy proti rodině a dětem ustanovující Trestní zákoník

Pohlavního zneužití podle § 187 trestního zákoníku

Toho činu se dopouští kdokoliv, kdo vykoná soulož, či jinak pohlavně zneužije osobu mladší 15 let. Obětí tohoto činu je osoba mladší 18 let, pokud pachatel zneužil její závislosti. Pachatel bude potrestán odnětím svobody na 5 až 12 let, způsobí-li činem pohlavního zneužití, těžkou újmu na zdraví dítěte. Pachatel bude potrestán odnětím svobody na 10 až 18 let, pokud činem pohlavního zneužívání způsobí smrt dítěte.

Soulož mezi příbuznými § 188 trestního zákoníku

Soulož v pokolení přímém a mezi sourozenci zákon zakazuje vždy a za všech okolností. Kdo tak vykoná, bude potrestán odnětím svobody až na 3 léta.

Znásilnění § 241 trestního zákoníku

Znásilnění se dopustí ten, kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži, nebo ten, kdo k takovému činu zneužije její bezbrannost.

Ohrožování výchovy dítěte § 201 trestního zákoníku

spáchá ten, kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší osmnáct let nebezpečí zpustnutí tím, že ji umožní vést zahálčivý nebo nemravný život. Skutkovou podstatu trestného činu dále naplňuje ten, kdo mladistvého k zahálčivému nebo nemravnému životu svádí, tedy aktivně mu k zpustnutí napomáhá.

Ublížení na zdraví § 146 trestního zákoníku

jedná se o jednu z nejfrekventovanějších forem případů násilí v rodině. Zahrnuje trestné činy ublížení na zdraví podle § 146 trestního zákona.

Neoznámení trestného činu dle § 368 trestního zákoníku

spáchá ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal trestný čin týrání svěřené osoby, a takový trestný čin neoznámí.

Svádění k pohlavnímu styku § 202 trestního zákoníku

Svádění k pohlavnímu styku se dopustí kdokoliv, kdo za pohlavní styk s dítětem, pohlavní sebeukájení dítěte, jeho obnažování nebo jiné srovnatelné chování nabídne, slíbí nebo poskytne úplatu, výhodu nebo prospěch dítěti nebo jinému. Pachatel bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem. Pokud bude čin spáchán na dítěti mladší patnácti let či spáchá-li uvedený čin ze zavrženíhodné pohnutky, pokračuje-li v páčání takového činu po delší dobu či spáchá-li čin opakovaně, bude pachatel potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

Nepřekažení trestného činu § 367 trestního zákoníku

Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin mimo jiné pohlavního zneužití (§ 187), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193), týrání svěřené osoby (§ 198), aj. bude potrestán odnětím svobody až na tři léta (Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník).

9 Prevence

Dělení prevence na primární, sekundární a terciární je u každého autora pojato odlišně. Matějček a Dytrych uvádějí principy prevence ze dvou základních pozic, a to z prevence primární a sekundární. Vaničková uvádí prevenci primární, sekundární a terciární. Täubner v knize Petra Weisse *Sexuální zneužívání, pachatelé a oběti* uvádí tato tři členění do pedagogického projektu prevence sexuálního zneužívání dětí.

9.1 Primární prevence

Jak uvádí Weiss ve své knize *Sexuální zneužívání, pachatelé a oběti*, dle světové zdravotnické organizace je primární prevence strategie, která vede předcházení neblahého společenského jevu takovým způsobem, že: neblahý jev je potlačen přímo v zárodku nebo nemá žádné podmínky pro svůj vznik.

Täubner a Elliotová zdůrazňují skutečnost, že součástí primární prevence je obecná pedagogická strategie vychovatele. Tato strategie vytváří v osobnosti každého dítěte identifikované vědomí sebe sama, vědomí svých dětských práv a dovednosti obrany svých práv. Je zde důležitost formování právního vědomí celé populace z hlediska násilí páchaného na dětech, zahrnující pedagogickou kultivaci chování dospělých vůči dítěti.

Dále Täubner ukazuje na důležitost vzdělávání budoucích a stávajících učitelů o problematice týrání a sexuálního zneužívání dětí. Pedagogické fakulty by měly do svých pedagogických a psychologických disciplín začlenit projekt sexuální výchovy, jehož součástí je i prevence sexuálního zneužívání dětí (Weiss, 2000, s. 42).

Cílem primární prevence je snížení pravděpodobnosti výskytu sexuálního zneužívání. Primární prevence se řídí cílovou skupinou, na kterou je zaměřena. Cílovou skupinou rozumíme buď potencionální oběť, skutečnou oběť nebo osoby, které dítě mohou ochránit, léčit či ho doporučeným způsobem připravit na obranu. Cílové skupiny primární prevence lze rozdělit do čtyř kategorií.

1. Veřejnost včetně sdělovacích prostředků a státních institucí.

Působnost médií pojímanou jako osvětu, nelze chápat tak, jak ji některá média chápou, tedy jako atraktivní dramatickou kasuistickou záležitost, jež přiláká diváky. Emocionálně zpravované konkrétní téma však postrádá sloku informativní, která má ve společnosti formovat informační a vědomostní základ o dané problematice, o prevenci a způsobech ochrany. Tato osvětová činnost u populace vyvolává negativní postoj k jevu, avšak chybí ta část postoje, jež se v jejich chování projevuje aktivní účastí na pomoci ohroženému či

trpícímu dítěti. Tím máme na mysli to, aby veřejnost automaticky upozornila příslušné orgány na zneužívání dětí. V současné době je veřejnost o této problematice informována, ale chybí informace, jak se má občan chovat, pokud ví či má podezření, že dítě v jeho okolí je obětí zneužívání. Stále je velká část populace špatně informován o tom, zda se má obrátit na policii, lékaře, OSPOD či psychologa. Z obav, že neví, jak má postupovat, se do záležitosti raději nevměšuje. Odpovědnost tedy přesouvá na samotné dítě, či na ostatní lidi.

Osvětová činnost je prostředek, který aplikují nejen média, ale i instituce s velmi širokou společenskou působností, tedy instituce státní, nevládní, politické aj. Jsou to především:

- všechny orgány státní legislativy a jimi vytvořené a následně aplikované zákony, vyhlášky, směrnice a pokyny, jež se vztahují na dítě a rodinu,
- církve,
- politické strany se svými programy,
- školství jako celek, zdravotnictví a kulturní instituce,
- sdělovací prostředky,
- nevládní organizace dětí a mládeže,
- organizace zabývající se rodinou (Dunovský, 1995, s. 104).

2. Výchova dětí a mládeže

Adekvátně seznámit dítě s jeho právy, by mělo být povinností každého rodiče, pedagoga a vychovatele. Může to být například formou hry nebo diskuze o právech dítě. Důležité je, aby děti věděly, že existují lidé, kteří jim mohou moc ublížit a že oni, i když jsou jen dětmi, se mohou bránit. Je třeba, aby byly děti vedené k tomu, nebát se vyjadřovat své pocity a k vědomí toho, že případné osahávání si nesmí uchovávat v tajnosti. Děti si musí uvědomit, že je naprosto v pořádku říci „ne“ tomu, kdo by se jim pokoušel dělat něco, co jim nahání strach nebo je uvádí v rozpaky. Dále by s dětmi mělo být hovořeno o lidském těle. Ne jen jak vypadá lidské tělo, ale že jeho tělo patří jen jemu samotnému a že se ho nikdo nesmí dotýkat takovým způsobem, aby ho to uvádělo do rozpaků či to v něm vzbuzovalo odpor. Další důležitou věcí je naučit děti rozlišovat adekvátní dětská tajemství od tajemství, která prožívají špatně a úzkostně. Je důležité, aby děti věděly, že se nemusí bát svěřit se svými starostmi a že se na ně za to nikdo zlobit nebude. V tomto případě je dobré, aby třídní učitelka na základní škole působila na děti mile a dala jim najevo, že je má ráda, že je tu pro ně, že jim věří a že se na ní mohou s čímkoliv obrátit.

Když dětem poskytneme nezbytné informace k zajištění jejich bezpečnosti, aniž bychom je zahrnovali hrůzostrašnými fakty, nebo je zatěžovali zbytečnými podrobnostmi, tak už toto samotné je veliký krok k ochraně dětí před násilím (Elliottová, 1995, s. 16-22).

3. Vzdělávání rodičů a pedagogů.

Tato oblast. Podstatou této druhé kategorie je informovanost v oblasti sexuální výchovy. Je to cílená dlouhodobá a plánovitá výchova, která má charakter postgraduální. Oblast se zaměřuje na rodičovskou a profesionální odpovědnost rodičů a pedagogů. Rodiče, pedagogové a vychovatelé musí být vybaveni nejen základními informacemi o daném jevu, ale také metodami a prostředky, jak formovat své děti a žáky k takovému chování, které minimalizuje jejich zneužívání. Toto je úkol v první řadě pro odpovědné pracovníky z řídicích školských institucí a též pro pracovníky z manželských a předmanželských poraden. Poradenská činnost by měla fungovat též jako praktický výcvik rodičovských dovedností a chování rodičů. Rozhodující úloha v přípravě dětí na vlastní rodičovství spočívá na jeho nukleární rodině. Z hlediska vývojové a sociální psychologie dětství lze uvést **klíčová období**, v nichž se dítě může ocitnout v riziku a je jim třeba věnovat určitou pozornost. **Jsou jimi:**

- perinatální období (odpovědné početí a dobře prožité těhotenství ženy z hlediska zdravotního tak i psychologického),
- prenatalní období (průběh porodu, přítomnost otce již na samém počátku rodičovství, součinnost dítěte a matky),
- vytváření důvěry na sklonku kojeneckého věku dítěte, utváření rodinné identity v období batolícím a ve věku předškolním přijetí a akceptace partnera ve hře a v základních přátelských vztazích,
- fáze vývoje rodičovských postojů vůči malému dítěti a identity rozlišené podle pohlaví ve středním školním věku,
- puberta, s pohlavními a citovým dozráváním, citová kultivace,
- věk mladiství a vedení k odpovědnosti ve vztazích erotických a sexuálních, praktiky antikoncepce, výběr životního partnera, plánování rodičovství (Dunovský, 1995, s. 106).

4. Pregraduální výchova pedagogů a lékařů.

Profesionální příprava a výchova pedagogů představuje základní pilíř primární prevence. Od tohoto se odvíjí výchova dětí, rodičů a osvěta veřejnosti. Pregraduální příprava lékařů by měla mít dvě základní roviny:

Rovinu odbornou – zahrnující zdravotnickou a psychologickou péči o zneužití dítě.

Rovinu pedagogicky osvětovou – zahrnující osvětovou a pedagogickou činnost zaměřenou na rodiče, učitele, policii, sociální pracovníky ale i na širokou veřejnost.

9.2 Sekundární prevence

Cílem sekundární prevence je vyhledávání rizikových skupin obyvatelstva (riziková dospělí a riziková děti) a rizikových životních situací. Jde o situace a okolnosti, které nějakým způsobem podmiňují riziko zneužití dítěte. V psychologické terminologii se jedná o podmínky endogenní (vnitřní) a exogenní (vnější). Základní endogenní podmínkou jsou charakteristiky a osobnostní vlastnosti dítěte, které se projevují v chování. Základní exogenní podmínkou je sociální prostředí dítěte, ve kterém se pohybuje a situace, do kterých se v tomto prostředí dostává. Okolnosti, které ovlivňují riziko poškození dítěte, vycházejí z dítěte samotného, z rodiny dítěte, z prostředí (škola), ze skupiny vrstevníků (dítě vrstevníky šikanované, neoblíbené, zesměšňované, aj.).

Velmi často se obětí sexuálního zneužívání stávají takové děti, které jsou obtížně vychovatelné, trpící duševní poruchou či tělesným handicapem (více o rizikových situacích v kap. č. 5).

Sekundární prevence zahrnuje vyhledávání těchto ohrožených dětí, zvýšené sledování a volbu správné pedagogické metody při práci s nimi. Velmi záleží na tom, zda pedagog zná diagnostické strategie, které mu umožní včasné rozeznání osobnosti a handicapu dítěte. K tomu se nutně váže učitelova schopnost komunikace s dítětem. Učitel by měl být schopen navázat s dítětem interakci, umět vytvořit důvěrnou atmosféru, také by měl mít projektivní schopnost posoudit rodinné klima dítěte na základě jeho výpovědí. Tyto pedagogické dovednosti jsou nezbytné pro preventivně výchovnou práci. Též velmi záleží na rodině dítěte. Často jsou to bohužel rodiče, kteří jsou nějakým způsobem vyčleněni z normy společenského soužití. Může se jednat i o rodinu, kde je chyba v jednom rodiči. Jedná se o osoby s anomálním vývojem osobnosti, s agresivními povahovými rysy, lidé nezdrženliví, impulzivní a neurotičtí. Závislost na alkoholu a drogách aj. (více kap. č. 5).

9.3 Terciální prevence

Terciární prevencí se rozumí takové chování rodiče, pedagoga, lékaře a vychovatele, ve kterém reaguje na situaci, v níž již došlo k sexuálnímu zneužití dítěte. Hlavním smyslem terciární prevence je především zamezit dalšímu opakování násilí vůči dítěti a zajistit dítěti bezpečné prostředí a následnou péči.

Terciální prevence obsahuje tyto základní etapy:

Etapa diagnostická

Tato etapa zahrnuje odbornou diagnózu míry poškození dítěte. Odbornou diagnózu provádí specializované pracoviště na úrovni medicínské, psychologické a právní. Ti, kteří diagnostikují možné sexuální zneužívání dítěte jako první, bývají většinou učitelé, lékaři či rodiče. Ti mají zákonnou povinnost případ oznámit kompetenčním činitelům. Po této etapě přichází etapa pomocná, ochranná a terapeutická.

Etapa pomocná, ochranná a terapeutická

Podstatou této etapy je především rozhodnutí odborného pracoviště, zda dítě zůstane dále v rodině (když poskytne dítěti ochranu před pachatelem, dítě v rodině obvykle zůstane) či ve své rodině nezůstane a je tedy potřeba najít jiné vhodné řešení situace (pachatelem je jeden z rodičů dítěte).

Ani jedno z těchto rozhodnutí nemusí být jednou pro vždy neměnné. Největším problémem této etapy je správná diagnostika a terapeutická práce s dítětem i s jeho rodinou, která v mnohých případech ustupuje do pozadí či není prováděna v takové míře a kvalitě jak bych být prováděna měla (Täubner, 1996, s. 67-73).

Z výše uvedeného rozboru typů prevence jasně vyplývá jako nejvýznamnější prevence primární. V obou dalších typech již došlo k poškození dítěte a tím pádem přichází pomoc už pozdě. Vždy je lepší předcházet než léčit.

9.4 Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008-2018

V roce 2002 byla z iniciativy OSN a ve spolupráci řady světových odborníků, vlád a neziskových organizací vypracována první Světová zpráva o násilí na dětech. Z neziskových organizací můžeme jmenovat ty nejvýznamnější – Úřad vysokého komisaře pro lidská práva, dětský fond OSN UNICEF a Světová zdravotnická organizace. Tato Světová zpráva o násilí na dětech obsahuje mnoho doporučení, z nichž tyto dvě jsou především významná:

- a) zvýšení ochrany dětí před všemi formami interpersonálního násilí, garantované článkem 19 Úmluvy o právech dítěte,

b) vypracování Národní strategie prevence násilí na dětech, na kterou bude navazovat Národní akční plán obsahující konkrétní aktivity vždy vycházející ze zájmu dítěte.

Česká republika v souladu s doporučením OSN vypracovala Národní strategii prevence násilí na dětech v ČR na období 2008-2018. Cílem této strategie je zlepšit ochranu dětí před všemi formami násilí, k níž se státy ratifikací Úmluvy o právech dítěte zavázaly.

Hlavní a specifické cíle Strategie jsou formulovány na základě identifikovaných problémů (např. nedostatečná podpora primární prevence) a také vzhledem k tomu, že některé úkoly jsou již v jiných přijatých dokumentech.

Hlavní a specifické cíle:

Hlavním cílem v oblasti podpory rozvoje rodičovských kompetencí je podpora pozitivního rodičovství, porozumění základním rodičovským právům a právům dětí.

Specifické cíle - zahrnují péči o těhotné ženy, nabídku služeb pro zakládající rodinu a rodiny s malými dětmi. Flexibilní síť nízkoprahové, alternativní, svépomocné služby pro rodinu v riziku se specifickými potřebami.

Hlavním cílem v oblasti školských zařízení je vytvářet ve školách a na pracovištích klima rovnocenného partnerství a respektuplné sociální komunikace. Podpora sociálních vztahů a participace dětí na rozhodovacích procesech.

Specifické cíle – důsledně kontrolovat respektování zákazu všech forem násilí ve školách, sportovních, volnočasových aktivitách, zařízeních ústavní výchovy a na pracovištích. Vytvářet model přátelské školy s prioritou podpory duševního zdraví. Podpora tolerance, respektu a úcty v sociální komunikaci.

Hlavním cílem v oblasti volnočasových aktivit je zajistit dostupnou nabídku volnočasových, zájmových a sportovních aktivit. Naplňování potřeb dětí, které jsou zároveň ochrannou před sociálně patologickými jevy.

Specifický cíl – dostupná a přiměřená nabídka volnočasových a sportovních aktivit. Sociální spravedlnost a rovné příležitosti.

Hlavním cílem v oblasti práv dětí v ústavní výchově je naplňovat speciální práva dětí umístěných do zařízení ústavní výchovy. Základním východiskem je prevence emocionální deprivace dětí a vytváření důstojného prostředí.

Specifické cíle – respektování základních principů ústavní výchovy. Podpora spolupráce s občanskou komunitou a podpora neústavní péče o děti.

Hlavním cílem v oblasti komunit je usilovat o utváření bezpečnosti v komunitách kde se dítě nachází. Zajištění pocitu jistoty, bezpečí a dobré znalosti prostředí, ve kterém se dítě denně pohybuje.

Specifické cíle – snižování rizik v komunitě (prodej alkoholu mladistvím, omezení a kontrola provozoven s výherními automaty, apod.) a utváření zábavních a bezpečných míst pro děti.

Hlavním cílem je také koordinace jako hlavní princip multioborového přístupu.

Specifické cíle – podpora primární prevence, podpora výzkumu týkajícího se výskytu, forem, příčin a následků násilí na dětech, sběr dat. Rozšiřování nabídky poradenských, sociálních služeb v souladu se společenskou potřebou a cíli strategie. Naplňování Úmluvy o právech dítěte při každé aktivitě.

Dílní úkoly jsou zpracovány v Národních akčních plánech k realizaci Národní strategie na období 2011-2018.

Po roce 1989 se mnoho věcí změnilo, a to i na poli péče o dítě. V České republice působí mnoho nevládních organizací, které se na profesionální úrovni snaží upozorňovat na problematiku násilí na dětech. V mnoha případech však snahy těchto organizací skončí hned v počátcích. Jednou z hlavních příčin je nedostatek finančních prostředků, dále pak nedostatečná odbornost pracovníků či špatná spolupráce mezi úředníky a některými neziskovými organizacemi (Vaníčková, 2009, s. 7-10).

Nadace naše dítě se zaměřuje především na edukační projekty a osvětové kampaně, prioritně na pomoc dětem postižených syndromem CAN či dětem jinak handicapovaným. Cílem je působit na širokou veřejnost tak, aby se pro ně oznamovací povinnost stala automatikou a samozřejmou povinností. Jedním z projektů nadace je „Stop násilí na dětech“.

MUDr. Eva Vaníčková uvádí pro zdravotnické noviny Mladé fronty, že často chybí ve vyšetřování podstatné informace, dlouho se tyto informace ověřují, dlouho se čeká na znalecké posudky, mezitím se může stát, že orgány upouštějí od spolupráce. Dítě je prozatím umístěno mimo rodinu do některého z ústavních zařízení. Po celou tuto dobu nedochází k žádné individuální terapii s dítětem, k níž by ihned po zjištění činu mělo dojít. Za úspěšný krok paní doktorka považuje zřízení speciálního dětského pracoviště, které se podobá třídě v MŠ, se speciálním jednocestným zrcadlem, na každém větším okresním ředitelství policie ČR (<http://zdravi.e15.cz>).

Praktická část

Praktická část mé diplomové práce obsahuje kvalitativní výzkum, který je tvořen pěti případovými studii. Cílem praktické části této práce je popis a rozbor jednotlivých případových studií. Výsledkem zpracováním těchto případových studií bude zjištění či ověření, zda se v těchto případových studiích, které budou popsány, objevují okolnosti sexuálního zneužívání v souvislosti s teoretickými poznatky, které jsou obsaženy v teoretické části této práce. Následné vyhodnocení bude spočívat v analýze výskytu daného jevu v jednotlivých případech a budou vyhodnoceny případné odlišnosti či zvláštnosti.

Případové studie jsou čerpány ze spisové dokumentace dětí z FOD Klokánek a OSPOD. V těchto zařízeních jsem vykonávala průběžnou a dlouhodobou praxi v rámci studia na VOŠ, tudíž jsem měla možnost s dětmi, o nichž budou případové studie, přijít do styku a delší dobu (měsíc) je pozorovat. Dále jsem měla možnost spolupracovat a vést rozhovory se sociálními pracovníky OSPOD a FOD Klokánek, které mi poskytly mnoho potřebného a důležitého materiálu pro zpracování mé praktické části.

Druh výzkumu

Vzhledem k citlivosti dané problematiky a možnostem sběru dat jsem zvolila jako nejvhodnější způsob zkoumání kvalitativní výzkum. Tento druh výzkumu umožňuje hlouběji proniknout do problematiky sexuálního zneužívání, jeho příčin, důsledků a možných způsobů řešení. Pro zpracování materiálu jsem zvolila formu strukturovaných případových studií.

Případová studie

Pomocí případové studie se zaměříme na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika případů. V případové studii jde o detailní studium jednoho nebo více případů. V případové studii získáváme velké množství dat od jednoho nebo několika málo jedinců. Jde o zachycení složitosti případu a popis vztahů jako celku. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům. Na konci můžeme srovnat studie s jinými případy.

Typy případových studií rozlišujeme podle sledovaného případu. V mé práci se budu zabývat osobní případovou studii. Jde o podrobný výzkum určitého aspektu u jedné osoby. Pozornost věnujeme např. minulosti, kontextovým faktorům a postojům, které předcházely určité

události, tj. užívání drog, rozvod, zneužívání, aj. Zkoumáme možné příčiny, determinanty, faktory, procesy a zkušenosti, jež k ní měly vztah.

Charakteristika kasuistik a použité metody

Následující případové studie pocházejí ze spisové dokumentace dětí z FOD Klokánek a OSPOD. Pro zpracování jednotlivých případů jsem použila metody obsahové analýzy materiálu získaného ze spisové dokumentace dětí z FOD Klokánek a OSPOD. Dále jsem zaznamenala průběh měsíčního zúčastněného pozorování níže popisovaných dětí ve FOD Klokánek, který jsem použila pro vypracování případových studií. U případové studie č. 1 uvádím rozhovor se sociální pracovnící z OSPOD. Pro zpracování případové studie použiji strukturovaný typ případové studie. Součástí této formy je rodinná, osobní a sociální anamnéza, bytové a ekonomické podmínky, dále v případové studii č. 1 rozhovor se sociální pracovnící. Na konci každé případové studie je vložen můj vlastní komentář k danému problému.

První případová studie je o sexuálním zneužívání dívky jejím nevlastním otcem. Materiál této případové studie byl čerpán ze spisové dokumentace a z rozhovorů se sociálními pracovníky FOD Klokánek. Součástí této kasuistiky je také rozhovor se sociální pracovnící FOD Klokánek a záznam z pozorování dívky během mého působení v zařízení. Druhá případová studie se týká sexuálního zneužívání nevlastním bratrem. Materiál k případové studii byl čerpán ze spisové dokumentace FOD Klokánek. Třetí případová studie pojednává o dívce, kterou sexuálně zneužil vlastní otec. Materiál byl čerpán ze spisové dokumentace OSPOD. Čtvrtá případová studie pojednává o nezletilém Michalovi, který byl zneužit svým vlastním otcem. Materiál k této případové studii byl čerpán ze spisové dokumentace dětí z OSPOD. Poslední 5. případová studie byla čerpána ze spisové dokumentace FOD Klokánek a pojednává o dívce, kterou dle její výpovědi zneužil strýc, bratr její matky.

V následujících kasuistikách jsou všechna křestní jména a data narození změněna.

Případová studie č. 1 Veronika

Veronika je umístěná v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v Klokánku. Zde jsem se s ní setkala při výkonu své školní praxe a zároveň jsem měla v průběhu své praxe možnost průběžně provádět zúčastněné pozorování dívky.

Veronika se narodila roku 1993. Do Klokánku byla umístěna v roce 2006, a to z důvodu sexuálního zneužívání nevlastním otcem.

Rodinná anamnéza

Veroniky matka se narodila roku 1970. Když zjistila, že je v jiném stavu, budoucí Veroničin otec jí opustil. Otec Veroniky se narodil roku 1968. Veroničinu matku opustil v době jejího těhotenství, kdy čekala Veroniku. Od té doby se k dítěti nehlásil. Matka si za nedlouho našla jiného přítele, Petra. Petr byl o deset let starší, nebyl nikdy ženatý ani neměl děti. Po narození Veroniky se přestěhovali do společného podnájmu v Praze. Krátce po nastěhování se vzali a Petr byl zapsán do rodného listu Veroniky jako její otec. Matka pracuje jako recepční v hotelu, nevlastní otec pracuje s počítači a to převážně doma. Materiálně byla tedy Veronika zabezpečena. Prarodiče Veroniky z matčiny strany žijí v malém bytě, oba jsou již v důchodu, s rodinou Veroniky se však nestýkají díky dlouholetým rozporům.

Sociální anamnéza

Veronika se narodila bez komplikací jako zdravé dítě. Již od narození vyrůstala v pražském bytě, kde žila se svou matkou a jejím manželem Petrem. Petr přijal Veroniku za svou dceru a tak se o ní i staral.

Když bylo Veronice jedenáct let, začal se o ni její nevlastní otec zajímat více než před tím. Chtěl Veroniku vyprovázet do školy a zase jí odpoledne vyzvedávat. Začal Veronice kupovat dárky, chodit s ní do kina a na různé výlety. Když byla nemocná, chtěl se o ni starat. Matka otcovu náklonnost k dceři vítala, byla ráda, že si rozumí a že Petr má o dceru zájem. To, že se Petr staral o Veroniku ve všech směrech, matce naprosto vyhovovalo. Měla více času pro sebe.

V té době měla Veronika s matkou bezkonfliktní vztah. Neskrývala radost, když začal být Petr iniciativní ve výchově o nevlastní dceru. Péči a starost o Veroniku přenechala naprosto ve všem Petrovi. Do Veroničiných jedenácti let o ni Petr nijak zvlášť zájem neprojevoval, ani nepečoval, pouze když ho manželka požádala, o dceru se postaral.

Veronika s nevlastním otcem neměla nikdy žádný velký konflikt. Vycházeli spolu bez problémů, navzájem se respektovali, ale neměli k sobě hlubší citové pouto.

V době, kdy Petr už delší dobu projevoval zájem starat se o Veroniku, musela Veroniky matka odjet ke svým rodičům, z důvodu těžké nemoci svého otce. Její pobyt tam, trval dva dny. Během této nepřítomnosti matky se Petr o Veroniku začal přehnaně zajímat. Říkal Veronice, ať se svleče, že má pocit, že má teplou a chce jí změřit. Měla se celá svléci a položit se na postel. Otec jí pozoroval, pak jí přejel po ruce a dal jí do podpaží teploměr. Celou dobu měření teploty jí otec pozoroval, při čemž se jí náhodně dotýkal na nohou nebo na břichu. Veronika teplotu neměla a otec jí poslal spát.

Veronika až do této chvíle neměla z Petra strach ani nepříjemné pocity, ale když musela ležet a otec se na ni dlouhou dobu díval, začala se před Petrem stydět a vyhýbat se mu. Druhý den, když přišel Petr s Veronikou domu ze školy, poručil jí, aby šla dělat úkoly, že za ní za chvíli přijde. Veronika šla do svého pokoje. Petr přišel do pokoje za Veronikou jen v pánských slípech s tím, že se půjdou koupat. Veronika nechtěla jít, přišlo jí divné se koupat ve tři hodiny odpoledne a natož s Petrem. Petr vzal Veroniku za ruku a do koupelny jí sám odvedl. Tam jí poručil, aby se svlékla a vlezla do vany. Veronika poslechla, prý se bála, aby jí Petr neuhodil. Když ležela ve vaně, začal na ní sahat a omývat jí tělo svou rukou. Veronika uvedla, že nejprve jí omýval nohy pak břicho a nakonec jí sahal mezi nohy. Když řeka, že se jí to nelíbí a je jí to nepříjemné a jestli může vylézt z vany, Petr jí řekl, že mu je to jedno. Veronika ležela ve vaně celá ztuhlá a v šoku, chtěla utéct, ale nemohla se ani pohnout. Poté Petr odešel. Následující týden se nic podobného nepříhodovalo. Matka se vrátila od prarodičů, ale Veroniky se moc nevšímal, stále nechávala Petra, aby se o Veroniku staral. V této době začala být Veronika uzavřená a přestala komunikovat s matkou. Petrovi se snažila vyhýbat, ale jak uvedla „byl všude“. Týden byl klid, ale pak Petr zase začal Veroniku sexuálně obtěžovat. Každý večer chodil Petr k Veronice do pokoje a sexuálně jí zneužíval.

Veronika ve výpovědi uvedla, že jí Petr večer líbal na přirození, kde ji současně osahával a prsty zasunoval do pochvy. Pak Petr chtěl, aby ho hladila na jeho přirození, když to neudělala, vzal jí ruku a nutil jí, aby ho osahávala. Po pár dnech Petr za Veronikou přestal chodit. Myslela si, že bude vše v pořádku, že už to přestalo. Veronika nemohla dlouho usnout, stále čekala, kdy se u dveří objeví Petr. Nakonec se jí podařilo usnout. Uprostřed noci jí Petr ale probudil, odkryl deku a vlezl si k Veronice do postele. Byla otočená zády a cítila jen, jak se jeho úd dotýká jejího těla.

V té době se dvanáctiletá Veronika uzavřela do sebe, nekomunikovala s okolím a začala se sebepoškozováním. Způsobovala si malé řezné rány na nohách a na rukou. Matka si ničeho nevšimla, jelikož o Veroniku se nadále staral výhradně Petr. Veronika zkoušela s matkou mluvit o tom, že jí Petr sexuálně obtěžuje, ale matka jí označila za lhářku, protože Petr se o ní

krásně stará a ona si toho neváží. Petr nosil Veronice dárky a v přítomnosti její matky byl na Veroniku přehnaně milý. Veronika byla tedy označena za rozmazlenou lhářku, která neví, co chce. Matka Petra poprosila, aby už Veronice nedával žádné dárky, aby na ní byl přísnější. To samozřejmě Petrovi vyhovovalo. Sexuální zneužívání pokračovalo dál.

Ve škole si vyučující tělesné výchovy všimla, že se Veronika nechce svlékat a že má na ruce jizvy od pořezání. Po zjištění, že Veronika má řezné rány i na nohou, vše nahlásila na polici, jako podezření z týrání a sexuálního zneužívání.

Nevlastní otec po celou dobu vyšetřování popíral, že svou dceru sexuálně zneužíval. U otce v té době bylo zjištěno, že netrpěl žádnou duševní poruchou ani chorobou. Dále u něj nebyla zjištěna ani sexuální deviace ve smyslu pedofilie. Mohl tedy rozpoznat nebezpečnost svého jednání pro společnost a mohl své jednání ovládat. Otec v té době neužíval žádné návykové látky. Soud nakonec za spáchaný trestný čin muže odsoudil na 3 roky odnětí svobody.

Matka Veroniky ve výpovědi uvedla, že jí dcera oznámila, že jí Petr sexuálně obtěžuje. S manželem promluvila, a když jí vše popřel a ujišťoval jí, že Veroniku miluje a že by jí nikdy neublížil, uvěřila mu. Veronice následně vyhubovala a poučila jí, jak se má k otci chovat. Matka Veroniku v Klokánku navštěvuje velmi zřídka.

Osobní anamnéza

V průběhu dokazování znalci z oboru dětské psychologie, psychiatrie a sexuologie uvedli, že u dívky nebyla zjištěna zvýšená tendence k přehánění a zkreslování skutečností.

Veronika trpěla obvyklými příznaky sexuálního zneužívání. Má snížené sebevědomí, strach z mužů, trpí pocity úzkosti a viny, je apatická a obtížně se začleňuje do kolektivu. Dodnes si vyčítá, že se měla bránit a nedovolit, aby jí Petr takto obtěžoval. Zcela přestala důvěřovat své matce a postupně i ostatním dospělým lidem. Ve škole došlo k mírnému zhoršení z důvodu špatné přípravy na hodiny. Třídí učitelka sdělila, že Veronika byla dříve velice usměvavá a hravá holčička, že měla spoustu elánu do života. Byla moc hezká a chytrá. V posledním roce se dost změnila, přestala se bavit s vrstevníky, spíše se stranila, už se nesmála a byla velice apatická. Působila dost unaveně a vyčerpaně. Jakmile se dostala do sebemenšího konfliktu se spolužáky, rozplakala se a nemluvila.

Svým sebepoškozováním Veronika vyjadřovala vnitřní bolest, kterou nemohla nikomu sdělit. Potřebovala ze sebe uvolnit to napětí, strach, pocit viny. Bolest, kterou si způsobovala, jí přinášela úlevu od tohoto napětí. Fyzická bolest přehlušila bolest psychickou.

Konzultace se sociální pracovnící

Případ Veroniky jsem měla možnost konzultovat se sociální pracovnící z FOD Klokánek. Ta uvedla, že Veronika byla umístěna do Klokánku na základě předběžného opatření a žádosti orgánu sociálně právní ochrany dětí. Když Veronika přišla poprvé do Klokánku, byla velice uzavřená a nekomunikovala. Bylo obtížné s Veronikou komunikovat a na čemkoliv se domluvit. Veronika neměla zájem o žádnou činnost. Stranila se kolektivu a vyhledávala spíše samotu. Její jediná aktivita bylo malování. Dlouhé hodiny vydržela sedět v pokoji a malovat. Nejraději malovala portréty a to především svůj, ale nikdy nenamalovala svůj usměv. Dále měla děsivý strach z mužského pohlaví. Nevydržela v jejich přítomnosti. Projevovala nenávist k dospělým lidem, nikomu nedůvěřovala a všech se stranila. Veronika si vyčítala, že se nepokusila bránit. Často se uchýlovala do svého pokoje, kde v prvních měsících strávila většinu času. Postupně se začala adaptovat na prostředí, začala komunikovat s „tetou“ a následně s ostatními dětmi. Spřátelila se zde s dívkami v jejím věku, s nimiž nyní tráví většinu svého volného času. Z psychologických vyšetření je patrné, že Veronika se snaží působit sebejistě a vyrovnaně, snaží se své pocity vymazat z paměti a tvrdí, že na vše již zapomněla a že je to už dávno, co se to stalo. Doopravdy si ale Veronika vytváří, tzv. lepší svět, který jí umožňuje vyrovnat se s realitou. Sociální pracovníce uvedla, že Veronika má „své dny“, kdy nemá náladu, má pocity, že není dost dobrá, že jí nebaví život. Často se u ní tedy projevuje střídání nálad. Ve škole Veronika neměla velké problémy. Je velice nadaná a inteligentní dívka a učivo a domácí přípravu do školy zvládala bez problémů.

Můj komentář

V tomto případě příkládám velikou chybu matce, která Veroniku dostatečně nechránila a za dceru se nepostavila. Petr promyšleně přetáhl Veroniku na svou stranu a tím zajistil špatnou komunikaci mezi ní a matkou. Měl tedy volný prostor, aby mohl Verunce ubližovat. Zajistil si i to, aby případné stížnosti Veroniky matka brala na lehkou váhu a dala za pravdu jemu. Petr úmyslně rozbil vztah mezi matkou s Veronikou, aby měl Veroniku jen pro sebe.

Veronika bude i nadále potřebovat odbornou psychologickou pomoc, aby dokázala zvládat své smutky a depresivní stavy.

Případová studie č. 2 Daniela

Obětí sexuálního zneužívání se v tomto případě stala třináctiletá Daniela, žijící se svou rodinou, posléze umístěná ve FOD Klokánek. Daniela navštěvuje speciální základní školu.

Daniela bylo v době umístění do Klokánku 13 let. Má jednoho mladšího a druhého o čtyři roky staršího nevlastního bratra. Daniela žila s matkou, otcem a dvěma bratry v malém, starším rodinném domě v Praze.

Rodinná anamnéza

Rodinné anamnestické údaje – Daniela žila v úplné rodině, matka, otec, mladší bratr a starší nevlastní bratr (v době zneužívání 18letý) z otcova prvního manželství. Celá rodina žila v malém rodinném domě. Prarodiče z matčiny strany žijí s rodinou. Prarodiče z otcovy strany nejsou s rodinou pro dlouhodobé konflikty v kontaktu. S Danielou se setkali pouze jednou a to v období jejího ranného dětství. Dále se rodina stýkala s bratrem matky a jeho rodinou. Tyto vztahy byly dobré.

Samotná rodina – Matka Danieli je 37 let stará, je zaměstnaná ve skladu. Je vyučená prodavačka, avšak svému povolání se nikdy nevěnovala. Matka Danieli je průměrně inteligentní, je spíše poklidná a flegmatická osobnost. Otec Danieli je 45 let starý, pracuje jako vedoucí skladu, kde pracuje i jeho manželka. Vzájemný vztah rodičů je nekonfliktní, spíše spolu nemluví a neprojevují nijak zvlášť zájem jeden o druhého. Vztah rodičů a prarodičů ze strany matky, kteří žijí v přízemí rodinného domku, je bezkonfliktní, respektující a spíše bez vzájemné komunikace. Sociálně ekonomické podmínky rodiny jsou nižší, rodina nemá velký příjem na to, aby uživila sebe a své dvě děti. Finančně rodině dopomáhají prarodiče z matčiny strany. Sourozenecké vztahy – Daniela má se svým mladším bratrem dobrý vztah, obývají společně jeden dětský pokoj. Se starším nevlastním bratrem Daniela nikdy moc dobře ne vycházela, vždy měla pocit, že jí bratr nemá rád a soupeří s ní o náklonnost otce. Starší bratr měl vlastní pokoj. Výchovné poměry v rodině jsou spíše liberálního typu, matka ani otec nejeví o své děti moc velký zájem, spíš je nechávají, aby se obstarávali sami, nekontrolují jejich školní výsledky, s dětmi se doma neučí, jídlo většinou obstarává babička z matčiny strany, jenž žije v přízemí. Jelikož oba rodiče pracují na směny, často se stává, že děti zůstávají večer doma bez dozoru.

Osobní anamnéza – Daniela je vývojově opožděná, průměrně inteligentní dívka. Ze zdravotního hlediska je dívka v pořádku. Daniela byla klidné dítě, málo komunikativní, spíše se uzavírala sama do sebe, byla hodně emotivní a nerada se stýkala s cizími lidmi. Při mém příchodu do Klokánku se mě Daniela stranila, na mé otázky neodpovídala, až po delší době mě oslovila. S ostatními vrstevníky vycházela před zneužitím svým bratrem dobře.

Bytové podmínky

Daniela bydlela se svou rodinou v rodinném domě. V horním patře domu bydlela rodina Daniely a v přízemí domu prarodiče. Rodina žila ve špatných bytových podmínkách. Při sociálním šetření byly zjištěny následující skutečnosti: v domě byla zima, topilo se pouze u prarodičů a u dětí. Dětské pokoje nebyly dostatečně vybaveny, chyběl zde psací stůl, nebyly zde žádné školní potřeby, na zemi byly dvě spojené matrace s přikrývkami. Na nich spala Daniela s oběma svými bratry. V pokoji byla jedna skříň na oblečení a pár poházených věcí kolem (hračky, prádlo). Koupelna byla ve špatném stavu, ve vaně netekla voda, pouze v umyvadle, byl zde dost velký nepořádek (špinavá podlaha, šedé zdi, vana sloužila jako odkladiště špinavého prádla).

Sociální anamnéza

Mladší brat byl na základě zjištění OSPOD o nedostatečných podmínkách pro vývoj dítěte, po dohodě s rodiči, umístěn do FOD Klokánek. Daniela byla hospitalizována na dětské psychiatrii. Hospitalizaci doporučil OSPOD z důvodů zanedbávání výchovné péče a jejího vlivu na vývoj Daniely a citový vztah k rodičům. Daniela byla opožděná ve vývoji, měla špatnou školní docházku, ve škole zaostávala a nestíhala tempu ostatních. Po třech týdnech byla Daniela propuštěna a následovala ambulantní terapie. Zanedlouho byla za stejných podmínek jako Martin umístěna ve FOD Klokánek. Domů chodily děti na víkendy, svátky a prázdniny. Při zdravotní prohlídce ve FOD Klokánek, bylo zjištěno, že děti mají svrab a rodina musela udělat příslušná opatření podle pokynů hygienické služby, aby mohly chodit domů alespoň na víkendy. Rodina v rámci svých možností o děti o víkendech a o prázdninách pečuje. Rodinné prostředí bylo ale málo podnětné. Děti neměly mnoho hraček ani oblečení. Otec i matka byli většinou v práci, o děti pečovala především babička, která je ale psychicky slabá a ani fyzicky není v tak dobré kondici, aby se postarala o dvě děti. Když přišla Daniela do Klokánku, byla velmi plachá a nedůvěřivá k cizím lidem. Ve vyjadřování nebyla příliš obratná. Měla velké problémy s hygienickými návyky. Z domova nebyla zvyklá denně se mýt či si měnit spodní prádlo. K těmto hygienickým návykům ji „tety“ musely nutit. Z počátku se stranila, s dětmi si nehrála ani si s nimi nepovídala. Jediný s kým navazovala kontakt, byl bratr. Později (zhruba po 6 měsících) se začala Daniela projevat jako zvědavá a bezprostřední děvče. Vyžadovala zvýšenou pozornost okolí. Byla ráda středem pozornosti. Měla značnou potřebu fyzického kontaktu. Často se mazlila se všemi pracovníky v Klokánku. V kontaktu s dětmi byla však stále nejistá. Měla velmi nízké sebevědomí. K získání kamarádů

potřebovala delší čas. Daniela navštěvuje speciální školu, kde dobře prospívá. Ke školnímu výkonu je ovšem třeba ji povzbuzovat a domácí přípravu důsledně kontrolovat. Velmi dobře reaguje na ocenění a pochvalu. Trpí emočními výkyvy, umocněnými vlivem citově chudého a nepodnětného výchovného prostředí.

Po zlepšení bytových podmínek (zhruba 2 roky) Daniely bratr ukončil pobyt v Klokánku a vrátil se zpět do rodiny. Daniela rodinu navštěvovala pouze o víkendech a o prázdninách. V Klokánku má více podnětů a možností pro svůj další vývoj. Pravidelně se účastní psychoterapie s psychologkou v Klokánku. Chodí na keramiku a do výtvarného kroužku. Ve škole patří k těm lépe prospívajícím žákům. Daniela je hodná, učitelé k ní nemají po výchovné stránce výhrady. Daniela jezdí domů za rodiči a bratrem pravidelně.

Po nějaké době si stěžovala, že je na ní starší bratr o víkendu zlý. Nařizuje jí, že musí zůstat ve svém pokoji. Někdy ji dokonce i uhodí. Bere jí sladkosti, které dostanou od rodičů a dává jí je na „příděly“, jak sám uzná za vhodné. Daniela se svěřila v Klokánku „tetě“, že ji Martin osahával na intimních místech. Starší bratr to však popřel. Následovalo sexuologické vyšetření, které nic takového nepotvrdilo. O všem byli informováni rodiče, policejní orgán a OSPOD. Když se Daniela vrátila z další návštěvy rodičů, říkala, že je vše v pořádku a chovala se zcela normálně. Po delší době se opět svěřila, že ji starší bratr již delší dobu sexuálně obtěžuje. Daniela tedy byla znovu vyšetřena na gynekologicko-porodnické klinice. Nyní byla zjištěna drobná poranění v oblasti genitálií a protržení panenské blány.

K obtěžování docházelo po dobu šesti měsíců v třinácti letech Daniely. Jak Daniela vypověděla, tak k obtěžování docházelo každý víkend, vždy v dětském pokoji na matracích kde spali. Daniela o víkendech přespávala ve společném dětském pokoji, kde spali společně i oba její bratři. Dále Daniela vypověděla, že starší bratr vždy přišel večer, když už byla v pyžamu a jejich mladší bratr již spal. Nutil jí, aby se svlékla a sám se také svlékal. Dále popisovala, že si k ní bratr lehnul a osahával jí po celém těle. Líbal jí na ústa, tváře, krk, sahal jí na hýždě, břicho a na prsa. Také uvedla, že jí sahal prstem mezi nohy do pochvy a že to bolelo. Pak si na Danielu celý lehl a znásilnil jí, ona jen ležela a čekala, až přestane. Daniela uvedla, že na bratra nemusela sahat ani ho líbat. K ničemu takovému jí prý nenutil. Požadoval jen, aby Daniela ležela a nebránila se. Jelikož se prý bála jeho síly, tak se nebránila, nekřičela ani nebrečela, jen zavřela oči a modlila se, aby byl už konec. Daniela uvádí „*bylo to hnusné, nepříjemné a bolelo to.*“ Bratr vždy nakonec vstal, oblékl se a odešel. Nic neříkal. Daniela se také oblékla a snažila se spát. Tímto způsobem to probíhalo každý týden. Bratr jí vyhrožoval, že když to někomu řekne, tak jí zabije. Vyhrožoval Daniele, že rodiče jí to stejně neuvěří a

budou říkat, že si to vymyslela. Daniela navštěvovala svou rodinu nerada a chtěla zůstat v Klokánku. Rodina jí přemlouvala, aby k nim Daniela docházela, ona to však odmítala. Vymýšlela si různé důvody, aby nemusela jít domů. Například, že chce zůstat s kamarády v Klokánku, že doma jí nikdo nečeká, apod. Bylo nepochopitelné, proč Daniela svou rodinu odmítá. Při opakovaných rozhovorech s rodiči, byl jejich zájem o Danielu evidentní a moc je mrzelo, že se jim dcera straní. Uváděli, že s Danielou nemají žádný konflikt a netuší, proč je nechce navštěvovat. Když rodiče přijeli za Danielou do Klokánku, vše bylo v naprostém pořádku, Daniela byla ráda, že je s rodinou pohromadě. Jelikož začala být Daniela uzavřená, odmítala jít, přestala se bavit s kamarády, zhoršila se ve škole, začala docházet k dětské psychologice přímo v Klokánku. Daniela ráda malovala. Asi při třetí návštěvě u psychologičky měla Daniela namalovat obrázek, čeho se nejvíce bojí. Namalovala chlapce, který měl ohromné ruce i hlavu, mezi nohama měl znázorněno přirození. Celého chlapce vybarvila černě. Při následném povídání Daniela sama začala popisovat, koho nakreslila a proč. Daniela po celou dobu vyšetřování zůstala v Klokánku, aby bylo zabráněno dalšímu možnému zneužívání ze strany bratra. Matka Daniele uvěřila ihned. Otec však nikoli. Označuje Danielu za lhářku a brání svého syna. Matka se od manžela odstěhovala, našla si malý podnájem a snaží se byt vybavit, aby si mohla vzít Danielu k sobě. Mladší brat je ve střídavé péči obou rodičů. Proti podezřelému bylo vedeno trestní řízení. Byly u něj zjištěny sklony k agresi, výbušnému jednání a lhaní a sklony k hypersexualitě. Bratr Daniely vše popřel a uvedl, že by sestru nikdy nezneužil, že si vše vymyslela, protože je „bláznivá“. Mladší bratr uvedl, že svého bratra často v noci slyšel, jak si jde lehnout k Daniele do postele, přitom svou postel měl jen kousek od její. Prarodiče vypověděli, že o ničem nevěděli ani neměli žádné podezření. Dále uvedli, že problémová byla spíše Daniela, než její nevlastní bratr.

Můj komentář:

Tato případová studie je bohužel neukončená, jelikož případ v době mé praxe ve FOD Klokánek, byl právě vyšetřován policejním orgánem. Důkazy pro obvinění bratra ze spáchání činu pohlavního zneužívání tu jsou – gynekologické vyšetření, kdy byly nalezeny stopy po násilném pohlavním styku. Dále výpověď mladšího bratra Daniely, která potvrzuje časté večerní návštěvy svého bratra u Daniely v posteli. Zda bude či nebude starší bratr Daniely odsouzen, nic nemění na tom, že rodinné vztahy již byly velmi narušeny. Vztah Daniely se svým otcem je a bude velmi komplikovaný, jelikož otec Danielu zradil, když jí nevěřil. Daniela bude hledat k otci cestu jen velmi těžko. Jestliže bude i přes odsouzení svého syna, otec označovat Danielu za lhářku, myslím, že i přes veškeré snahy rodinné a psychosociální

terapie a spolupráce s psychology a sociálními pracovníky, nebude vztah mezi nimi již nikdy takový, jaký býval a být by měl. Tedy vztah založený na důvěře, lásce, bezpečí, apod. Bylo by dobré, kdyby matka co nejrychleji zajistila vhodné zázemí pro Danielu i svého syna, aby mohli žít všichni pohromadě. Dále bych Daniele a celé její rodině doporučila spolupráci např. s Dětským krizovým centrem, které pomáhá v sanaci rodiny.

Případová studie č. 3 Jana

Tato případová studie se zabývá dívkou jménem Jana, která byla ve svých 7 letech zneužita svým otcem. V době svého zneužívání chodila Jana do první třídy základní školy. Rodiče se rozvedli, když byly Janě čtyři roky. Jana byla svěřena do péče matky, styky s otcem byly ponechány na dohodě rodičů.

Rodinná anamnéza

Matka je zaměstnaná jako prodavačka a má ukončené středoškolské vzdělání. Otec vykonává pomocné práce na stavbách, má výuční list. Od rozvodu bydlí matka s dcerou a s novým přítelem v menším pražském bytě. Otec bydlí ve větším pražském bytě s jedním spolubydlícím. Do Janiných 7 let byly styky s otcem v naprostém pořádku. Prarodiče ze strany matky i otce již nežijí. Po rozvodu si Janina matka našla nového přítele, s nímž se o Janu starala. Jana s matčíným přítelem vycházela dobře. Otec Jany žije bez stálé partnerky.

Bytové podmínky

Otec, jak již bylo zmíněno, bydlí ve větším bytě ještě se svým kamarádem. Ze sociálního šetření vyplývá, že byt nebyl absolutně vhodný pro pobyt dítěte. V bytě nebyl pro Janu uzpůsoben dětský pokoj, musela tudíž spávat v pokoji u otce. V kuchyni chybělo základní vybavení, nebyla zde lednička ani sporák, otec tedy nemohl Janě ani uvařit jídlo. Proti tomuto tvrzení se otec Jany bránil, že vždy s Janou jeli na výlet nebo chodili do restaurace, že Jana žádným způsobem nestrádala. Matka prý nikdy neviděla prostředí, ve kterém otec Jany bydlí. Jana bydlí s matkou od svých 4 let, kdy se její rodiče rozvedli. Byt je dobře vybavený, Jana má vlastní pokoj, v němž má všechny školní pomůcky, šatník, postel, psací stůl, vše co dítě v jejím věku potřebuje. Matka se o Janu starala řádně.

Osobní anamnéza

Jana byla bezproblémové dítě. Její školní prospěch byl dobrý. Je velice pěkné a chytré děvče. Nikdy neměla vážnější zdravotní problémy. S vrstevníky vychází dobře, měla spoustu kamarádek. Po rozvodu rodičů Jana bydlela u matky a k otci jezdila na víkendy.

Sociální anamnéza

Po vzájemné dohodě obou rodičů, jezdila Jana ke svému otci pravidelně na víkendy. Otec stejně jako matka bydlel v Praze, však na opačném konci města. Vždy v neděli otec Janu vracel matce. Sám jí dopravil i s věcmi domů, sám jí i od matky vyzvedával. Jana uvedla, že víkendy u otce byly někdy dobré, někdy špatné. Někdy byl dle Janiny výpovědi z otce trochu cítit alkohol a cigarety. Špatné dle Jany bylo, když byl doma i otcův spolubydlící, to prý pak celý večer popíjeli alkohol a otec se Janě nevěnoval. Když nebyl otcův kamarád doma, většinou spolu s otcem chodili do restaurací nebo do kina. Otec Janu vracel vždy včas a

v pořádku, Jana si nikdy na víkendy s otcem nestěžovala. Zpětně pak uvedla, že jí vadilo, když otec pil a někdy se jí za otcem i nechtělo, ale nikdy to matce neřekla.

Jednou, když byla Jana o víkendu u otce, pil otec alkohol více než jindy. Otcův spolubydlící nebyl tehdy doma. Když si Janu otec od matky vyzvedl, jeli rovnou do bytu k otci. Matka uvedla, že si na bývalém muži nevšimla, že by byl opilý, to by s ním jinak Janu nepustila. Celý den byli dle Jany doma, nešli ani do kina ani do restaurace. To samé v neděli, Jana se už u otce nudila a byla rozhodnutá, že příští víkend k otci nebude chtít jet a že řekne matce, že otec moc pije alkohol. V neděli byl otec nervózní, pořád s někým telefonoval a nadával. Mezitím otec volal matce, že Janě nebylo dnes dobře, že přespí u něj a zítra jí odvede rovnou do školy. Dále Jana uvedla, že k večeru otec z bytu odešel a nechal jí tam samotou. To bylo ještě světlo. Vrátil se, když byla už tma. Jana nedokázala přesně určit, jak dlouho byl otec pryč. Ve výpovědi otec uvedl, že měl naléhavou schůzku s někým ze své práce. Dále Jana uvádí, že když otec přišel, byl opilý. Okamžitě Janu poslal spát (do otcovy postele!). On sám zůstal v obývacím pokoji. Jana uvádí, že byla unavená, ale slyšela, jak si otec pouští nějaké video na počítači (nebyla schopná říci o jaké video přesně šlo) a popíjel u toho hodně alkoholu. Když se dodíval na video, šel za Janou do pokoje, vlez k ní do postele, stáhl jí pyžamo a začal jí vsunovat prsty do pochvy. Jana uvedla, že se bála, nevěděla co má dělat, že to trochu bolelo a trvalo to celkem dlouhou dobu. Byla už hodně unavená, vše se odehrávalo asi kolem jedné hodiny ranní. Otec nechtěl nechat Janu spát, ještě se k ní dvakrát vrátil a dělal jí to samé jako před tím. Jana prosila otce, aby jí nechal spát, ale marně.

Ráno odvedl Janu do školy. Nezabalil Janě žádné věci a poslal jí do třídy bez pomůcek a učebnic. Jana byla ve škole unavená, nesoustředila se, neměla žádné učební pomůcky. Paní učitelka si toho všimla, odvedla si Janu do kabinetu a ptala se, co se jí stalo. Jana jí pověděla, že je ospalá protože jí otec nenechal večer spát, místo toho jí sundal pyžamo a osahával jí. Paní učitelka ihned volala matce, ať si pro Janu přijede do školy. Matka si pro Janu ihned přijela do školy, paní učitelka jí osobně vše sdělila. Matka doma vše probrala se svým přítelem a společně celou věc nahlásili na Policii České republiky.

Druhý dne policie i s matkou a jejím přítelem přijela do bytu otce. Matka zabalila dívce za účasti policie všechny věci a přítel ji s věcmi odvezl domů. Policie vzala otce Jany do vazby a začalo policejní vyšetřování. Bylo zjištěno, jak již jsem uváděla, že prostředí absolutně neodpovídá podmínkám pro dítě – Jana spala s otcem na jedné posteli, byt byl neuklizený, zakouřený od cigaret, atd. U Janina otce byla zjištěna přítomnost alkoholu a marihuany, test na přítomnost jiných drog byl negativní. Otec měl úplnou amnézii, nebyl schopen si nic vybavit ani se k ničemu vyjádřit. Test na deviantní chování byl negativní. Ve vazbě byl

podezřelý 3 týdny, poté byl odsouzen na 2 roky odnětí svobody za spáchání trestného činu pohlavního zneužívání. Před soudem projevil lítost, svého činu litoval, k čemuž soud při vynášení rozsudku přihlédl. Jana byla vyslýchána ve speciálně zařízené místnosti za přítomnosti pouze jednoho vyšetřovatele, který byl v kontaktu s psychologem a sociálním pracovníkem z OSPOD, kteří byli ve vedlejší místnosti.

Jana byla při výslechu ochotná ukázat na anatomických panenkách, co jí otec dělal, kde jí na těle osahávat, jak vedle sebe leželi apod., to vše za spolupráce s psychologem, který vyšetřovateli radil, jak se dívky ptát.

Jana s matkou pravidelně navštěvují DKC. Dívka nemá vážnější fyzické ani duševní problémy, ve škole po mírném zhoršení opět prospívá dobře.

Můj komentář

Jana byla od počátku vyrovnaná dívka, která měla představu o tom, jak má fungovat správně vztah otce a dcery. Z výpovědi, kde uvedla, že chtěla matce oznámit otcovo pití a své rozhodnutí, že ho už nechce navštěvovat, vyplývá, že si uvědomovala, že je něco v nepořádku a je nutné to řešit. Poté co byla zneužita, neváhala a paní učitelce vše řekla. Ve většině případů se setkáváme s tím, že dítě o tom co se stalo, mlčí, stydí se a především se bojí o tom mluvit. V Janině případě se zneužití stalo jen jednou, což má zajisté také vliv na to, jak se dítě bude chovat a jaké bude mít zneužití následky. Jana se celkem rychle s tím, co se jí stalo smířila a vyrovnala, samozřejmě ne zcela úplně, proto navštěvuje s matkou i nadále DKC. Ale je schopná bavit se s vrstevníky, zvládá školní nároky a co je důležité, usmívá se. Na to, jak se Jana vyrovnává s tím, co jí stalo, má vliv i to, že s otcem měla do té doby dobrý vztah, měla ho ráda a také to, že otec upřímně litoval toho, co Janě udělal. Zda po propuštění otce z vězení bude Jana chtít otce vidět, záleží pouze na ní samotné a dle toho jednou rozhodně i OSPOD při úpravě styků nezletilé s otcem.

Případová studie č. 4 Michal

V této případové studii se jedná o zneužívání chlapce jménem Michal. V době zneužití bylo Michalovi 11 let. Rodiče se rozvedli, když bylo Michalovi 5 let. Michalova matka má středoškolské vzdělání. Otec Michala vystudoval VŠ a získal titul inženýra. Michal má jednu mladší sestru.

Rodinná anamnéza

Děti byly po rozvodu rodičů svěřeny do péče matky. Otec se s Michalem stýkal 1x za 14 dní o víkendech, dceru si bral k sobě společně s Michalem také 1x za 14 dní. Od rozvodu rodičů, vztahy mezi otcem a synem probíhaly bez problému. Michal měl otce velmi rád a rád k němu jezdil. Michalův otec pracoval jako počítačový technik, měl stálý příjem a dokázal dceru i syna finančně dobře zabezpečit. Bydlel na okraji Prahy v malém rodinném domě s velmi mladou přítelkyní (věkový rozdíl asi 20let). Michalova matka pracuje jako asistentka ředitele u menší firmy. Prarodiče ze strany otce i matky se s dětmi pravidelně vídají a mají s nimi dobrý vztah.

Bytové podmínky

Oba rodiče mají dobré příjmy a dokáží své děti hmotně zabezpečit. Bytové podmínky u obou rodičů jsou velmi dobré.

Osobní anamnéza

Michal je fyzicky velmi zdatný a sportovně nadaný chlapec. Sportu se věnuje již několik let a zřejmě i jeho další vzdělávání bude směřováno tímto směrem. Po osobnostní stránce je Michal vyrovnaný a klidný chlapec, je spíše mírnější a rozvážný. Jeho školní výsledky jsou výborné.

Sociální anamnéza

Otec projevoval zájem o obě své děti. Ochtově jim platil různé zájmové kroužky, bral si je k sobě a děti s ním nikdy nijak nestrádaly. Vždy vedl Michala ke sportovní aktivitě, kterou finančně sponzoroval. Když byl Michal u otce na víkend, pořádali různé výlety, poznávací akce, navštěvovali prarodiče ze strany otce, chodili hrát fotbal a tenis. Když bylo Michalovi 11 let, došlo k náhlé změně chování ze strany otce. Když byl jednou Michal o víkendu u otce sám bez sestry, vzal si Michala otec do kanceláře v práci. Zde ho nutil, aby se svlékl a sahal mu na přirození. Michal zpočátku odmítal, byl velmi zmatený z divného chování otce. Měl otce rád, ve všem ho poslouchal a nechtěl, aby se na něj hněval, proto ho poslechl. Otec pak hned Michalovy vynadal, aby se oblékl a už to nedělal. Michal se nikomu nesvěřil, vše si nechal jen pro sebe, jak ho otec nabádal. Ve výpovědi Michal uvedl, že mu otec říkal, aby to nikomu nevyprávěl, že za to může on a že by se mu za to každý smál. Asi měsíc se nic

podobného neopakovalo, Michal i nadále jezdil k otci na víkendy. Michal se snažil celou věc vytěsnit z paměti. Po měsíci však znovu otec nabádal, tentokrát již doma, aby se Michal před ním svlékl, aby ho osahával a sám chtěl Michala hladit. Toto se odehrálo v pokoji Michala, v otcově domě. Michal se chystal jít spát, když přišel jeho otec a toto po něm žádal. Poté nutil Michala k masturbaci, přičemž mu stále zdůrazňoval, že ho má rád. Tu noc spal otec u Michala v posteli a několikrát se pokusil o anální styk.

Několik dní na to se Michal ve škole svěřil kamarádovi, což zaslechl třídní učitel. Učitel se na vše, co zaslechl, zeptal znovu a Michal mu to potvrdil. Učitel sám informoval policii a matku Michala. Otec byl vzat do vazby a začalo policejní vyšetřování. U výslechu otec uvedl, že nic zlého Michalovi neudělal, že ho chtěl jen „zaučit“. Nikdy nepřiznal, že by Michala sexuálně zneužíval. Stále zdůrazňoval, že nechtěl Michalovi nijak ublížit. U otce nebyla zjištěna žádná deviace, ani jiná sexuální úchylka. Z psychologických testů pouze vyplynulo, že se sexuálně orientuje na mladší ženy. Skutkově bylo však prokázáno, že k sexuálnímu zneužívání docházelo. Z výpovědi Michala vyplývá, že má otce i přes to co mu provedl stále rád, ale zároveň ví, že to, co se stalo, není dobré a otci to vyčítá. Otec byl odsouzen na 5 let odnětí svobody.

Po propuštění otce došlo za přítomnosti kolizního před soudem k úpravě styku s dcerou. Bylo rozhodnuto, že dcera se s otcem může stýkat, když bude sama chtít, a to pouze za přítomnosti třetí osoby. Styk s prarodiči byl upraven v zájmu dítěte tak, že zcela záleží na tom, zda bude vnučka chtít prarodiče vídat. U Michala byl styk s otcem zakázán. V té době bylo Michalovi již 17 let, bude záležet tedy na něm, zda se v budoucnu bude chtít s otcem kontaktovat.

Michal má dlouhodobé psychické problémy. Je emočně nevyrovnaný, několikrát se pokusil o sebevraždu. Převládá u něj ambivalence mezi tím, že otce má rád, ale zároveň ví, že to, co mu udělal je špatné a společnost by ho odsoudila, kdyby mu odpustil. Jeho školní prospěch se velmi zhoršil. Michal navštěvuje psychologa i psychiatra. Dále spolupracuje s DKC, kam dochází na psychoterapii.

Prarodiče ze strany otce nikdy neuznali, že jejich syn Michala zneužíval. Nemají zájem o návštěvy vnuka, obviňují ho, že lže. Požádali pouze o úpravu styků s vnučkou. To Michala velmi ranilo, jelikož se s prarodiči rozuměl, měl je rád a rád by se s nimi i dále vídal.

Můj komentář

Na této případové studii můžeme vidět, že i přes to, že Michala jeho otec sexuální zneužil, tak má otce stále rád. Michal by možná otci odpustil, ale ví, že se to od něj neočekává. Už kvůli své matce, která jeho otce nenávidí, by to nemohl udělat. V jejích očích by se pak postavil na

stranu otce a ona by zavrhla i jeho. Michal bude zřejmě celý život potřebovat odbornou pomoc, aby se s tím, co se stalo, vyrovnal a uvědomil si, zda chce otci odpustit. Jestliže se rozhodne otci odpustit, tak aby se nebál reakce matky a společnosti a stál si pevně za svým rozhodnutím. Je možné, že Michal bude mít problémy při utváření své vlastní rodiny. Je důležité, aby to co se mu přihodilo, negativně neovlivnilo jeho budoucí rodičovskou roli. Tendence k tomu odpustit otci, by se v dospělosti mohly přetvořit do uznávání chování jeho otce a stát se tak vzorem pro jeho budoucí otcovskou roli. Proto je nutná dlouhodobá péče a spolupráce Michala s odborníky, aby se tomuto předešlo a Michal měl šanci se v budoucnu stát dobrým rodičem.

Případová studie č. 5 Jitka

Tato případová studie popisuje sexuální zneužití dívky jménem Jitka, kterou dle její výpovědi zneužil její strýc, matčin bratr. V době sexuálního zneužití bylo Jitce 14 let. Jitka je od svých 12 let ve FOD Klokánek.

Rodinná anamnéza

Když Jitky matka přišla do jiného stavu, byla velmi mladá. Otce Jitky neznala. Prenatální období a porod proběhl v pořádku. Po narození Jitky žila s dcerou u své matky v malém rodinném domě nedaleko Prahy. Zde bydlely do Jitčinych 4 let. Poté se přestěhovala i s dcerou do Prahy k příteli matky. Jitka má jednoho mladšího bratra, jeho otcem je matčin přítel, později manžel a Jitky nevlastní otec. Jitky matka je vyučená kadeřnicí a ve svém oboru pracuje.

Vlastního otce Jitka nikdy nepoznala. Když Jitka nastupovala na základní školu, její matka si vzala svého dlouholetého přítele, za kterým se i s Jitkou přestěhovala od své matky. Nevlastní otce vycházel s Jitkou dobře, bezkonfliktně, nijak zvláště se o Jitku nezajímal, spíše se navzájem respektovali. Nevlastní otec měl raději vlastního syna, jelikož byl hodný, nezlobil a nedělal problémy jako Jitka. S babičkou se Jitka nepravidelně stýkala, jelikož k nim jezdila na návštěvy do Prahy. Dále se Jitka často stýkala se svým strýcem, matčiny bratrem. Strýc bydlel se svou manželkou v rodinném domě na okraji Prahy. Jitka k nim většinou jezdila na víkendy a prázdniny. Strýc se o Jitku rád staral, bral jí na různé výlety, často i s manželkou a pár přáteli společně pořádali zábavu a grilování na zahradě. Toho všeho se Jitka ráda zúčastňovala.

Osobní anamnéza

Jitka byla od raného dětství spíše hyperaktivní, neposedná, neposlušovala matku, nevydržela sedět v klidu, měla problémy s vrstevníky v mateřské školce. Paní učitelka si často stěžovala, že ostatní děti napadá a je agresivní i na dospělé. Nakonec na návrh dětského psychologa, z důvodu ADHD, byla Jitka přemístěna do speciální mateřské školky. Po nástupu Jitky na základní školu problémy přetrvávaly. Jitka se obtížně soustředila, nezvládala samostatně pracovat, od školních povinností utíkala. Třídní učitelka byla informovaná o Jitčině poruše a Jitce byl přidělen osobní asistent, který s ní v hodinách pracoval a pomáhal jí zvládat probíranou látku. Doma se matka Jitce nevěnovala tak, jak by měla, Jitka nenosila domácí úkoly, nepřipravovala se, zapomínala si věci a pomůcky. I přes několik upozornění matky

na potřebu důsledné péče a výchovy dcery, matka s dcerou stejně nepracovala. Jitka měla problémy se spolužáky, často na ně slovně útočila, přátelství jí nikdy dlouho nevydrželo. Doma Jitka nebyla spokojená, nevlastní otec se o Jitku nezajímal, naopak strýc ano. Proto raději trávila svůj volný čas u něj.

Sociální anamnéza

Jitka od svých 11 let dvakrát utekla z domova. Matka to pokaždé ohlásila na policii. Dívku policie pokaždé po několika dnech přivedla zpět k matce. Výchovné problémy se stupňovaly, matka se bála, že dívka krade a bere drogy. Dívka sama v rodině být nechtěla, proto byla po prošetření cele situace orgánem sociálně právní ochrany dětí, umístěná do FOD Klokánek. Matka za Jitkou do Klokánku pravidelně dochází. Na víkendy Jitka stále jezdívá ke strýci. Jednou po návratu od strýce v Klokánku oznámila, že jí strýc sexuálně obtěžoval. Sociální pracovnice ve FOD Klokánek vše oznámila na policii. Jitka uvedla, že ke strýci přišlo pár přátel a že se všichni bavili na zahradě jako mnohokrát. Strýc byl prý mírně opilý. Nabídl Jitce sklenku vína a cigarety. Jitka se chtěla cítit dospěle a tak to od strýce přijala. Když všichni přátelé odešli, strýc s ní zůstal na zahradě a dle toho co Jitka vypověděla, jí strýc začal hladit a osahávat. Pak šli všichni spát a strýc chtěl spát s Jitkou v jedné posteli. Prý mu oponovala, že chce spát sama, ale strýc to nebral na vědomí. Poté co k ní ulehl, jí začal opět hladit. Pak oba usnuli. Když se ráno Jitka probudila, uvedla, že měla svlečené kalhotky a strýc ležel vedle ní. Poté co se strýc probudil, beze slov odešel. Jitčina teta jí prý nabádala, aby o tom, že u ní spal strýc, nikomu neříkala.

Strýc byl 40 let starý, bydlel se svou ženou a do obvinění ze sexuálního zneužívání měl s Jitkou bezproblémový vztah. Strýc vše popřel, uvedl, že by Jitku nikdy nijak sexuálně neobtěžoval. Spíše Jitku vnímal jako dceru a snažil se své sestře pomoci s výchovou, jelikož si uvědomoval, že jsou s Jitkou problémy. Uvedl, že občas pije alkohol a kouří cigarety, ale že by je Jitce nikdy nenabídl. Uvedl, že je možné, že si Jitka víno sama vzala, že jí tak důsledně nekontroloval. Skutečnost, že by spal s Jitkou v jedné posteli, také popřel. Prý když odešli přátelé, spal s manželkou v ložnici a Jitka dole v obývacím pokoji. U muže byl proveden test na návykové látky, který byl negativní. Pedofilie, ani žádná jiná porucha zjištěna nebyla. U dívky bylo zjištěno, že kromě ADHD, má silné sklony ke lhaní. Z gynekologického vyšetření vyplynulo, že dívka v době ohlášení sexuálního zneužití, již nebyla panna. Sama poté uvedla, že již měla pohlavní styk. Na těle dívky nebyly nalezeny žádné stopy po násilí či znásilnění. Po výslechu více osob, které měli s případem něco společného, bylo zjištěno, že si dívka celý příběh vymyslela. Dívka zůstala nadále v Klokánku, veškeré styky se strýcem byly přerušeny.

Dívka se sama posléze přiznala, že si celou věc vymyslela. Matka ani nevlastní otec dívce od počátku nevěřil. Matka byla zvyklá, že jí Jitka často lhala a vymýšlela si. Jitka byla několikrát hospitalizovaná na dětském psychiatrickém oddělení. V Klokánku navštěvuje psychologa a psychiatra. Uvedla, že strýce obvinila proto, aby se pomstila rodičům, že mají raději jejího nevlastního bratra než ji. Dále uvedla, že kdyby nebylo bratra a nevlastního otce, chtěla by být doma a ne v Klokánku.

Jitka je velmi náladová, často upadá do depresí, které střídají její manické nálady. Jitka uvedla, že ničeho nelituje, že by to klidně udělala znovu.

Můj komentář

Jitka potřebuje stálou péči odborníků, možná i léčbu medikamenty. Je otázka, zda až Jitka odejde z Klokánku, bude v léčbě pokračovat. Je zde totiž velké nebezpečí toho, že bez léků a odborné péče, se bude její psychický stav zhoršovat. Je zde nebezpečí zneužívání drog a alkoholu, v čem může Jitka spatřovat únik od reality, únik do svého nerealného vymyšleného světa. Dále je zde riziko sebevražedných pokusů. Velký problém bych viděla u matky, která péči o Jitku zanedbávala. Byla si vědoma Jitčinych problémů a ani přesto s Jitkou nepracovala tak, jak by měla. Neposkytla Jitce podporu, nechala všechny obtíže spojené s Jitčinou poruchou na ní. Jitka se s tím zřejmě nikdy nevyrovnala a dávala to najevo tímto způsobem.

Vyhodnocení případových studií

Případová studie č. 1 Veronika

Zneužívající: Nevlastní otec, bez deviace, neužívá návykové látky, za trestný čin byl odsouzen k 3 letům odnětí svobody.

Počátek: dívka byla 11 let stará, sex. zneužívání začalo za nepřítomnosti matky.

Trvání: 1 rok

Sex. Zneužívání nahlásil: Paní učitelka ze ZŠ na polici ČR.

Důsledky: Dlouhodobé - Dívky nekomunikuje, nechce se svlékat, bojí se mužů, trpí úzkostmi, pocity viny, vyčítá si, že se nepokusila bránit, straní se kolektivu, vyhýbá se komunikaci s muži, výrazné zhoršení školního prospěchu.

Matka: nevěří a dceru označuje za lhářku.

Rodinná situace: Celá rodina žila ve společné domácnosti, hmotně zabezpečeni.

Analýza případové studie:

V této případové studii se objevilo sexuální zneužívání bezdotykové i kontaktní. Bezdotykové sexuální zneužívání se objevilo v případě, kdy chtěl otec po Veronice, aby se svlékla a nahou jí pozoroval, což mu přinášelo uspokojení. Kontaktní sexuální zneužívání se objevilo v případě, kdy otec Veroniku začal osahávat a líbat. Tyto formy sexuálního zneužívání popisují v kapitole 2.4 teoretické části. Pachatelem sexuálního zneužívání je ve většině případech muž a oběť pachatele většinou zná, jak uvádím v kapitole 4.2 teoretické části. V tomto případě se zneužívání dopouštěl otec Veroniky. Zneužívání dětskou obětí silně poškozuje, v případě Veroniky především po psychické stránce, čemuž se věnuji v kap. 3 teoretické části práce. Statistiky dokazují, že obětí sexuálního zneužívání se stávají především ženy. I v této kasuistice se obětí stala žena. Více v příloze č. 1 Monitorování ohrožených dětí.

Případová studie č. 2 Daniela

Zneužívající: Nevlastní bratr

Počátek: Daniele bylo 13 let

Trvání: 6 měsíců

Sex. zneužívání nahlásil: Daniela

Důsledky: Dlouhodobé- Daniela je zamlklá, uzavřená, nekomunikativní, v činnosti celkově pomalejší někdy až apatická, velmi náladová, časté kolísání nálad. O tom, co se jí stalo, nerada mluví, spíše se vyjadřuje neverbálně - malováním nebo tvarováním z hlíny. Ráda vyhledává fyzický kontakt, ale pouze s osobami, jímž důvěřuje (teta v Klokánku a matka).

Rodiče: Matka dceři uvěřila, otec nikoliv.

Rodinná situace: Sociálně slabší rodina, děti zanedbávané, málo podmětne prostředí.

Analýza případové studie:

V tomto případě sexuálního zneužívání, byl pachatelem nevlastní bratr Daniely. Jak popisují ve své teoretické části v *kap. 6.1 Kdo může zneužívat*, většinou se pachatelem stává dítěti blízká osoba, jak tomu bylo i v tomto případě. Rodina byla spíše sociálně slabší. Toto nemůžeme považovat za rizikový faktor, jak popisují ve své teoretické části práce v *kap. 7.3 Rizikové faktory sexuálního zneužívání*, jelikož sexuální zneužívání probíhá i ve vzdělaných a finančně dobře zajištěných rodinách, jak nám ukazuje případová studie č. 4. Za rizikový faktor, který v této případové studii však lze spatřovat, je skutečnost, že Daniela spala se svými oběma bratry na dvou spojených matracích. Za další rizikový faktor lze považovat vývojové opoždění dívky, špatné povědomí o hygienických návycích, nízké sebevědomí. Sexuální zneužívání zde bylo v kombinaci s fyzickou agresí, vidíme tedy, jak jsem uváděla ve své teoretické části práce, se sex. zneužívání může dít současně i s jinými formami násilí. Způsob sexuálního zneužívání byl v tomto případě pouze kontaktní – líbání, osahávání, penetrace prsty do pochvy, pohlavní styk. Důsledky sexuálního zneužívání jsou u Daniely obdobné jako popisují v teoretické části své práce v *kap. č. 3.2 Dopady a psychické důsledky sex. zneužívání*.

Případová studie č. 3 Jana

Zneužívající: Vlastní otec, odsouzen na 2 roky odnětí svobody

Počátek: Když bylo Janě 7 let

Trvání: Sex. zneužití proběhlo 1x

Sex. zneužívání nahlásil: Třídní učitelka, které to Jana sama pověděla

Důsledky: Krátkodobé – zmatenost, smutek, strach, zhoršení školního prospěchu, nesoustředěnost.

Matka: Dívce věřila.

Analýza případové studie:

Bytové podmínky u otce byly pro pobyt dítěte nevyhovující, dítě mělo málo podnětů, prostředí nijak nepodporovalo dobrý vývoj dítěte. Nelze však říci, že by toto bylo příčinou sexuálního zneužívání. Ovšem lze vycházet z toho, že tyto špatné bytové podmínky zřejmě vypovídají o sociální situaci otce. Je možné, že problémy v zaměstnání, nedostatek financí, sklony k užívání marihuany a alkoholu byli spouštěčem, či rizikovým faktorem sexuálního zneužití, tak jak je popisují v *kap. č. 7.3*. Dívka trpěla spíše akutními, krátkodobými důsledky,

než dlouhodobými. To bylo způsobeno tím, že otce měla dívka velmi ráda a především proto, že ke zneužití došlo jen jednou. Dále také proto, že v tomto případě nedošlo k pohlavnímu styku, došlo zde jen ke kontaktnímu zneužívání ve smyslu osahávání a zasouvání prstů do pochvy.

Případová studie č. 4 Michal

Zneužívající: Vlastní otec, odsouzen na 2 roky odnětí svobody

Počátek: 11 let

Trvání: 2 měsíce

Sex. Zneužívání nahlásil: Pan učitel

Důsledky: Dlouhodobé, velké obtíže – pokusy o sebevraždu.

Matka: Michalovi věřila.

Analýza případové studie:

Rodina byla velmi dobře finančně zabezpečená, otec – pachatel neužíval žádné návykové látky, nebyla zjištěna žádná sexuální úchylna. Za rizikový faktor je zde možné považovat pouze zjištění, že otec se orientuje na velmi mladé ženy. I v této případové studii se dopustil sexuálního zneužívání blízký člověk, otec Michala, kterého měl Michal velmi rád a velmi se na něj upínal. S tím souvisí následné Michalovi psychické obtíže, které přetrvávají do dnes. Michal trpí obdobnými psychickými důsledky, jak popisují v *kap. 3.2* své teoretické části práce. Na rozdíl o ostatních případových studiích co zde uvádím, v této můžeme vidět nejhorší vypořádání se s následky sexuálního zneužívání. Otec svým činem poznamenal Michala na celý život. Možná zabránil slibnému růstu jeho sportovní kariéry, kterou se synem nadšeně budoval a hlavně je dost možné, že Michal bude mít problémy s navazováním vztahů a se svou vlastní rodičovskou rolí.

Případová studie č. 5 Jitka

Zneužívající: Strýc (matčin bratr)

Počátek: 14 let

Trvání: sex. zneužití mělo proběhnout pouze 1x

Sex. Zneužívání nahlásil: FOD Klokánek

Důsledky: Bez důsledků

Matka: Dceři, v tomto případě oprávněně nevěřila

Analýza případové studie:

I přes to, že se sexuální zneužití v tomto případě nepotvrdilo, uvedla jsem ho proto, aby bylo vidět, že i před důvěryhodnou výpověď dítěte se o sexuální zneužití jednat nemusí. Vždy je nutné podrobné prošetřování případu Policejním orgánem, OSPOD, provádění psychologických a znaleckých posudků.

Srovnání výsledků vyhodnocení případových studií

Společné znaky

- Ve všech uvedených případových studiích byla pachatelem osoba dítěti blízká.
- U žádného pachatele nebylo zjištěno deviantní chování ani jiná sexuální úchylka.
- U každé oběti se shoduje to, že se bojí promluvit.
- Věk dítěte se v našich případových studiích pohybuje od 7 do 14 let. Jedná se tedy o děti školou povinné.
- Ve všech uvedených případech, dítě po odhalení sexuálního zneužívání, navštěvuje psychologa, psychiatra a DKC, kde využívá především rodinnou terapii a psychoterapii.
- Z našich uvedených případů vyplývá, že ohlášení nečastěji provedla škola.
- Každá z výše uvedených případových studií pojednává o nezletilém dítěti. Nicméně každé dítě prožilo nějaké trauma, které mu způsobili jeho rodiče a jeho důsledky dítě zpravidla provází po celý jeho život.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo přehledně a uceleně popsat problematiku sexuálního zneužívání dětí. Tato problematika by si jistě zasloužila detailnější rozpracování, než je tomu v této práci. Bylo by možné zaměřit se pouze na jeden vybraný problém z daného tématu. Cílem práce však bylo vytvořit ucelený pohled a tuto problematiku chápat jako celek s mnoha vzájemnými souvislostmi. Toho bylo dosaženo tím, že kapitoly jsou sestavené tak, aby čtenář získal celkovou představu o problematice sexuálního zneužívání dětí, od dob historických až po současnost. Jednotlivé kapitoly popisují problematiku oběti, důsledky sexuálního zneužívání, kriminologické aspekty sexuálního zneužívání až po právní úpravu a prevenci této problematiky.

Diplomová práce se skládá z části teoretické a praktické. Praktická část je založena na kvalitativním výzkumu, který obsahuje pět případových studií. První čtyři případové studie jsou o sexuálním zneužívání dětí, u nichž se trestný čin pohlavního zneužívání prokázal, pachatel byl pravomocně odsouzen. Pátá případová studie popisuje sexuální zneužití dívky, která si celý příběh vymyslela. Tato poslední případová studie byla zařazena do praktické části, aby upozornila na to, že každé nahlášení sexuálního zneužívání musí být důkladně prošetřeno i přes to, že vše nasvědčuje tomu, že se trestný čin stal. Cílem praktické části byl popis jednotlivých případů sexuálního zneužívání, jejich následné vyhodnocení, srovnání výsledů a vytyčení společných znaků, jež se objevují v případových studiích a zároveň v teoretické části mé práce. Těmito společnými znaky bylo především to, že pachatelem byla ve všech případech osoba z rodinného kruhu, tedy osoba dítěti blízká.

Dítě žijící v rodině, kde jeden z jejích členů dítě sexuálně zneužívá, nelze chápat izolovaně, ale vždy jako komplexní narušení rodinných vztahů, kde je potřeba pracovat s celou rodinou.

Daná problematika je nejzávažnější a nejcitlivější problém, se kterým se sociální pracovníci mohou setkat. Ve většině případů se jedná o problém velmi složitý, jehož příčiny a důsledky jsou navzájem propojené a mohou být při prvních setkáních s rodinou skryté. Při řešení těchto případů je vždy potřeba postupovat profesionálně, citlivě a s využitím multidisciplinární spolupráce.

Je nutné si uvědomit, že dobře fungující rodina je základem pro lepší společnost.

Seznam použité literatury

1. BENTOVIM, A. *Týraní a sexuální zneužívání v rodinách*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 117. ISBN 80-7169-6293.
2. DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, 1995. s. 245. ISBN 80-7169-192-5.
3. ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál, 1995. s.173.
4. ISBN 80-7178-034-0.
5. HANUŠOVÁ, J. *Sexuální zneužívání. Sdružení Linka bezpečí*, 2005. s. 33.
6. MUFSONOVÁ, S., KRANZOVÁ, R. *O týraní a zneužívání*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996.
7. NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., BRABEC, F. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. Praha: Linde, 2000. s. 277. ISBN 80-86131-26-2.
8. PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. 1. vydání. Praha: G plus G, 1996. s. 143.
ISBN 80-901896- 5-2.
9. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. s. 156. ISBN 80-86131-44-0.
10. TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství-sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Trizonia, 1996. s. 116. ISBN 80-85573-72-5.
11. VANÍČKOVÁ, E., a kol. *Národní strategie, prevence násilí na dětech v ČR, na období 2008-2018*. Praha: Úřad vlády ČR, 2009. ISBN 978-80-87041-86-4.
12. VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí*. Díl I. Praha: Karolinum, 1997.
13. VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí*. Díl II. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-878-6.
14. VANÍČKOVÁ, E., HADJ.-MAUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H.: *Násilí v rodině - Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum, 1995. s. 80.
ISBN 80-85529-17-3.
15. VANÍČKOVÁ, E. *Interpersonální násilí na dětech*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2009. s. 37. ISBN 978-80-7440-001-8.

16. VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí: definice-popis-následky*. Praha: Grada Publishing, 2004.

17. WEISS, P. a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha: Portál, 2000. s. 212.

Právní předpisy

18. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

19. Zákon č. 141/1961 Sb. trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje:

http://www.dkc.cz/syndrom_can.php#sexualni_zneuzivani (staženo dne 14. 5. 2012).

<http://www.mpsv.cz/cs/7241> (staženo dne 13. 6. 2012).

<http://zdravi.e15.cz/clanek/mlada-fronta-zdravotnicke-noviny-zdn/nasili-na-detech-jak-dal-v-prevenci-syndromu-can-451186> (staženo den 4. 6.2012).

Přílohy

Příloha č. 1 Kde hledat pomoc

Sociálně právní ochrana dětí – S řadou problémů je možno obracet se na oddělení péče o děti a rodinu okresních (obecních) úřadů a odbory sociálních věcí a zdravotnictví příslušného obecního úřadu a na kurátory pro mládež.

Vybraná zařízení :

Linky důvěry – Poskytují anonymní telefonickou pomoc, většinou i možnost osobního setkání, jestliže si to volající přeje.

Linka bezpečí

Nadace Naše dítě

Ústavní 95/91

181 00 Praha 8

– je celostátní telefonní linka pro děti a mládež v krizových životních situacích. Poskytuje bezplatnou a anonymní první pomoc dětem a dospívajícím, kteří se ocitnou v jakékoliv psychické nebo sociální krizi. Při lince bezpečí pracuje krizové centrum, které je schopno poskytnout návazně dítěti kvalifikovanou odbornou pomoc.

Růžová linka

České společnosti na ochranu dětí

Ruská 87

100 00 Praha 10

Informace o dalších linkách důvěry lze nalézt v knize Michele Elliottové, *Jak chránit své dítě*.

Pedagogicko-psychologické poradny – pedagogicko psychologické poradenství řeší problémy spojené s psychologickými a sociálně pedagogickými aspekty vývoje dítěte a dospívajícího člověka. Jsou určeny dětem nebo mladistvím, kteří mají potíže s učením, nebo může také jít o problém v rodině nebo mezi vrstevníky. Seznam pedagogicko-psychologických lze nalézt v knize Michele Elliottové, *Jak chránit své dítě*.

Dětské krizové centrum

V Zápolí 1250/21

141 00 Praha 4

– je pracovištěm zaměřené na pomoc dětem v naléhavých životních situacích. DKC je první dětské centrum v ČR orientované na problematiku dětí se syndromem CAN. Více informací na www.dkc.cz

Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy – pro klienty v každém věku, pokud mají problém s nějakým typem vztahu, může jít o rodinné vztahy, vztahy mezi generacemi, o milenecké vztahy, partnerské vztahy nebo manželské vztahy. Více informací a seznam poraden je uveden v knize Michele Elliottové, *Jak chránit své dítě*.

Středisko Střep

Senovážná 2

110 00 Praha 1

– středisko pomoci dětem a rodinám v oblasti péče o rodiny s dětmi v tíživých situacích. Cílem je ochrana a pomoc dětem, které jsou ohroženy dysfunkcí vlastní rodiny. Více informací na www.strep.cz

Střediska výchovné péče pro rodinu a mládež

Středisko pro mládež – MÚ Praha

Klíčov 81/1

190 00 Praha 9

- Poskytují všestrannou preventivně výchovnou péči o děti a mládež v případě negativních jevů chování, kromě ambulantní a internátní péče poskytují poradenskou péči dětem, mladistvím, jejich rodičům a učitelům.

Diagnostické ústavy

- přijímají na přechodnou dobu ke komplexnímu psychologickému, pedagogickému a zdravotnímu vyšetření dětí a mládeže s poruchami chování a z nevhodného rodinného prostředí. Seznam diagnostických ústavů lze najít v knize Michele Elliottové, *Jak chránit své dítě*.

Český výbor pro Unicef – národní, nevládní, dobrovolná organizace, reprezentující a svojí činností podporující zájmy Dětského fondu OSN-Unicef v ČR. Více informací na www.unicef.cz

Fond ohrožených dětí

Na Poříčí 6

110 00 Praha 1

- Fond ohrožených dětí je občanské sdružení na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem. Více informací na www.fod.cz

DCI – Mezinárodní ochrana dítěte

Nedvězská 13

100 00 Praha 10

- DCI je mezinárodní hnutí nevládních organizací, které společně se státními orgány usiluje ve světovém měřítku o uvedení Úmluvy o právech dítěte v život. Působí jak poradní a informační orgán v oblasti výzkumu, výchovy a vzdělávání ve vztahu k právům dítěte.

Bílý kruh bezpečí

Spytihněvova 6

128 00 Praha 2

- Sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti a jejich blízkým, které se zaměřuje na odbornou, bezplatnou a diskrétní pomoc obětem trestné činnosti, prevenci kriminality, zabývá s problematikou vlivu násilí v médiích na děti a mládež, apod. Více informací na www.bkb.cz

Azylová zařízení

Azylové centrum pro děti

Zvonková 29

100 00 Praha 10

- Azylové domy poskytují na přechodnou dobu ubytování podle svého typu, buď dětem, o něž se jejich matky nemohou ze závažných důvodů postarat, nebo matkám s dětmi, které se ocitli v obtížné životní situaci. Seznam azylových zařízení je uveden v knize Michele Elliottové, *Jak chránit své dítě*.

Příloha č. 2 Přehled právních předpisů, doporučení a mezinárodních dokumentů vztahujících se k sociálně-právní ochraně dětí

(<http://www.mpsv.cz/cs/7241>, staženo dne 13. 6. 2012)

Vnitrostátní předpisy

- Usnesení Předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník – s účinností od 1. 1. 2010
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů
- Zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Instrukce MPSV č.j. 21-12242/2000 ze dne 15.3. 2000, kterou se stanoví rozsah evidence dětí a obsah spisové dokumentace o dětech, vedené orgány sociálně-právní ochraně dětí a obsah spisové dokumentace o žadatelích o osvojení a o svěření do pěstounské péče
- Instrukce č.j. 142/2007-Org. ze dne 5. 4. 2007, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí

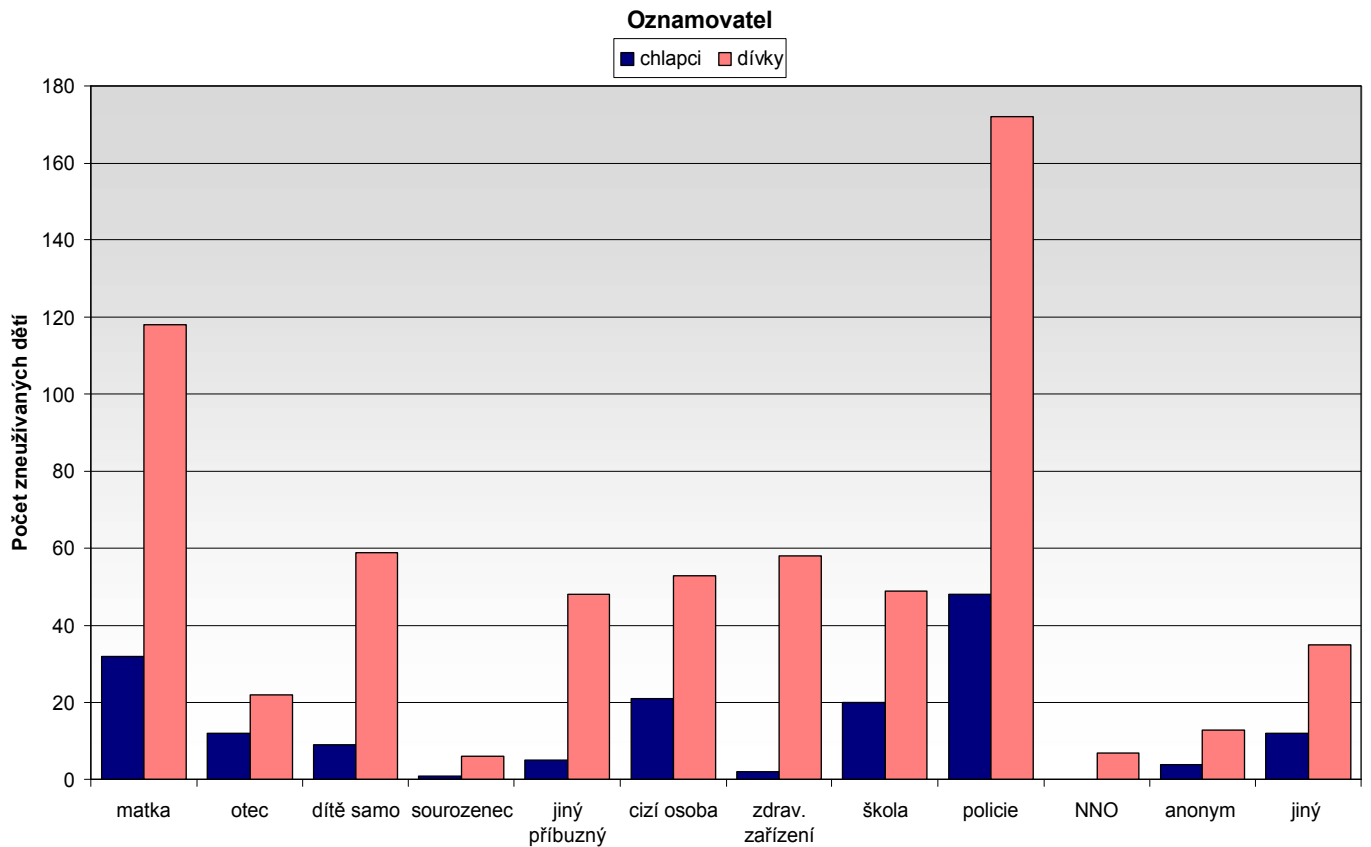
Mezinárodní smlouvy, předpisy ES a doporučení

- Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
- Sdělení č. 45/2003 Sb.m.s., o přijetí Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů
- Sdělení č. 209/1993 Sb., o sjednání Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o právní pomoci poskytované justičními orgány a o úpravě některých právních vztahů v občanských a trestních věcech
- Sdělení č. 34/1998 Sb., o Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí
- Sdělení č. 43/2000 Sb., o Úmluvě o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení
- Sdělení č. 132/2000 Sb.m.s., o Evropské úmluvě o osvojení
- Sdělení č. 66/2000 Sb.m.s., o Evropské úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí
- Sdělení č. 47/2001 Sb.m.s., o přijetí Evropské úmluvy o právním postavení dětí narozených mimo manželství.
- Sdělení č. 54/2001 Sb.m.s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí
- Sdělení č. 141/2001 Sb.m.s., o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí
- Sdělení č. 90/2002 Sb.m.s., o přijetí Úmluvy o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce (Úmluva č. 182)
- Sdělení č. 91/2005 Sb.m.s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi
- Vyhláška č. 33/1959 Sb., o Úmluvě o vymáhání výživného v cizině
- Vyhláška č. 132/1976 Sb., o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti
- Sdělení č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod
- Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000
- Rezoluce Rady Evropské unie z 26. 6. 1997 o nedoprovázených nezletilcích, kteří jsou příslušníky třetích zemí (97/ C 221/03)
- Doporučení RE 4(1984) o rodičovské zodpovědnosti
- Doporučení RE 6(1987) o pěstounských rodinách
- Doporučení RE 2(1993) o medikosociálních aspektech zneužívaných dětí
- Doporučení RE 1286 (1996) o Evropské strategii pro děti

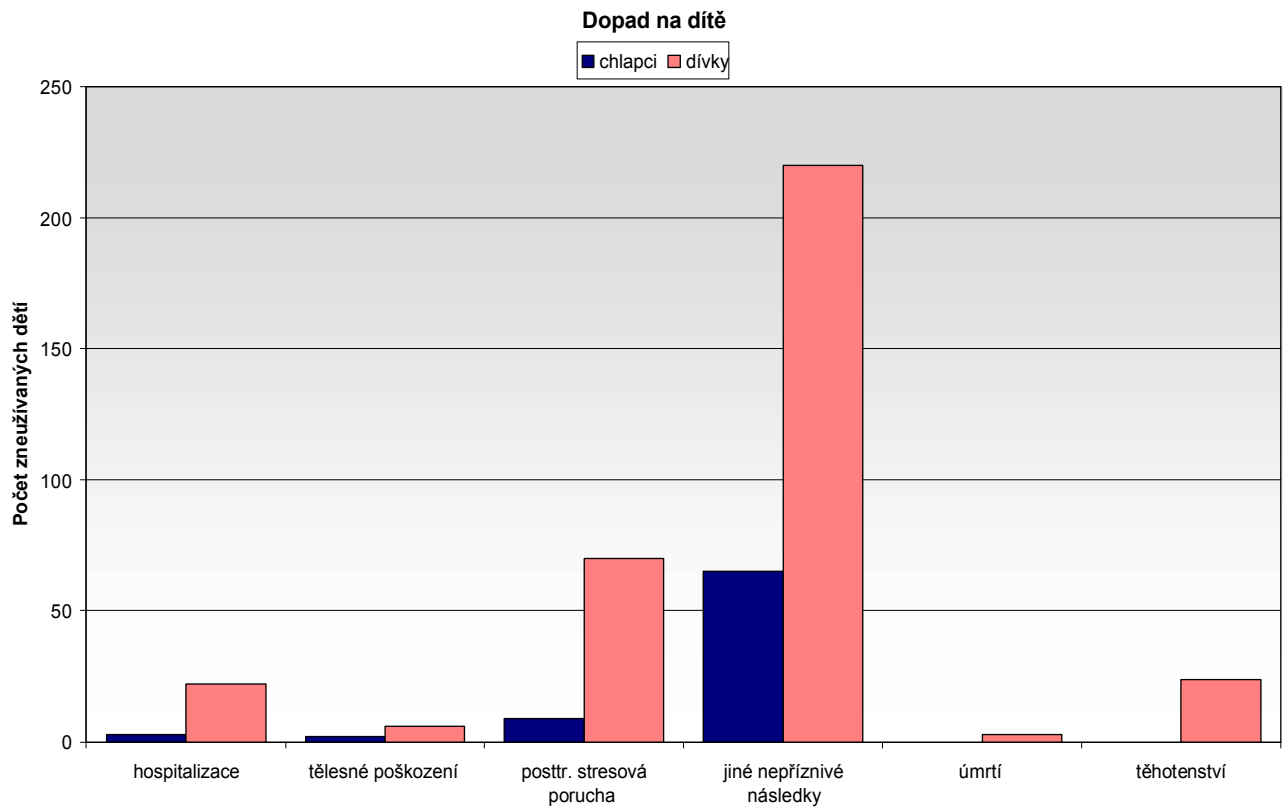
Příloha č. 3 monitoring ohrožených dětí rok 2011

Zdroj grafu č. 1-5 (<http://www.mpsv.cz/cs/7260>, staženo dne 16. 6. 2012).

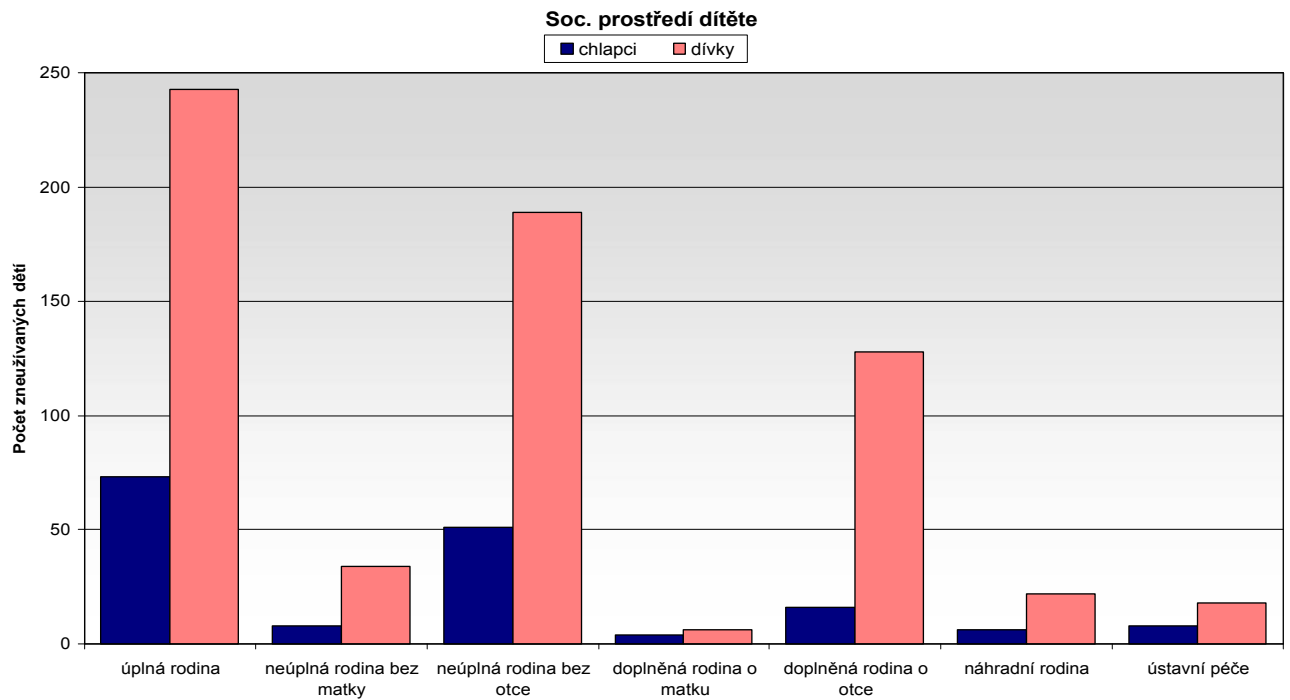
Graf č. 1

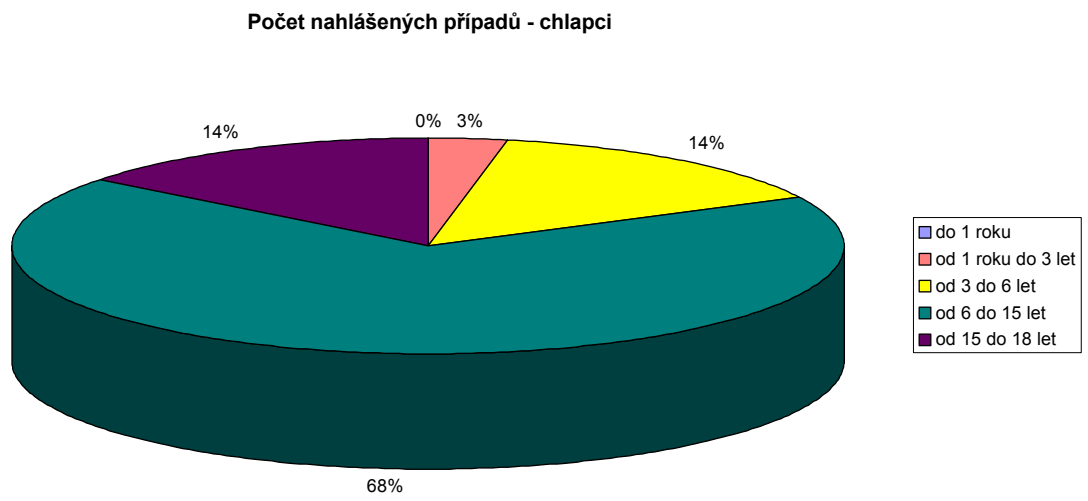
Graf č. 2

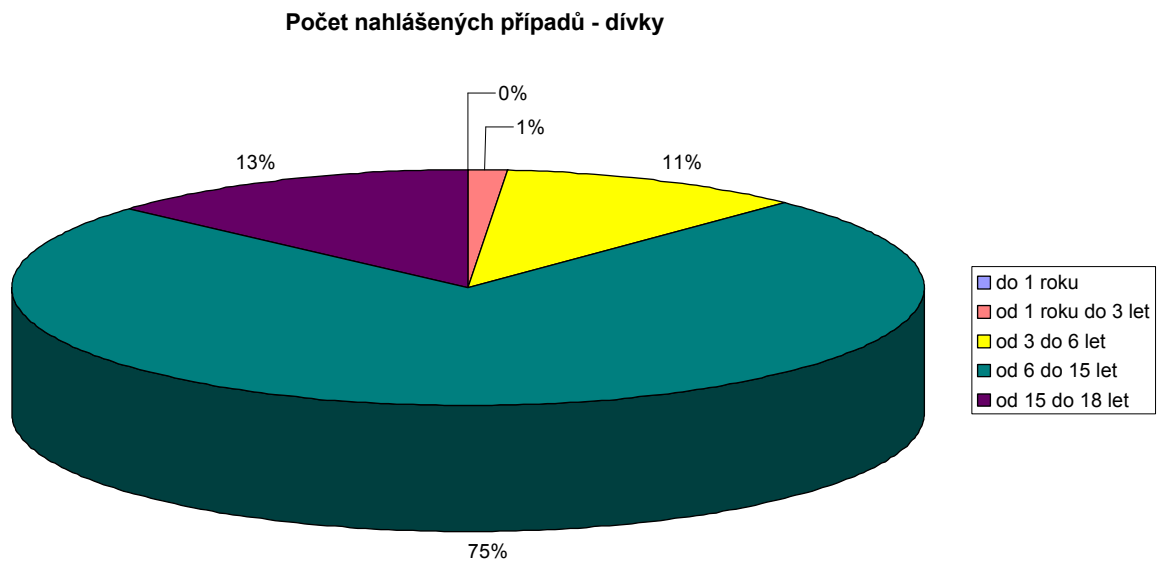
Graf č. 3

Graf č. 4

Graf č. 5

Summary

Sexuální zneužívání dětí

Sexual abuse of children

Petra Dvořáková

This work describes the sexual abuse of children. The main objective was to create a work that would form a coherent and comprehensive view on this issue. The thesis contains a theoretical and practical part. The practical part includes qualitative research. The research consists of five case studies. These case studies show the sexual abuse of children in practice. The goal of the practical part is the description of cases of sexual abuse, evaluation, comparison of results and identification of common features that appear in the case studies and also in the theoretical part of my work. The analyses of case studies show that the perpetrator was always the family. The consequences of sexual abuse that emerged from the case studies, agree with your description of the theoretical part. In most cases, it was a long-term consequence. The last chapter of the thesis is called prevention. This chapter is the most important of the whole work. It is important to focus not only on the treatment of sexually abused children, but also the environment in which the social and legal protection of children is provided. You need to focus on processes and procedures work with victims and perpetrators of sexual abuse. The aim of the whole society should be to prevent sexual abuse.